

Matice dítek

1885–1895

Beletristický a výchovný časopis pro předškolní a školní děti.

Podtitul: 1885–86 (roč. 1 /2/–2 /3/) Zásoba povídek, básní, písní a říkání pro školy mateřské a četba pro mladistvé čtenářstvo; 1886/87–1887/88 (roč. 3 /4/–4 /5/) Čtení pro mladistvé čtenářstvo a zásobník povídek, básní, písní a říkání pro školy mateřské a pro nejnižší třídy škol obecných; 1889 (roč. 6, označený jako roč. 1 nové řady) Četba pro mladistvé čtenářstvo; 1890–1894/95 (roč. 7–11) Časopis mládeže školní. – *Redaktoři:* 1885–86 (roč. 1 /2/–2 /3/) A. K. Víták; 1886/87 (roč. 3 /4/, č. 1) A. K. Víták; 1886/87–1887/88 (roč. 3 /4/, č. 2 – roč. 4 /5/) odp. red. J. Scholle, spoluredaktor A. K. Víták; 1889 (roč. 1 nové řady) odp. red. F. A. Urbánek, spoluredaktor A. K. Víták; 1890–1891/92 (roč. 7–9) odp. red. F. Hoblík, spoluredaktor A. K. Víták; 1892/93–1894/95 (roč. 10–11) odp. red. F. Horálek, spoluredaktor A. K. Víták. – *Vydavatel:* 1885–86 (roč. 1 /2/–2 /3/) A. K. Víták; 1886/87–1887/88 (roč. 3 /4/–4 /5/) S. Pospíšil; 1889 (roč. 1 nové řady) F. A. Urbánek; 1890–1891/92 (roč. 7–9) F. Hoblík; 1892/93–1894/95 (roč. 10–11) F. Horálek. – Vzhledem k nepřehledné situaci v místech působení redaktorů, vydavatelů i tiskářů a neustálým změnám v nich lze předpokládat, že časopis vycházel 1885–1886/87 (roč. 1 /2/ – 3 /4/) v Poličce, 1887/88 (roč. 4 /5/) v Chrudimi, 1889–1891/92 (roč. 6, označený jako roč. 1 nové řady – roč. 9) v Pardubicích, 1892/93–1894/95 (roč. 10–11) na Král. Vinohradech. – *Periodicita:* 1885 (roč. 1 /2/) měsíčník, od března do prosince 10 čísel; 1886 (roč. 2 /3/) měsíčník, od ledna do července 8 čísel; 1886/87 – 1887/88 (roč. 3 /4/ – 4 /5/) měsíčník, od září do července 12 čísel; 1889 (roč. 1 nové řady) měsíčník, od ledna do prosince 12 čísel; 1890 (roč. 7) třikrát v měsíci, od ledna do července 20 čísel; 1890/91 (roč. 8) čtrnáctideník, od září do června 20 čísel; 1891/92–1892/93 (roč. 9–10) měsíčník, od září do června 10 čísel; 1894/95 (roč. 11) měsíčník, nedatováno (zjist. pouze č. 8–10 s vrocením 1895). M. d. byla až do 1889 (roč. 1 nové řady) přílohou pedagogického a metodického časopisu Pěstoun, který pod stejnou redakcí vycházel 1862–66 (roč. 1 pod názvem Pěstoun moravský) a který byl obnoven 1883, měla však vlastní záhlaví, tiráž i obsah. Periodicita (značně nepravidelná a někdy s několika měsíčními přestávkami) se vždy neshodovala s periodicitou Pěstouna, který ve své druhé etapě vycházel důsledně od ledna do prosince. Také značení ročníků M. d. je nesystematické. Roč. 1 nové řady by měl nést označení 5 /6/; po něm následující ročník (kterým přestává být M. d. přílohou a stává se časopisem samostatným) je číslován jako sedmý, takže u předchozích ročníků se stávají platnými

označení v závorkách. Skutečný roč. 1 však neexistuje, snad jím měla být rubrika Zásoba básniček, povídek a všelikých drobnůstek pro dítky v 3. roč. Pěstounu (1864).

Ačkoliv M. d. během svého vycházení několikrát změnila vydavatele, tiskárnu, místo vycházení i periodicitu, její základní charakter se neměnil. Určoval jej výkonný redaktor A. K. Víták (* 9. 6. 1835, † 6. 3. 1906), učitel, zasazující se o nezávislou českou školu, redaktor, pedagogický publicista, autor rozsáhlých Pamětí starého učitele-vlastence, perzekucí postiženého 1, 2 (1902, 1904) ad.; v době redigování M. d. učil na měšťanské škole v Poličce a časopis podřizoval dobovým výchovným cílům, propagovaným v Pěstounu. Literární složka (básně, povídky, pohádky, pověsti, bajky, vzpomínky) byla v časopise v rovnováze se složkou poučnou (dějepisná, přírodovědná, etnografická a zeměpisná pojednání pod titulem *Popisy*, životopisné medailony vynikajících osobností české literatury, výtvarného umění a historie). Časopis měl též stálé rubriky (např. *Rozmanitosti*, které přinášely krátké zprávy o zajímavostech z domova a ciziny i o výstražných událostech a hádankářskou stránku) i rubriky v jednotlivých ročnících (v 1. roč. nové řady to byla literárněvýchovná rubrika *Neposlušnost sama se trestá*, roč. 8 přinášel v každém čísle jakýsi slovníkový brus pod názvem *Oprávec kazimlův v jazyce českém*).

M. d. nebyla vymezena pro určitý věkový stupeň. Literární část se orientovala jak na děti předškolní a nejmladší školáky (říkadla, básničky o zvířátkách a o drobných dětských příhodách, pohádky a krátké mravoučné povídky), tak i na mládež staršího školního věku (básně s historickými, vlasteneckými a časovými náměty, historické povídky, vzpomínky); články poučné (životopisy a pojednání z různých vědních oborů) byly určeny čtenářům vyspělejším. Až na několik výjimek (K. V. Rais) tvořili autorský kolektiv M. d. spisovatelé (většinou učitelé), kteří se specializovali na dětskou literaturu s výrazným pedagogicko-didaktickým zaměřením (výchova k pracovitosti, zbožnosti, skromnosti, poslušnosti, lásce k vlasti a mocnářství); umělecké zřetele se v této tvorbě uplatňovaly spíše ojediněle. M. d. přinášela převážně původní české texty, překlady jen výjimečně (L. N. Tolstoj, J. J. Kraszewski, A. Daudet, E. De Amicis; často

Matice dítek

byl označen pouze jazyk, z kterého byl překlad pořízen). Ilustrace provázely zpočátku jen naučné texty, teprve v posledních ročnících se objevily obrázky od M. Alše, V. Preissiga, P. Korbra aj. Ke kmenovým autorům *básní*, kteří přispívali do M. d. po celou dobu vycházení, patřili: J. Černá, L. Grossmannová Brodská, V. B. Ježek, A. Jizera, L. Květ, B. Ledvinková, L. Pammrová (i pseud. Leonora Pohorská), L. Ripplová-Vítáková, J. Soukal, J. M. Tichá, K. J. Zákoucký (též pseud. Karel Ohebský a K. Svatouch Heřmanoměstský). Do prvních ročníků M. d. jako přílohy přispěli verši E. Kolínská, V. Městecká, A. Potěhník, K. V. Rais, B. Studničková, J. Zaričanský, později je vystřídali B. Bouška, J. K. Březina, K. Chalupa, F. V. Krch, K. V. Kuttan, M. Ronovská. Jednotlivé básně otiskl v prvních ročnících M. d. R. Bendlová, A. J. Cupal, K. Černý, J. Drahorad, J. V. Hrubý, J. J. Karásek, B. Klimšová, J. Kozel, A. Kučerová, A. Laufenbecková, A. Linhartová, E. Musil Daňkovský (pseud. Emil Lubinský), B. Perwolfová, B. Peška, A. Pleštilová, F. Reiniš, M. A. Ryndová, M. Skobisová, M. Skuherská, J. V. Sládek, P. Sokolová, A. M. Šmolková, K. Tamele, L. Tesařová, později L. Benýšek, V. A. Černý, B. Jedlička (pseud. Břetislav Brodský), E. Jindra, J. V. Krejča, H. Marek, E. Matoušková, G. A. Neumann, J. V. Nezdařil, J. Pelíšek, A. Popelková, Ant. Svoboda, A. B. Šťastný, K. Štětka, F. Štrougal, F. Venzara, A. K. Víták, A. B. Zámostecký aj. *Prózu*, která často přecházela z umělecko-naučné v poučné stati, zastupovali po dobu vycházení časopisu: F. Bobek (též pseud. F. B. Sedlčanský), A. Bobková-Láblerová, A. J. Cupal, K. Čermák, L. Grossmannová Brodská, E. Musil Daňkovský (též pseud. E. M. Daňkovský a šifra E. M. D.), S. Řehák (i pseud. S. Ř. Kamenický), Ant. Svoboda, A. K. Víták, K. J. Zákoucký. Do prvních ročníků přispívali zejména F. Hrnčír (i šifra F. H.) a F. V. Kodým, do M. d. jako samostatného časopisu pak V. Kálal, G. J. Lašek, J. Měříčka, G. A. Neumann a M. A. (A. M.) Šmolková. Ojedinélé prozaické příspěvky otiskl v M. d. zpočátku F. J. Andrlík, B. Bouška, M. N. Borovský, J. Brunclík (pseud. S. V. Dudák), V. Exler, F. A. Hora, J. V. Hrubý, P. Jehlička, A. Jizera, F. M. Juchelka, J. J. Karásek, J. Klika, J. Košťál, B. J. Maurer, K. A. Němeček, R. M. Pekárková, B. Perwolfová, P. Sokolová, J. Soukal, F. J. Stěžerský, K. Tamele, M. Václavek, J. V. Volf,

Š. Vydra; později v M. d. publikovali prózu J. Blanický, A. Borovec, A. V. Černý, B. Dolejšek, A. Filipi, J. Hradil, A. R. Husová, A. Lorenc, A. S. Malý, V. Matoušek, B. Podlešák, T. Polabská, M. Ronovská, F. Stránecká, Al. Svoboda, A. B. Šťastný, L. Tesařová, F. Týle, L. Unger aj. *Překlady* se v M. d. uplatnili: K. J. Černý, F. Holinka (pseud. F. H. Čáslavský), F. A. Hora, M. Kaminská, M. Kozák, B. Ledvinková, J. Milinský, E. Musil (též podp. E. Musil Daňkovský), R. M. Pekárková, M. A. Šmolková aj.

sm

Matice lidu

1867–1935

Populární knižnice původní i přeložené beletrie a vzdělávací literatury, organizovaná jako čtenářský klub.

Z podnětu několika liberálních kulturních činitelů v čele s E. Grégrem byl 1867 založen v Praze *Spolek pro vydávání laciných knih českých*, který začal v listopadu t. r. vydávat knižnici *Matice lidu*. Jejím posláním bylo ve smyslu hesla Osvětou k svobodě zprostředkovat nejširším lidovým vrstvám svobodomyšlně názírané kulturní hodnoty, a tím zároveň vytvořit protiváhu tendenční, didakticky zaměřené lidové četbě (šířené např. některými katolickými vydavatelskými spolky; v tomto duchu se také nesla 1874 polemika mezi E. Grégrem a novinami *Pokrok*). M. l. byla dobře redigována a plnila úspěšně svůj kulturně-vzdělávací program. Členem spolku se mohl stát každý, zakládající zaplatil 10 K a dostával 15 let knihy zdarma, přispívající 1 K a dostával 16 knih za rok (legitimační lístky byly vybaveny oddělitelnými odběrnými známkami). Spolek přijímal také kolektivní členy, jimiž se staly především knihovny (Knihovna Typografické besedy, Knihovna dělnického spolku Oul, Knihovna Malostranské dělnické besedy aj.). Podle stanov musely být vydány nejméně čtyři knihy ročně, ale od 1. roč. se počet ustálil na šesti. Plynulost ediční činnosti narušila teprve světová válka a po vydání 6. svazku 1915 knižnice vůbec přestala vycházet. Její publikační aktivita se obnovila až 1922 za redakce Š. Ježe. Od 1925 v ní ročně vycházely jen 4 svazky, od

1927 pak střídavě 4 a 6 svazků; v letech 1934–35 svazky nahradilo sešitové vydávání. Činnost spolku a redakční práce řídil dvanáctičlenný výbor, který jednou za rok vylučoval ze svého středu třetinu členů (hlasovalo se lístky) a na jejich místa volil (stejným způsobem) členy nové; odstupující mohli být zvoleni znovu. Výbor přijímal rukopisy, stanovil honoráře, obstarával tisk a všechno ostatní. Dlouholetými členy výboru se stali A. Čížek, V. Hálek, J. Neruda, F. Schulz, F. Studnička, E. Tonner aj. Prvním předsedou byl J. E. Purkyně, po jeho smrti 1869 přechodně K. Sladkovský a od 1870 J. Wenzig, jednatelem byl E. Grégr, účetním, až do svého osamostatnění, J. Otto. Nakladatelem M. I. se po zániku spolku 1894 stal E. Grégr (který už předtím zajišťoval administrativní a tiskařské záležitosti), od 1897 E. Grégr a syn, 1904–15 F. Šimáček, od 1922 Šolc a Šimáček. Redakční a administrační místnosti poskytovali nakladatelé. Redaktory byli: od 1881 F. Schulz, pak J. Wagner, od 1885 P. Sobotka, od 1894 J. Hrubý, od 1899 Z. Grégr, 1904–15 B. Šimáček, od 1922 Š. Jež. – M. I. získala velice rychle zájem čtenářů. V roce založení měla 2500 členů, 1870 už 20 000; asi dvě třetiny tvořili rolníci, řemeslníci a dělníci. V prvních deseti ročnících bylo vydáno 60 děl ve více než půl milionu výtisků (české země měly tehdy na 5 milionů obyvatel). V 62 ročnících M. I. vyšlo celkem 348 čísel v 260 titulech.

Jádro knihovny tvořila beletrie: původní česká, převážně současná, a překladová, současná i klasická. Výrazný podíl připadl populárně-naučným pracím z oborů historie, politologie, národohospodářství, zeměpis, přírodopis. Z nich nejobsáhleji byla zastoupena historie, a to jak souhrnnými publikacemi domácích (A. Srb aj.) i zahraničních autorů (2. vyd. základních děl E. Denise o české historii), tak monografiemi o významných osobnostech české i světové kultury. Doplnovala je též díla literárně-historická, pojednávající o obdobných zjevech české i světové literatury (autoři J. Hanuš, J. Máchal, F. Menčík, V. Flajšhans aj.). Z české beletrie, historie a literární historie vyšla v M. I. (nejčastěji poprvé) zejména tato díla: K. Světlá: Kříž u potoka (1868) + Vesnický román (1869) + Zvonečková královna (1872), B. Balbín: Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého (1869), K. J. Erben: Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských (1869), K. Sabina: Oživené

hroby (1870), A. V. Šmilovský: Kmotr Rozumec (1872) + Martin Oliva (1874), F. Schulz: Josef Jungmann (1873), J. Holeček: Černá Hora (1876), V. Beneš Třebízský: Levohradecká povídka (1882), A. Jirásek: Ze zlatého věku v Čechách (1882), K. V. Rais: Václav Beneš Třebízský (1885), G. Preissová: Obrázky ze Slovácka 1–3 (1. a 2. 1886, 3. 1889), J. Svátek: Železná koruna (1888) + Poslední Budovec (1894), J. Hanuš: Božena Němcová v životě i spisech (1889) + Pavel Josef Šafařík v životě i spisech (1896), T. Nováková: Karolína Světlá, její život a její spisy (1890), V. Beneš Šumavský: Mefistofela (1890) + Rodina Kavanova (1891), J. A. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce (1892), F. Menčík: Jan Kollár, pěvec slovanské vzájemnosti (1893), V. Mrštík: Santa Lucia (1893), F. X. Svoboda: Probuzení (1893), V. Pittnerová: Obrázky ze Žďárských hor (1897), J. Sumín: Věště (1898), J. Arbes: Pražský domáček (1899), K. Kálal: Slovensko a Slováci (1905), Č. Zíbrt: Z doby úpadku (1905), A. Srb: K. Havlíček Borovský, neohrožený bojovník za práva národu českého (1906) + František Šimáček, jeho život a působení (1910), J. Máchal: Lev Nikolajevič Tolstoj (1912), V. Flajšhans: Mistr Jan Hus (1915). Dále v knihovně byli beletrii zastoupeni tito čeští autoři: K. Adámek, B. Bauše, P. Biliánová, H. P. Branišovský-Oliva, F. J. Čečetka, K. Čermák, A. Černý, F. Dvorský, J. V. z Finberka, V. Gabler, J. Guth (pseud. Gaston Humbert), B. Havlasa, S. B. Heller, F. Herites, E. Herold, R. R. Hofmeister, B. Janda, I. Klicpera, J. Kudela, J. Kunz, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), Th. Lehký, J. Müldner, E. Pachmayer, V. Plaček, J. Z. Raušar, V. Řezníček, J. Seidl, A. Schulz, J. J. Stančkovský, K. Škába (i pseud. Prokop Sázavský), Č. Tonder, K. Tůma, J. Váňa, Ant. Veselý, B. Vilková-Kunětická, V. Vlček, F. V. Vykoukal, J. Wagner. – V překladu přinesla M. I. mj. tyto knihy: J. Verne: Cesta kolem Měsíce (1870) + Cesta kolem světa za osmdesáte dní (1873) + Pět neděl v baloně (1874) + Dvacet tisíc mil pod mořem (1877), G. Sandová: Nalezenec (1876), I. S. Turgeněv: Rudin (1879), J. I. Kraszewski: Podivínové (1880) + Holota (1883), J. Conrad: Poslední (1892), Ch. Dickens: Dvě povídky (1893), F. Coppée: Povídky (1896), Mark Twain: Panna Orleánská (1902), E. Denis: Konec samostatnosti české 1, 2 (1909, 2. vyd.) + Čechy po Bílé hoře 1, 2 (1911, 2. vyd.) + Válka (1931), K. Hagenbeck: O zvířatech a li-

a odbor pro vydávání kalendáře, který byl pod vedením J. Helceleta nejaktivnější. V zájmu propagace a pro lepší spojení s venkovskými členy zřídila síť důvěrníků; různě získanými knihami obdarovávala i knihovny a školy. Nár. jednota usilovala o duchovní spojení s Čechami a stavěla se proti projevům jazykového separatismu na Moravě. Udržovala také živé styky s Maticemi jiných slovanských národů, zvl. jihoslovanských. V dubnu 1850 byla Nár. jednota, která v prvním roce dosáhla počtu 303 členů a seskupila národně uvědomělou inteligenci na Moravě, oslabena odchodem konzervativního kněžstva (J. E. Bílý, F. Sušil, B. Sylva-Taroucca aj.), nespokojeného s převahou svobodomyšlných tendencí a s neochotou většiny vydávat v Nár. jednotě náboženskou literaturu; když zakrátko kněží, kteří představovali víc než čtvrtinu členstva Nár. jednoty a téměř polovinu jejího výboru, založili vlastní spolek Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, Nár. jednota vypustila ze svého názvu jména světců, která v něm symbolizovala vzdělávání lidu slovanským jazykem, a rozšířila svůj název na *Moravská národní jednota*. Konflikt s církví vyvrcholil koncem 1851 oběžníkem brněnského biskupa A. E. Schaffgotsche, který donutil k vystoupení i zbylé liberální kněze (F. M. Klácela, který však tajně spolupracoval dál, F. Dědka, F. Škorpíka aj.). V důsledku oslabení i nepřízně úřadů se 1854 sdružení přetvořilo v *Maticice moravskou* s užším posláním „podporovati českoslovanskou literaturu s obzvláštním ohledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu“; členové se v ní dělili podle výše příspěvku na zakladatele a činné členy, kteří dostávali jako podíly publikace M. m., případně jiné knihy (např. svazky Dějin Moravy od B. Dudíka, J. E. Kosiny Hovory olympské, Brandlovu edici Knihy tovačovské), když vlastní produkce vázla. V letech, kdy v čele M. m. byli J. Helcelet (do 1856, pak 1859–63), J. Chytil (1856–59) a F. Mathon (1863–68), se nepodařilo překonat nepřízeň vlády a církevní hierarchie ani netečnost veřejnosti ovlivňované duchovenstvem (počet členů klesl v 60. letech až na 75), takže se M. m. omezila na vydávání kalendáře Kolečka a po jeho zániku 1858 vydavatelskou činnost vůbec zastavila. K oživení došlo až po přijetí nových stanov (1863), které obnovily kategorii členů přispívajících, po smíru s církví, když se stal předsedou hrabě E. Belcredi

(1868–94), a po zřízení Slovanského gymnázia v Brně (1867), jehož profesori V. Royt, Th. Lazar a F. Bartoš se stali spolu s V. Brandlem (od 1863 jednatel, od 1868 místopředseda, 1894–1901 předseda) aktivním jádrem spolku; později se k nim připojili F. J. Rypáček, F. Šujan, R. Dvořák, F. A. Slavík, T. Kalina, H. Traub a další středoškolské profesori, kteří pak představovali hlavní tvůrčí složku M. m. (po kněžích také nejpočetnější). Tehdy (1869) byl rovněž založen Časopis Maticice moravské (dále ČMM), vůbec první český vědecký časopis na Moravě. Na počátku 70. let, kdy se počet členů zvýšil až na 700, se M. m. stala střediskem české vědy na Moravě, usilující zvláště proti současné německé historiografii postavit české pojetí moravské minulosti. Po jisté stagnaci nastal hlavně zásluhou F. Kameníčka (jednatel 1889–1902, místopředseda 1905–07, předseda 1907–22) značný rozkvět v 90. letech, kdy M. m. dosáhla nejvyššího počtu členů (1321); Kameníček pozvedl vědeckou úroveň ČMM, který se zaměřil na historii, literární historii a filologii, a ve snaze překonat v M. m. vládnoucí konzervatismus spolu s V. Roytem (předseda 1901–07) získal ke spolupráci mladou vědeckou generaci, sdruženou od 1905 ve Vědeckém klubu v Brně (F. Černý, F. Chudoba, H. Jarník, B. Navrátil, S. Souček, P. Váša). To vedlo k vze-stupu ČMM na přední historický časopis a 1906 k ustavení Komise pro vydávání historických pramenů (resp. památek) moravských (později označována jako historická komise při M. m.). K prohloubení vědecké práce přispělo také založení Masarykovy univerzity v Brně (1919), jejíž profesori a další učitelé byli pak zpravidla předsedy M. m. (1923–25 V. Vondrák, 1925–33 B. Navrátil, 1933–35 V. Groh, 1935–48 J. Chylík, 1948–61 J. Macůrek, 1961–86 B. Šindelář, 1986–90 B. Čerešňák, od 1990 J. Janák) a dalšími předními činiteli (J. Šebánek, jednatel od 1935, J. Glücklich, P. M. Haškovec, V. Helfert, F. Chudoba, F. Čáda, E. Dostál, O. Odložilík, J. Malíř aj.). Od 1948 činnost M. m., která byla 1967–94 samostatnou sekcí Českosl. historické společnosti při ČSAV, zaměřovala se pouze na vydávání ČMM (1959–67 s tit. Sborník Maticice moravské) a spolupořádání historických přednášek, přičemž byla značná pozornost věnována nejnovějším dějinám. 1994 se ustavila opět jako samostatné občanské sdružení s cílem obnovit širší ediční činnost.

Už za existence Maticky moravské dobrovolné příspěvky moravských vlastenců (měly od 1845 charakter podílů blíživých se předplatnému, přispělo 27 příznivců české literatury) umožnily ediční činnost, mj. vydání básnických prací F. M. Klácela (Lyrické básně, 1836; Básně 1, 2, 1837; 1. díl Bajek Bidpajových, 1846 – adaptace pod pseud. František Třebovský) a V. Furcha (Básně 1, 2, 1843, 1844), Amerlingovy příručky Prátelům štěpařství, 1836 i spisů A. V. Šembery Vpád Mongolů do Moravy, 2. vyd. 1842 a O rovnosti jazyka českého a německého na Moravě, 1848 (též v německém překladu); vydání této práce již souviselo s činností (záhy zrušené) Jednoty moravské. Její nástupkyně Nár. jednota sv. Cyrila a Methuda vydala rovněž několik publikací zaměřených zejména k poučení lidu o aktuálních záležitostech (zvláště Klácelův Slovník pro čtenáře novin), dále 2. svazek Klácelových jinotajných Bajek Bidpajových, jednu práci historickou a Mošnerovu Pěstounku, která inspirovala B. Němcovu k napsání Babičky; vrcholem její publikační činnosti byl kalendář Koleda (1851–58), zatímco edice vyhrazená pro lidovýchovnou beletrii *Domácí poklad zábavného čtení* setrvala 1852 jen u 1 svazku. Přetvoření Moravské nár. jednoty v Matici moravskou nepřineslo zpočátku oživení ediční činnosti. K rozmachu došlo hlavně v 70. letech a začátkem let 80., kdy po založení Časopisu Maticе moravské byla vydána i řada významných prací, jako Spisy Karla st. ze Žerotína uspořádané V. Brandlem, jenž byl také autorem životopisů J. Dobrovského, K. J. Erbena a P. J. Šafařka, antologie slovanské poezie F. Vymazala, Bartošova Dialektologie moravská a jeho sbírky moravských písní. Podobně 1906 ustavení komise pro vydávání historických pramenů (respektive moravských památek) vyvolalo v následujících třech desetiletích hlavní ediční počiny M. m. (Helceletova korespondence, archiv jednoty bratrské aj.). Některé další připravené projekty nedošly realizace pro nedostatek prostředků, případně byly přenechány jiným vydavatelům (Moravské zemské desky, 4 sv., 1947–57). Těsná spolupráce s pedagogy Masarykovy univerzity vedla 1937 ke zřízení dialektologické komise v čele s F. Trávníčkem a B. Havránkem, která se zabývala rovněž ediční činností. Také M. m. pečovala o několik knihnic. *Sborník Maticе moravské* (1883, 1 sv.) měl poskytnout publikační možnosti v době,

kdy byl ČMM dočasně zastaven; vyšel v něm jen Brandlův životopis J. Dobrovského. Knihnice *Prameny dějin moravských* (1910–35, 5 sv., red. B. Navrátil) publikovala práce vzešlé z činnosti Komise pro vydávání historických pramenů moravských; představovala hlavní ediční počiny M. m. v daných letech hlavně vydáním knihy Akta jednoty bratrské a korespondence a zápisků J. Helcelety. Monografickým pojednáním dialektologickým byla vyhrazena řada *Moravská a slezská nářečí* (1939–49, 4 sv.), obsahující práce A. Kellnera o štramberském a východolašském nářečí a F. Svěráka o nářečí boskovickém. Konečně pro historické práce byla určena *Knihnice M. m.* (1947–48, 3 sv., red. J. Macůrek a J. Šebánek).

KNIŽNICE: Domácí poklad zábavného čtení (1852); Sborník Maticе moravské (1883); Prameny dějin moravských (1910–35); Moravská a slezská nářečí (1939–49); Knihnice Maticе moravské (1947–48). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE: A. Kudla: Prostonárodní výklad zákona obecního od 17. března 1849 (1849); F. M. Klácel: Slovník pro čtenáře novin, v němž se vysvětlují slova cizího původu (1849) + Bájky Bidpajovy, sv. 2 (1850, pseud. F. Třebovský); A. Boček: Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském (1850, ed. J. Chytil); Zpráva o Národní jednotě sv. Cyrila a Methuda pro rok 1849 (1850); F. J. Mošner: Pěstounka čili vychovávání malých dětí mimo školu (1851, an.); Spisy Karla staršího z Žerotína (1. Žerotínovi zápisové o soudě panském 1, 2, 1866, ed. V. Brandl, 2. Listové psaní jazykem českým 1–3, 1870–72, ed. V. Brandl); Čtení poučné a zábavné (1867, 7 sv., texty z Koledy 1852–58); F. Sušil: Zpěvy a hněvy (1869) + Smíšené básně (1870); A. Matzenauer: Cizí slova ve slovanských řečech (1870); F. Mathon: Průprava k vědě hospodářské čili vysvětlení jejích pojmů z vědy přírodní (1870) + Listy z vědy hospodářské (1871); Slovanská poezie 1, 2 (1874, 1878, ed. F. Vymazal); V. Brandl: Bedřich hrabě Sylva-Taroucca (b. d., 1881) + Život Karla Jaromíra Erbena (1887) + Život Pavla Josefa Šafařka (1887) + Kniha pro každého Moravana (1892, rozšíř. vyd.); A. N. Afanasjev: Ruské národní pohádky (1883, vybral a přel. F. Vymazal); F. Bartoš: Dialektologie moravská 1, 2 (1886, 1895) + Národní písně moravské vnově nasbírané (1889); F. J. Rypáček: František Palacký (1898); F. Bartoš, C. Mašiček: Líšeň (1902); A. Hlavinka: O zvučnosti jazyka českého (1902); R. Dvořák: Jednání sněmů moravských v letech 1792–1835 (1904) + Jednání stavů moravských v letech 1835–1848 (1906); F. Černý, P. Váša: Moravská jména místní (1907); J. Konopka: Separační snahy Moravanů na generálním sněmu r. 1611 (1914); J. Šebánek: Rejstřík bibliografický k Časopisu Maticе

ce moravské, roč. 1–50 (1929); A. Turek: Rejstřík bibliografický k Časopisu Matice moravské, roč. 51–60 (1937). ■ PERIODIKUM: Časopis Matice moravské (1869–82, 1891–1940, od 1943 dosud, přičemž 1959–67 vycházel v jednom sv. s tit. Sborník Matice moravské). ■ KALENDÁŘ: Koleda (na r. 1851–58, red. J. Helcelet). ■

LITERATURA: Zpráva o Národní jednotě svatého Cyrila a Methuda pro rok 1849 (1850); Zpráva M. m. od 1. ledna 1857 až do konce prosince 1858 (1860; předtím výroční zprávy a někdy také seznamy členů otiskovány v kal. Koleda, od 1870 do 1943 v ČMM); Stanovy M. m. (1864); Stanovy M. m. (1906, změněné); B. Chocholáč: M. m. Dějiny spolku od počátků do současnosti (1997). ■ K. Šmídek: Z Moravy 7, Květy 1846, s. 427; A. V. Šembera: Oučty Matičky moravské, Mor. noviny 8. 2. 1849, příl.; H. B. (K. Havlíček Borovský): V Brně dne 17. dubna..., Nár. noviny 20. 4. 1849 → Politické spisy 2, sv. 2 (1902, ed. Z. V. Tobolka, s. 456, pod tit. Z Moravy); F. Dědek: Myšlenky o Národní jednotě sv. Cyrila a Methuda, Mor. noviny 29. 6. 1849; F. J. Rypáček: Komise na vydávání historických pramenů moravských, ČMM 1907, s. 234; J. Kabelík: Moravská národní jednota, ČMM 1909, s. 225, 321; in Korespondence a zápisky Jana Helcelety (1910, ed. J. Kabelík); H. Traub: Dějiny M. m., ČMM 1910, s. 197, 313 a 1911, s. 60, 154 + Účastenství F. Palackého a Pavla J. Šafaříka při Moravské národní jednotě, ČMM 1910, s. 298; F. Kameníček: Archiv M. m., ČMM 1911, s. 242; B. Navrátil: František Kameníček, ČMM 1930, s. 1; B. Havránek: Dialektologická komise při M. m., ČMM 1937, s. 429, 469; A. Novák: K matiččinu výročí, ČMM 63–64, 1939–40, s. 1; J. Šebánek: Archiv Moravské národní jednoty a M. m., tamtéž, s. 5 (zde řada oprav k práci Traubově); F. Dostál: Historická sekce při M. m. v Brně, ČMM 1947, s. 186; B. Čerešňák: M. m. a naše univerzita, Universitas 1969, č. 2; B. Šindelář: Dvě významná výročí M. m., ČMM 1969, s. 3 + Profesor Šebánek a M. m., ČMM 1977, s. 424; J. Dřímál: Bohumil Navrátil a M. m., ČMM 1970, s. 253; Z. Šimeček: Václav Vojtíšek a jeho vztahy k Bohumilu Navrátilovi a k M. m., Studie o rukopisech 1983, s. 21; B. Šindelář: Stotřicet let M. m., ČMM 1983, s. 3; J. Janák: 145 let M. m., ČMM 1994, s. 453.

pp

Matička moravská viz in Matice moravská

Vincenc Jan Matina

* 26. 12. 1882 *Polná* u Jihlavy

† 17. 2. 1967 *Praha*

Autor prostých melodických veršů inspirovaných převážně krajinou Českého ráje a epigramů; regionální publicista.

Pocházel z rodiny berního úředníka, která se často stěhovala; matku ztratil v necelých dvou letech. Školní docházku absolvoval v rodišti a od 1891 v Třeboni, kde začal navštěvovat i gymnázium; ve studiu pokračoval od 1895 v Hradci Králové (kde se spřátelil se spolužákem A. Pražákem) a od 1896 v Chrudimi (mat. 1900). Poté studoval Lékařskou fakultu UK v Praze (s vojenským stipendiem), přičemž 1905 sloužil jako jednorozční dobrovolník v Pu-le (Chorvatsko) a 1906–07 zároveň působil jako demonstrátor v laryngologickém ústavu. Po promoci (1908) krátce pracoval jako vojenský lékař ve Vídni, 1909 byl na vlastní žádost přeložen do Terezína, kde se stal přednostou zubního ambulatoria a dermatologického oddělení. 1911 z vojenské služby odešel, oženil se (manželka byla sestra známého chirurga A. Jirásky) a pracoval v Praze jako zubní lékař. Za 1. světové války, jež přerušila jeho další stomatologická studia ve Vídni a Berlíně, byl šéflékařem pražské kadetní školy (1914–18), mimoto se jako člen vojenské Mafie zúčastnil odboje. Po válce založil v Praze zubní ambulatorium státních drah a obnovil svou zubařskou praxi (k jeho pacientům patřila mj. E. Destinová, s níž se posléze spřátelil). S rodinou několikrát navštívil Belgii. 1927 zakoupil chalupu ve Vranovém (Malá Skála-V.); inspirovan okolní krajinou začal intenzivně básnický tvořit a zároveň usiloval o zvelebení a propagaci regionu (např. od 1936 jako spoluzakladatel a předseda Společnosti pro povznesení Čes. ráje, která o rok později přijala jméno J. Pekaře). Od mládí M. rozvíjel mnohostrannou aktivitu: byl mj. členem spolku Aktivisté a Společnosti J. Vrchlického (1948 spoluzaložil Kruh přátel J. Vrchlického), od 1946 i Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Entomologické společnosti. Jako potomek staročeského rodu Mutinů z Chlumce pracoval v Českosl. společnosti rodopisné a od 1931 stál v čele Jednoty potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu (od 1933 Jednota starých českých rodů). Stykal se s mnoha literáty (F. S. Procházka,

F. Sekanina, G. Pallas aj.), hudebníky (J. Machoň zhudebňoval jeho verše) a výtvarníky (J. Obrovský často ilustroval jeho knihy). Pohřben byl v rodinné hrobce na Malé Skále.

Literatuře se M. věnoval od studií, též jako člen pražského literárního sdružení Mladá renesance (s A. Pražákem aj.) a okruhu kolem časopisu Paprsky, a zprvu psal poezii (ojediněle i prózy) pod vlivem novoromantismu a vitalismu. Postupně v jeho tvorbě dominovala náladová a popisná přírodní lyrika v tradiční písňové formě, která navazovala např. na J. V. Sládku, A. Heyduka a F. S. Procházku a působila ve své době už archaicky. Jako regionální básník opěvující krásy Českého ráje vydával M. své sbírky veršů knižně až od počátku 30. let (často vlastním nákladem a jako soukromé tisky): *Nálady a obrázky* (mj. shrnující ještě předválečnou, motivicky různorodou vzpomínkovou a reflexivní lyriku), *Maloskalské motivy, Z přírody i ze srdce, Kytička vřesu, Vodník a maloskalské písničky* (s baladou čerpající z lidové ústní tradice), *Jaře i ozimy* ad. Převažuje v nich idylické a oddechové ladění, pokorné dojetí, hledání bezpečí, duševní vyrovnanosti i náboženských jistot v harmonii s přírodou; s krajinnými motivy souznějí ozvuky milostných prožitků, vzpomínky na dětství, oslava rodiny a domova i verše pro mládež (*Očima dítěte*), příležitostné reakce na společenské dění s vlasteneckými motivy (*Z těžkých dob*). V souborech satirických epigramů a ironických glos *Velká doba* a *Naše bolesti* se M. z tradicionalistických hledisek zaměřil na dobové a obecně lidské nešvary. – Literárněhistorickými, vzpomínkovými a jubilejními články a nekrology M. přispíval především do kulturních rubrik regionálních časopisů, dále psal odborné práce genealogické, stomatologické a entomologické.

PŘÍSPĚVKY in: Beseda (Železný Brod); Čes. slovo (1910); Hlas (1947); Krkonošský obzor (Železný Brod); Kruh (Mor. Ostrava); Letem světem (1937); Lid. demokracie (od 1948); Nár. noviny (1938); Nár. politika; Nár. práce (1940); Nové pařížské módy (od 1903, příl. Dámské besedy; debut); Od Ještěda k Troskám (Turnov 1937); Paprsky (1905); Pestrý týden (1938); Pojizerské listy (Turnov); sb. Prachovské skály (1948); Ročenka českého Ski klubu; Rodný kraj (Ml. Boleslav 1942); Sborník Jednoty potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu v Praze, pokr. Sborník Jednoty starých čes. rodů v Praze (1930–49; 1931–32 Dějiny českých Mutinů a Matinů, s A. P. Šlechtou, i sep.); Severočes. deník

(Liberec); kat. Soubor grafika a malíře Jaroslava Skrbka (1941); Topičův sborník (1922); Týden horských okresů (Železný Brod 1932–42); Večer (1938); Venkov (1940–41); Zubní lékařství; Zvon (1934–37, 1941); Živa (od 1959). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie: Nálady a obrázky* (BB 1931); *Maloskalské motivy* (BB 1932); *Z přírody i ze srdce* (BB 1933); *Velká doba* (epigramy, 1934); *Maloskalské písně* (BB 1935); *Naše bolesti* (epigramy, 1935); *Maloskalské melodie* (BB 1936); *Kytička vřesu* (BB 1937); *Z těžkých dob* (BB 1938, změněné vyd. 1945); *Vodník a maloskalské písničky* (BB 1939); *Podzimní písně* (BB 1940); *Očima dítěte* (BB, i pro ml., 1942); *Jaře a ozimy* (BB 1943); *Smavé chvílky* (BB 1944); *Slovenské písně* (BB 1947); *Milostné rozhovory* (BB 1959); *Podzimní motivy* (BB 1963). – *Ostatní práce:* *Z kreslířského skicáku Jaroslava Skrbka z let 1918–1932* (1954). – *Výbor: Výběr veršů z let 1907 až 1947* (1962, bibliof.). ■ **REDIGOVAL:** Sborník Jednoty potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu v Praze, pokr. Sborník Jednoty starých čes. rodů v Praze (1930–49, s jinými). ■

LITERATURA: R. F. Šimek: *Básník V. J. M.* (1936); D. Balcarová: *V. J. M. Lit. pozůstalost* (LA PNP 1985). ■ -pa- (F. S. Procházka): ref. *Maloskalské motivy*, Zvon 32, 1931/32, s. 350 + ref. *Nálady a obrázky*, tamtéž, s. 389 + ref. *Z přírody i ze srdce*, Zvon 33, 1932/33, s. 503; ● ref. *Velká doba*: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 34, 1933/34, s. 351; Btk. (V. Brtník), Venkov 17. 3. 1934 ●; ● ref. *Maloskalské písně a Naše bolesti*: F. Sekanina, Nár. politika 30. 12. 1934; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 406 ●; ● ref. *Maloskalské melodie*: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 36, 1935/36, s. 558; M. J. Vochoč, *Nedělní list* 11. 10. 1936 ●; B. Slavík in V. J. M.: *Kytička vřesu* (1937); ● ref. *Kytička vřesu*: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 350; M. (E. Masák), *Archa* 1937, s. 97 ●; A. N. (Novák): *Na okraji literárního dějepisu* (ref. R. F. Šimek: V. J. M.), *LidN* 23. 5. 1937; ● ref. *Z těžkých dob*: Oldř. Sv. (Svozil), *Archa* 1939, s. 45; P. V. Vajs, *Vlast* 1939, s. 94; J. Machač, *Osvěta lidu* 13. 1. 1940 ●; ● ref. *Vodník a maloskalské písničky*: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 305; J. Machač, *Osvěta lidu* 13. 1. 1940; -oč., *Nedělní list* 14. 1. 1940; s., *Nár. politika* 25. 2. 1940; Čch. (K. A. Čcheidze), *Venkov* 9. 3. 1940 ●; P. V. Vajs: *k šedesátinám, Pojizerské listy* 18. 12. 1942; ● ref. *Očima dítěte*: -oč., *Nár. politika*, 5. 4. 1943; V. Pazourek, *LidN* 1. 6. 1943; JŠr. (J. Šnobl), *Úhor* 1943, s. 106 ●; ● ref. *Jaře i ozimy*: -mf-, *Polední list* 12. 1. 1944; V. K. (Kolář), *LidN* 28. 2. 1944; Kp. (K. Polák), *Nár. práce* 20. 4. 1944; J. Morák, *Řád* 1944, s. 326 ●; A. Pražák in V. J. M.: *Smavé chvílky* (1944); ● ref. *Smavé chvílky*: kp. (K. Polák), *Nár. práce* 13. 1. 1945; MK, *Lid. listy* 21. 1. 1945 ●; L. Lukáš: *Literární místopis Semilska, Beseda* 1949, s. 309.

Josef Matouš

* 21. 6. 1881 *Červené Pečky u Kolína*† 4. 1. 1971 *Praha*

Překladatel polské literatury, její znalec a propagátor; literární kritik a historik.

Syn venkovského krejčího. Gymnázium vystudoval v Kolíně (mat. 1899), v Praze na univerzitě bohemistiku a germanistiku. Jako středoškolský profesor působil od 1903 na reálce v Jičíně (zde se oženil s dcerou klasického filologa J. Vlčka), od 1908 až do 1936 na reálném gymnáziu v Náchodě, naposledy v Praze v Londýnské ul. do 1941, kdy odešel do penze. – Svou učitelskou práci vždy spojoval s veřejnou aktivitou. Ve 20. letech se jako příslušník kulturní levice podílel na organizování veřejné kulturní a osvětové činnosti socialistické orientace. Původně vyšel z okruhu *Moderní revue*, jímž byl přiveden k zájmu o polskou literaturu; přátelil se s A. Procházkou, J. Florianem, s nímž dlouhá léta spolupracoval na edicích staroříšského *Dobrého díla*, s F. Halasem, německým spisovatelem J. Urzidilem aj. – Syn Lubor M. (1908–1984), profesor UK, orientalista zabývající se jazyky starověkého Předního východu, přeložil *Epos o Gilgamešovi* (konečná verze 1976).

M. svou překladatelskou činností, již charakterizovala teoretická a literárněhistorická poučenost spolu s vytříbeným citem pro jazyk a básnické vyjádření, objevoval a přinášel české literatuře a kultuře více než půl století vrcholná díla polské literatury, na něž upozorňoval i ve svých četných statích a recenzích. Toto umělecké přisvojování polské literatury bylo provázeno i jeho prací kritikou. K nejlepším znalcům polského literárního a kulturního dění patřil již před 1. světovou válkou. Překlady (vydávané hojně časopisecky již od 1912), studie i kritiky svědčí o jeho zájmu soustředěném hlavně k polské romantické literatuře (Z. Krasínski, A. Mickiewicz, prokletý básník C. K. Norwid, J. Słowacki) a k dílům spisovatelů patřících k umělecké moderně přelomu století (W. Berent, J. Kasproicz, Z. Przesmycki, S. Przybyszewski, S. Wyspiański). Od poloviny 20. let se M. kriticky věnoval i soudobé české produkci básnické i prozaické (např. K. J. Beneš, K. Biebl, J. Hora, E. Hostovský, M. Majerová, V. Nezval, A. C. Nor, I. Olbracht, J. Seifert, V. Vančura, J. Zahradníček), referoval též o překladech z li-

teratury francouzské, německé a ruské. Jeho kritické studie a recenze se vyznačovaly důkladnou analýzou díla, jeho formální stránky, psychologie postav a společenského zaměření autora. – Významný byl M. podíl na překladech A. Mickiewiczze: s F. Halasem *Gražina*, *Konrád Wallenrod* (1947) a *Dziady* (1947), s V. Holanem *Sonety*, *Sonety krymské* (1953, in *Spisy*, sv. 1) a J. Słowackého: s F. Halasem *Balladyna* (1950) a *Lilla Weneda* (1950), s V. Holanem *Otec morem nakažených* v *El-Arish* (1953); vydaní opatřil doslovy a poznámkami.

ŠIFRY: J. M. (*Nové Čechy*, *Rozhledy*), Mš. (Cesta). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Archy*; *Cesta* (1918–23); *Čes. bibliofil* (1941); *Čteme* (1938–39); *Host do domu* (1954); *Kalendář kalendářů* (1949); *Kritický měsíčník* (1941–42, 1948); *Květy* (1902); *Lid. noviny* (1937, 1939); *Moderní revue* (1912–20); *Národ* (1919); *Nár. listy* (1915, 1918); *Nové Čechy* (1920–37); *Panoráma* (1930); *Plán* (1929); *Rozhledy* (1937–38); sb. *Tanec smrti* (1917); *Týn*; *Var* (1925–30). ■ **KNIŽNĚ**. *Překlady*: Z. Krasínského *Modlitby* (1918); J. Kasproicz: *O bohatýrském koni a hroutícím se domu* (1919); C. Norwid: *Legendy a novely* (1921); J. Słowacki: *Anhelli* (1946) + *Geneze z Ducha* (1949); A. Mickiewicz: *Knihla národa polského a poutnictva polského* (1957). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Pelikán: *Soupis polonistických prací J. M.*, SPFF Brno, ř. D-lit. věd., 1973, č. 20, s. 115. ■ **LITERATURA**: J. Loužil: J. M. Literární pozůstalost (LA PNP 1972). ■ K. R. (Růžička): ref. překl. J. Słowacki: *Anhelli*, KM 1947, s. 382; M. Szykowski: J. Słowackého *Anhelli* v českých překladech, *Slavia* 18, 1947/48, s. 343 + *Nové překlady z Mickiewiczze*, *Slovesná věda* 2, 1948/49, s. 80; B. Švandová: *Polská romantická poezie v překladech F. Halase*, SPFF Brno, ř. D-lit. věd., 1971, č. 17–18, s. 21; J. Pelikán: In *memoriam J. M.*, SPFF Brno, ř. D-lit. věd., 1972, č. 19, s. 179 + *Překladatelské dílo J. M.*, SPFF Brno, ř. D-lit. věd., 1973, č. 20, s. 111; J. Žantovský in sb. *Gymnázium v Náchodě 1897–1977* (1977).

vs

Ladislav Mattuš

* 12. 4. 1868 *Mladá Boleslav*† 1. 4. 1951 *Praha*

Dramatik, autor veseloher a dramát pro nenáročný publikum, prozaik a publicista.

Podepisoval se i Láďa Matuš. – Byl synem staročeského politika a národohospodáře Karla

M. (1836–1919), autora politicky zaměřených Pamětí (1921). Od 1879 studoval v rodišti gymnázium, po maturitě 1887 práva na pražské univerzitě (zapsán ve šk. roce 1887/88 a 1890/91), studia nedokončil. Od sklonku 80. let spolupracoval se staročeskými časopisy a novinami (zvl. s Hlasem národa, kam přispíval protimladočesky zaměřenými fejetony), 1898 byl spoluzakladatelem týdeníku Pondělní noviny politické, umělecké i sociální (říjen–prosinec veden jako vydavatel), od 1899 byl redaktorem Hlasu národa, od 1910 Nár. politiky. Od 1894 se též účastnil podniku, který zorganizoval šéfredaktor Hlasu národa J. Hubáček pro zajištění beletristické náplně ranního vydání svého listu Ilustrovaný kurýr (později s tit. Pražský ilustrovaný kurýr); M. se tak stal členem autorského kolektivu (J. Hubáček, G. Hubáček, lit. jm. Václav Čech-Stráň, R. J. Kronbauer aj.), užívajícího společného pseudonymu Václav Čech. Mimoto přispíval do dalších časopisů a uplatňoval se jako dramatik (např. 1907 bylo hráno šest jeho veseloher v letním cyklu Arény na Smíchově, později byly některé hry inscenovány v divadlech Uranie, Akropolis aj.).

M. veselohery, frašky a konverzační hry mířily proti mravním neduhům soudobé společnosti, vycházejíce přitom vstříc nenáročným divákům uplatňováním situačního až dryádnickeho humoru, využíváním záměny osob, převleků atd. Zachycovaly disharmonické vztahy mezi lidmi, především devalvací vztahů milostných (např. frivolní podoby lásky, manželské a milenecké trojúhelníky), a podávali je buď s ironickým nadhledem, nebo s tragickým vyzněním (*Růženky*, *Přítel žen* aj.; jednoaktovky *Stará paní*, *O Helenu*, *Dáma beze slov a Srdce člověka* byly hrány 1931 v divadle Akropolis pod společným tit. *Slabé pohlaví*). M. volil i politická témata; satiru na soudobé poměry v mocnářství *O velikém zbojníkovi* (podle povídky L. N. Tolstého) a hru *Syn císařův*, snažící se demytizovat urozenost na osudech korunního prince Rudolfa, pojal jako kritiku monarchismu, dramatem *Doktor Bronská* se pokusil vyrovnat s dobovou emancipací žen. Ve svém jediném povídkovém souboru (*Veselé čtení*) se představil jako humorista vycházející ze situací, které přináší běžný život; uplatnil se rovněž při kolektivním psaní románů pro *Ilustrovaný kurýr*, námětově těžších z prostředí chudiny a lidí deklasovaných mravně a sociálně.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adolf, Adonis, Anna Blovská, Antonín, Arnebych, Dobrá kopa, Chouttames, Jan Horymír, Láda M., L. M. Bohemicus, Ludevít Motys, Marcel, Marcel Pavlát, Petr Skach, Václav Čech (kolektivní pseudonym), Zdeněk Velen; L. M., M., -t, +++. ■ PRÍŠPĚVKY in: Boleslavan (od 1885); Čes. slovo; Hlas národa (od 1889, též příl. Nedělní listy); Ilustrovaný kurýr, pokr. Pražský ilustrovaný kurýr (od 1894); Nár. politika (od 1909; 1909 překl. G. Ohnet: Dceruška pana poslance, pseud. Ludevít Motys); Osvěta (1908–13); Paleček; Pondělní noviny politické, umělecké i sociální (1898); Právo lidu (1917); Svornost (Chicago 1908–18); Zábavné listy (1887). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Veselé čtení (PP 1894); Viny (D 1898, prem. 1902); O Helenu (D 1904, prem. 1903); Stará paní (D 1905, prem. 1904); Růženky (D b. d., 1907, i prem., 1916 hráno s tit. Malířské štěstí); Dáma beze slov (D 1910); Přítel žen (D b. d., 1911, prem. 1907); O velikém zbojníkovi (D 1912, prem. 1929 s tit. Buřič Brabejra, podle povídky L. N. Tolstého); Doktor Bronská (D 1922, prem. 1926); Praha vede Evropu (D b. d., 1926); Hospic u Věch svatých (D 1930, prem. 1931); Syn císařův (D b. d., 1933, prem. 1932); Mozart v Praze. Tři výjevy ze života na Bertramce r. 1787 (1937); – účast na kolektivních pracích pod pseud. Václav Čech: Mamon (R 1894); Chudá holka (R 1895); Průšáci v Praze (R 1896); Proletáři (R 1898); Ztracený testament 1, 2 (R 1898, 1899); Zločin tajného oddělení (R 1900); Nebesy seslaná (R 1901); Krásná Uherka (R 1905); Svět barev a světél (R 1907). ■ SCÉNIC-KY. *Hry*: Srdce člověka (1920); Dvojče (1938); Nebe na zemi (1942). ■

LITERATURA: ● ref. Viny: D. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 460; št. (B. Štechovský), LidN 15. 10. 1902 ●; ● ref. O Helenu: an., Máj 2, 1903/04, s. 96; J. Lý. (Ladecký), Zvon 4, 1903/04, s. 82 ●; ● ref. Stará paní: K. (R. J. Kronbauer), Máj 3, 1904/05, s. 272; an., Zvon 5, 1904/05, s. 270; J. Ladecký, Osvěta 1905, s. 181 ●; Hký. (K. Horký): ref. Přítel žen, Nár. obzor 1, 1906/07, č. 31; ● ref. Růženky: V. O., Nár. obzor 1, 1906/07, č. 21; J. Karásek, MR 1906/07, sv. 19, s. 536 ●; K. V. H. (Havránek): ref. O velikém zbojníkovi, Zvon 12, 1911/12, s. 446; m.: ref. Malířské štěstí, Večerník PL 6. 5. 1916; ● ref. Doktor Bronská: L. S. (Suchý), Venkov 29. 5. 1926; č. (V. Červinka), Zvon 26, 1925/26, s. 547 ●; ● ref. Buřič Brabejra: V. P. (Prokúpek), Venkov 20. 9. 1929; Č. (V. Červinka), Zvon 30, 1929/30, s. 55 ●; Č. (V. Červinka): ref. Slabé pohlaví, Zvon 31, 1930/31, s. 547; -es- (E. Synek): ref. Hospic u Věch svatých, Telegraf 2. 4. 1931; äg. (J. Träger): ref. Syn císařův, PL 1. 11. 1932; kd (E. Konrád): Sedmdesátka L. M., LidN 13. 4. 1938.

Antonín Matula

* 9. 4. 1885 *Drholec* (Lubina) u Nového Jičína
† 23. 1. 1953 *Praha*

Teoretik v oboru lidové výchovy, který se podílel na formování ruralistického směru v české literatuře, autor próz z lašského venkova, publicista.

Pocházel ze selského rodu. 1896–1904 studoval na matičním reálném gymnáziu v Místku (Frydek-M.). Po maturitě vstoupil na přání rodičů do bohosloveckého semináře v Olomouci, odkud po třech měsících odešel. Od ledna 1905 studoval češtinu a němčinu na filoz. fakultě v Praze, 1907 i na univerzitě ve Vídni, kde se zabýval zejména severskou literaturou (H. Ibsen). Aprobaci pro učitelství na středních školách získal 1910; v únoru t. r. nastoupil jako suplující profesor na reálku v Novém Městě na Moravě (ředitelem tu byl L. Čech), od září 1910 učil na gymnáziu v Kroměříži, pak v Zábřehu na Moravě (1911–12), v Přerově (1912–14) a opět v Zábřehu, kde se 1914 oženil s dcerou ředitele gymnázia a historika Moravy R. Dvořáka Miladou, která se též zabývala literaturou. Po důvěrné informaci, že jeho pobyt na Moravě „není žádoucí“ (od 1904 byl členem Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, od 1908 se aktivně zúčastňoval veřejné kulturní činnosti protiklerikálně a proticentralisticky zaměřené), přešel, aby se vyhnul zatčení, do Jičína, kde působil od února 1915 do června 1919 (jeho žákem zde byl J. Knap). V červenci 1919 nastoupil na min. školství a nár. osvěty v Praze, kde pracoval v nově založeném oddělení lidovýchovy (později jako jeho vedoucí) na organizaci osvětové péče (především veřejných obecných knihoven; byl též členem filmového cenzurního sboru při min. vnitra a členem filmového poradního sboru při min. obchodu, členem jednatelského sboru rozhlasu apod.) a zabýval se zejména problematikou kulturního rozvoje vesnice. 1921 založil v Praze v rámci agrární strany několikatydenní osvětové kursy (Studie učení selského), na nichž se podílel jako vedoucí pracovník i jako pedagog (1921–42). Na ministerstvu působil až do 1944, kdy odešel na nátlak německého úřednictva do předčasného důchodu. M. byl členem Moravského kola spisovatelů. Z jeho cest byly významné pobyty v Polsku, Jugoslávii a Dánsku. Pohřben byl v Praze-Vokovicích.

Veškerá M. aktivita byla zaměřena ke kulturnímu a mravnímu rozvoji venkova. V rozsáhlé publikační činnosti (filozofické, sociologické, pedagogické aj. stati) se snažil vymanit zejména venkovskou mládež z vlivu klerikální výchovy a orientovat ji zprvu k vlasteneckému, později k demokratickému cítění, které bylo součástí jeho chápání „selství“ jako kladného vztahu k práci a přírodě, k lidem i Bohu. Součástí M. osvětového úsilí byla i jeho práce literární, již se začal více věnovat v období nucené politické nečinnosti. Ve studii *Vesnické drama* podal přehled české dramatické tvorby z venkovského prostředí i vývoj jejího realismu, upozornil na nedostatek her blízkých zájmům vesnického diváka i ochotnického herce. O realizaci požadavku přiblížit se „duši“ venkovského člověka se pokusil příběhy povídkové knihy *V začarovaném kruhu*, která však představou o zhoubném vlivu ženy na život muže (odvozenou ze severské literatury) neodpovídala jeho pozdějšímu pojetí vesnické četby. Prostředkem ke krystalizaci tohoto pojetí byla i práce na přehledu autorů a děl moravských regionů *Kořeny v moravské půdě*, který propagací popisného venkovského realismu připomínal kritické postuláty L. Čecha (lokální tón, konkrétnost výrazu, orientace v problémech současného života). Uplatnil je v románové kronice tří generací vlastního rodu (*Ohnivý vítr*), v jehož hmotném i duchovním vzestupu odhaloval podstatné a neměnné rysy selství ve vitalitě, která překonává negativní důsledky zprůměrnění lašského kraje. Ve 30. letech se vrátil k beletrii novým zpracováním titulní povídky své první knihy: příběh milostného opojení venkovského učitele, které končí vynuceným manželstvím (*Tělo, svět, ďábla*), rozšířil o motivy práce pro novou demokratickou společnost a mravního vyrovnání s manželčinou nevěrou; dřívějšímu strohému realismu vyprávění vtiskl závěrečnými pasážemi podobu rozsáhlé paraboly ukazující cestu od pudových lidských vztahů k jejich duchovnějším podobě. Na formování ruralistického směru v české literatuře se M. podílel též knihou *Hlasy země v evropských literaturách* (programové stati doplnil přehledem evropské tvorby s vesnickou tematikou, medailonky jejích autorů a soupisem děl se stručnou ideovou charakteristikou), v níž si potvrdil oprávněnost svébytnosti české venkovské prózy a pojmem ruralismus, který použil, distanco-

val ji od politického agrárníckého hnutí jako oblast čistě duchovní kultury (ve stati *Ruralismus v krásném písemnictví* však preferoval výchovné poslání literatury před estetickými hodnotami a odchyloval se tak od tohoto hnutí). V románu *Stráž* (příběh penzionovaného ministerského úředníka, který v rodném kraji organizuje zúrodnování půdy zplaněné nešetrou těžbou dřeva a citelně zasahuje i do citového a politického života vesnice) chtěl M. podpořit demokracii v soudobé složité mezinárodní situaci, zároveň realizoval svou představu o národním písemnictví, jehož poslání je vyšší než pouhá zábava. Tento požadavek ovlivnil i vydávání dalších M. knih, posilujících národní sebevědomí (soubor článků, úvah a řečí z let 1908–38 *Dnes jako včera*) a obhajujících za okupace vspělost české kultury (*Kruh věčnosti*), jež obsahovaly též dříve vzniklé stati o pracích J. Holečka, A. Jiráska, J. S. Machara a P. Bezručů a nově přinesly články o lyrice J. Čarka a o M. Jahnovi. Optimistické přesvědčení o životní síle venkovského člověka, který je zdrojem trvalých hodnot národa, M. znovu vyslovil přepracovanou verzí románu *Ohnivý vítr*. – V časopisech M. uveřejňoval rovněž referáty o beletrii a o pražských, vídeňských i některých venkovských divadelních představeních, ojediněle i překlady. Nezvěstná zůstala Ibsenem ovlivněná raná jednoaktovka.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. M. Foma, Jaroslav Lubina, Jar. Sedláček; M. ■ **PRÍSPĚVKY in:** sb. Agrární almanach republikánského dorostu (1927); Album všech oborů veřejného života československého (1927); sb. Básníci selství (1932); Beskydské besedy (Raškovice 1916); Brázda (od 1920; 1925 František Augustin Brauner, přítel selského lidu, i sep.; 1927 Výchova venkovské ženy k duševní aktivitě, i sep.; Deset let českosl. svobody a venkov, i sep.; 1928 Dr. Milan Hodža, s A. Štefánkem, i sep.; 1930 Kulturní politika republikánské strany, i sep.); Časopis agrárního studentstva (1927); sb. Časové otázky lidové výchovy (1924); Čes. osvěta (1917–42); sb. Českosl. národní čítanka (1928, stať Lidová výchova a lidové knihovnictví, franc., něm. a ang. verze, i sep.); Českosl. republika (1927); Českosl. zemědělec (1923); sb. Deset let práce republikánské strany (1928); sb. Deset let vyšší lidové školy Svobodného učení selského (1931); sb. Duševní život českosl. venkova (1930); sb. Dvacáté století (1934); Haná (Kroměříž 1911); Havlíček (Olomouc 1904); Hlas našeho venkova (1920); Jičín (1908); Jihlavské listy (1922); Kmen (1918); Kravařsko (Nový Jičín 1903); Lid. noviny (1940); Lid. deník (1919–23); Lubina

(Příbor 1906–07, FF a divad. ref.); sb. Masarykův večer (1930); Mladá Morava (Brno 1909–14; 1911 České otázky a agrarismus, i sep.); Mladá republika (1921–23; 1923 FF z cest po Jugoslávii); Mladý venkov (1932); Moravskoslezská revue (1916); Mor. venkov (Brno 1910–16, i příl. Naše besedy; 1913 Demokratizace společnosti a potřeba vzdělání rolnictva, i sep.; 1915 překl. W. S. Reymont: Chlopi); Nár. osvobození (1926); Osvěta venkova (1929–37; 1932 Ruralismus v krásném písemnictví, i sep. → 1933 in Hlasy země v evropských literaturách); Osvětový věstník moravskoslezský (Brno 1931); Osvětový věstník Podbrdská (Beroun 1933); Pedagogické rozhledy (1912–15); sb. Politika 2 (1925); sb. Popular Libraries of the World (Chicago 1933); Pozor (Olomouc 1916, 1923; 1916 P Student Martin); Program 1., 3.–4. běhu vyšší školy lidové Svobodného učení selského (1921, 1924–25); Protokol o jubilejním říšském sjezdu republikánské strany (1925); Protokol sjezdu agrárního studentstva (1920); Proudý (Olomouc 1911–12); Přehled politický, hospodářský, kulturní (Olomouc 1923); Přerovský obzor (1913); Rodný kraj (Ml. Boleslav); Rozkvět (1909–10); Sborník Svobodného učení selského v Brně (1921); Selo (Bělehrad 1922); sb. Selská čítanka (1931); Selské listy (1905–16, i příl. Besedy Selských listů; 1905–08 divad. ref.; 1915 P Příhoda Kazimíra Malocha; 1916 Moravský venkov v české literatuře, i sep.); Stráž Moravy (Ivančice 1934); Studentský obzor menšinový (1905); Svob. republika (Opava 1923); sb. Svobodné učení selské... (Brno 1923); sb. Třetí celostátní konference vyšších škol lidových v ČSR (1931); sb. Tváří k vesnici (1936); Urania (1927, 1929); Večer (1921–39); Venkov (1909–41); sb. Venkov umění (1929); sb. Veřejná péče o výchovu lidu v Českosl. republice v r. 1926, 1928–30; Věstník agrárního dorostu (1919); Věstník čes. profesorů (1913); Vídeňský deník (1907); sb. Vychovatelská čítanka (1930); Zadrůžní glasník (Bělehrad 1923); sb. Zagadnienia słowiańskiej kultury ludowej (Varšava 1926); Zájmy venkova (Jihlava 1924, 1927); sb. Zemědělská osvěta (1931); sb. Zpráva o činnosti Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v letech 1922–25 (1925); Zvěstování (1924). ■ **KNIŽNĚ. Beletrie a práce o literatuře:** Karel Havlíček Borovský (popularizační brožura, 1908); Vesnické drama (studie, 1916); V začarovaném kruhu (PP b. d., 1917); Kofeny v moravské půdě (studie, b. d., 1918); Ohnivý vítr (R 1920, přeprac. vyd. 1941); Tělo, svět, ďábla (R 1930, přeprac. titulní P knihy V začarovaném kruhu); Osvobození života (EE 1931); Hlasy země v evropských literaturách (EE 1933); Stráž (R 1935); Dnes jako včera (EE 1938); Kruh věčnosti (EE 1943). – *Ostatní práce:* Agrarismus a demokratismus (1914); Mladý řečník (1915); O národní výchově (1915); Výchova venkova k lidovládě (1919); Z poroby k svobodě (1919); Osvěta venkova (1920, rozšíř. vyd. 1926); Lidová výchova u nás (1921); Selská kultura (1923); Filozofie venkova (1925); Lidová výchova v Československé repub-

lice (1928, též něm., franc., maď., ukraj. verze); Národní kultura a selství (1928); Duševní život československého venkova (1930, s pracemi J. Kazimoura a M. Tumlířové); Lidovýchovná práce na okrese i v obci (1931, s J. Petrem, A. Chaloupkou); Pro osvětlu vesnice (1934); Branná výchova mimo školu (1937); Idea československého státu a lidová kultura (1938, s J. Kubičkem a A. Mouchou). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Beskydské besedy (1916), Čes. osvěta (1923–25), Brázda (1925–31, s jinými); *sborník*: Sborník československé lidové výchovy (1928); *knižnici*: Občanská knihovna (1936–38). ■ USPOŘÁDANÁ A VYDALA: Vychovatelská čítanka (1930, s J. Kubálkem). ■

BIBLIOGRAFIE: Soupis hlavních prací a článků A. M., sb. Pro výchovu lidu. A. M. k padesátce (1935). ■ LITERATURA: sb. Pro výchovu lidu. A. M. k padesátce (1935, ed. A. Filáček, J. Kettner, J. Petr). ■ ● ref. Vesnické drama: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 615; -tr., PL 27. 10. 1917 ●; ● ref. Kořeny v moravské půdě: J. Folprecht, Čes. revue 11, 1917/18, s. 759; V. Brtník, Lípa 1, 1917/18, s. 825; jv. (J. Vodák), LidN 23. 7. 1918; J. V. Sedlák, Kmen 2, 1918/19, s. 225; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 306; A. Novák, Naše věda 3, 1919/20, s. 161; M. Hýsek, ČMM 43–44, 1919–20, s. 472 ●; ● ref. V začarovaném kruhu: V. Brtník, Kmen 1, 1917/18, č. 49; J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 322; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 782 ●; ● ref. Ohnivý vítr: -btk- (V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 615; O. Šimek, LidN 7. 11. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 470; Dr. M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 392; J. Knap, Cesta 3, 1920/21, s. 121 ●; ● ref. Filozofie venkova: J. Zachoval, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 501; F. Loskot, Venkov 31. 5. 1925; F. Kratina, LidN 9. 1. 1926 ●; ● ref. Tělo, svět, ďábla: Dr. J. Staněk, Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 28; Kp. (J. Knap), Venkov 8. 1. 1931 ●; Kp. (J. Knap): ref. Osvobození života, Venkov 1. 5. 1931; J. Knap in sb. Básníci selství (1932); ● ref. Hlasy země...: Kp. (J. Knap), Venkov 2. 11. 1933; Š. J. (Jež), Lumír 60, 1933/34, s. 235 ●; AMB. (Brousil) a J. V. Sedlák: k padesátinám, oba Venkov 9. 4. 1935; ● ref. Stráž: Kp. (J. Knap), Venkov 22. 12. 1935; -btk- (V. Brtník), Zvon 36, 1935/36, s. 349; vbk (V. Běhounek), PL 2. 2. 1936; Benj. J. (Jedlička), LidN 3. 2. 1936; Akz. (J. Kostohryz), Rozhledy 1936, s. 67; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 449 ●; J. V. Sedlák: A. M., Venkov 22. 3. 1936; ● ref. Dnes jako včera: A. Filáček, Venkov 17. 4., 7. 5. 1938; P. Komiš, tamtéž 22. 5. 1938 ●; J. Š. Kvapil: ref. Ohnivý vítr (2. vyd.), Naše doba 49, 1941/42, s. 195.

dh

Milada Matulová

* 6. 9. 1895 Brno
† 27. 5. 1986 Praha

Prozaička, autorka románů s etickou tematikou ze života soudobé ženy.

Otec Rudolf Dvořák (1861–1919) byl středoškolský profesor a historik Moravy. V Brně M. vychodila při učitelském ústavu dvě třídy měšťanské školy, od 1908 studovala primu až tercii na gymnáziu v Zábřehu, když se tam její otec stal ředitelem, 1911–13 absolvovala obchodní školu ve Vídni. 1914 se provdala za středoškolského profesora a spisovatele A. Matulu, který ji přivedl k literatuře. Pomáhala mu v kulturní práci na vesnici (vesnický život poznávala při prázdninových pobytech u manželových příbuzných) a přednášela literaturu v kursech vyšší lidové školy pro venkov, kterou její manžel pomáhal zakládat. S ním podnikla i řadu cest do zahraničí (Německo, Francie, Holandsko, Jugoslávie), o nichž psala cestopisné črty do novin, kam přispívala i články, recenzemi, povídkami a črtami pro děti.

Hrdinkami románových příběhů, vycházejících z M. životních zkušeností, byly mladé ženy citově spjaté s idylickým venkovským prostředím, střetávající se s rozraccující morálkou města a čelící jí hlubokým vztahem k přírodě a po boku vzdělaných mužů, kterým pomáhají v společensky prospěšné práci. Na tématech rozpadu mladého nesourodého manželství (*Růžové údolí*), hodnotově odlišně orientovaného života české a vídeňské dívky odehrávajícího se společně v předválečné Vídni a poválečné Praze (*Modravé výšiny*) a přístupu několika žen k mateřství (*Sluníčko*) ilustrovala M. své postoje k tzv. moderním názorům na lásku, manželství a mateřství. M. hájila stanovisko přirozeného, ale odpovědného vztahu mezi mužem a ženou. O jeho narušení, přinášejícím rozvrat celého rodu, vypověděla M. v obraze ze soudobé lašské vesnice *Lašská balada*, hutném, silně lyrizovaném vyprávění baladického vyznění, které je i oslavou nezměrné ženské trpělivosti, oddanosti a obětavosti.

PSEUDONYM: Milada Dvorská. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda; Čes. osvěta; Havlíčkův kraj (Havl. Brod); Lid. noviny (1925); Lid. deník; Mladý venkov; Nár. politika; Nový svět (1946); Osvěta venkova; Svob. noviny (1945); Venkov (1933); Zvěstování. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Růžové údolí*

Matulová

(R 1928); Žena venkovská v literatuře i životě (1929); Modravé výšiny (R 1931); Sluníčko (R 1933); Lašská balada (R 1941). ■

LITERATURA: ● ref. Růžové údolí: J. Knap, Venkov 8. 9. 1928; A. N. (Novák), LidN 12. 1. 1929 ●; V. Brtník: ref. Žena venkovská..., Venkov 4. 7. 1929; ● ref. Sluníčko: V. Brtník, Venkov 16. 11. 1933; vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 500 ●; ● ref. Lašská balada: R. Habřina, Venkov 17. 6. 1941; vbk (V. Běhounek), Nár. práce 13. 7. 1941; J. Novotný, KM 1941, s. 286; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 19 ●.

dh

Jiří Mayer

* 23. 7. 1902 Praha

† 18. 1. 1984 Praha

Autor justičních románů a soudniček, cestopisných fejetonů, črt a veršů inspirovaných dojmy z Itálie.

Jeho strýcem byl spisovatel J. Maria. Od 1913 studoval M. české státní gymnázium na Král. Vinohradech (mat. 1921), poté Právnickou fakultu UK v Praze (1925 JUDr.). 1925–26 pracoval u Zemského trestního soudu v Praze, 1927–30 byl okresním soudcem ve Velvarech a od 1930 v Praze. 1942–44 působil jako právník u soukromé firmy Štefanka. 1944 byl internován v koncentračním táboře Kleinstejn ve Slezsku, 1945 byl převezen do západoněmeckého Osterode. Po válce pokračoval v soudcovské činnosti v Praze, Nymburku, Kutné Hoře a v Příbrami, od 1955 v Rakovníku, od 1957 u Krajského soudu v Praze, od 1960 u Městského soudu v Praze, 1963–68 u Krajského soudu v Ostravě. Po odchodu do důchodu pracoval ještě 1969–75 u Obvodního soudu pro Prahu 1.

M. začal publikovat na přelomu 20. a 30. let články a úvahy o právních otázkách v časopisech (posléze i v popularizačních brožurách), záhy tiskl též fejetony a povídky. Jako beletrista navazoval na tvorbu J. Marii, když náměty čerpal především ze soudního prostředí a z návštěv Itálie. V realisticky laděných justičních románech se snažil přiblížit etické principy právního řádu, s ohledem na širší společenské souvislosti (i s výchovnou tendencí) usiloval o postižení psychických pochodů protagonistů a mravní rozpornosti projednávaných porotních případů. Věnoval se problematice milenecké pomsty (*Osudy ztracených*), euthanasie

(*Spoutaná duše*), důsledků křivého svědectví (*Poslední soud, Krvavý úsvit*), nedůslednosti lidské a cest vyšší spravedlnosti v případě finančního podvodu (*Sfinx*), zachytil vnitřní drama ženy bojující marně o své dítě v rozvodovém řízení v jižní Itálii (*Giovanna*; do italského prostředí zasadil rovněž některé soudcovské povídky knihy *Světla a stíny*), vyzdvihl důslednost soudního vyšetřování očisťující neprávem obviněného (*Rytíř spravedlnosti*). Na drobnější humorné i vážné případy, především na sousedské a manželské konflikty se zaměřil v souborech soudniček a reportážních povídek (*Siluety, Střepiny a úlomky*). Inspirován zážitky z pobytů v Benátkách, Florencii a Římě a obdivem k antice a renesanci psal M. cestopisné fejetony, črty o uměleckých památkách a medailony jejich tvůrců (*Italská mozaika, Římské sonety a Řádky z jihu*), vydal rovněž epickou báseň na motivy milostné legendy z doby středověkých inkvizičních procesů (ovlivněnou J. Zeyerem) a vzpomínkové lyrické verše (*Pergameny z Florencie*). – Nevydáno zůstalo několik M. románů a dramát napsaných vesměs za 2. světové války, v rukopisu zůstal autobiografický román *Cesta utrpení*, v němž autor zpracoval své zkušenosti z internace v koncentračních táborech.

PSEUDONYM: J. B. Městecký. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda naší rodiny (1948); Čes. slovo; Haló noviny; Nár. politika; Nové Příbramsko; Nymbursko; Pravda (Plzeň 1946–49; 1946 R Spoutaná duše s tit. Vzpouza svědomí); Právo lidu (od 1928); Právo živnostníků (1947); Rakovnické noviny; Rudé právo (od 1930); Svět práce (1947–49); Svět v obrazech (1949); Světozor; Svob. slovo; Tribunál (1936); Velký zábavný kalendář na rok 1948; Vlasta (1947–49); Zeměd. noviny (od 1947). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Italská mozaika (FF 1938); Osudy ztracených (R 1939); Siluety (PP b. d., 1940); Spoutaná duše (R 1940); Poslední soud (R b. d., 1941); Střepiny a úlomky (PP 1941); Světla a stíny (PP b. d., 1942); Římské sonety (FF b. d., 1942); Řádky z jihu (FF b. d., 1943); Pergameny z Florencie (BB 1947); Sfinx (R 1947); Krvavý úsvit (R 1947); Giovanna (R 1948); Rytíř spravedlnosti (R 1948). – *Ostatní práce*: Ochrana ženy ve věcech právních (b. d., 1935); Dlužník a věřitel při splátkových obchodech (1935); Rádce pro uživatele motorového vozidla v řízení trestním, civilním a policejním (1936); Soudce a člověk (1938); Úkoly budoucnosti (1938). ■

LITERATURA: jd (J. Drda): ref. Osudy ztracených, LidN 16. 9. 1939; Stk: ref. Siluety, LitN 1940, s. 187; R. Německobrodský in J. M.: Pergameny z Florencie (1947); ● ref. Sfinx: FH, Práce 11. 8. 1948;

J. Linhart, KM 1948, s. 310; Bej. (A. Bejblík), Naše doba 1948, s. 466 ●.

mn

Rudolf Mayer

* 13. 10. 1837 *Skránčice* (Zavlekov-S.) u Klatov
† 12. 8. 1865 *Loučím* (Loučím) u Klatov

Básník teskné intimní a přírodní lyriky i radikálně vlastenecky a sociálně vyhraněných veršů, člen kruhu kolem almanachu *Máj*.

Pocházel z šesti dětí hostinského na samotě Nová Hospoda na cestě z Klatov do Horažďovic; otec měl i hospodářství. Do školy M. chodil v Zamlekově (Zavlekov), 1844–47 v Plánici, kde se připravoval ke studiu na německém gymnáziu v Klatovech (od 1847). Záhy osiřel, otce ztratil ve 13 a matku v 16 letech, na prázdniny pak jezdil k strýci do Horažďovic nebo k babičce do Kolinec u Plánice, kde žily i jeho sestry. Ještě jako gymnazista se v Klatovech seznámil se svou velikou láskou E. Wollnerovou a rozchod s ní (vdala se za důstojníka), který M. dlouho bolestně nesl, zanechal výrazné stopy i v jeho díle. Po maturitě (1855) na přání svého strýce, vídeňského lékaře, odešel na studia práv do Vídně. Bydlel tam v šlechtickém vychovatelském ústavu Terezianum, kde ho vydržoval strýc v naději na synovcovu rychlou kariéru. Ponižování šlechtickými spolužáky, hrozba odnárodnění jako podmínka životních perspektiv a snad i přítomnost provdané lásky ve Vídni způsobily, že se M. ze svého prázdninového pobytu se strýcem na zámku v Nalžovech do Vídně po ukončených čtyřech semestrech 1857 nevrátil a rozhodl se pokračovat ve studiu práv v Praze. Žil tam bez podpory příbuzných jen z kondic, často bez řádného jídla a bytu. Ještě 1857 o vánocích se seznámil s J. Nerudou a V. Hálkem a podílel se s nimi na přípravách hromadného vystoupení v almanachu *Máj*. Navázal také přátelství s J. Durdíkem. V dubnu 1858 v Lumíru otiskl poprvé své verše. Pád absolutismu v něm vyvolal vlasteneckou aktivitu, rozvíjenou zvláště mezi krajany na venkově a projevovanou také veršovanými proslovy na slavnostních shromážděních a lidových táborech. Nedostatečné hmotné zajištění, pak i namáhavá příprava na rigoróza podlomila jeho zdraví. Pro nemoc opustil 1864

Prahu a stal se na čas vychovatelem v Žirci u Dvora Král., pak koncipientem v Praze, Strakonících a v Příbrami. S finanční pomocí přátel z Klatov složil 1864 doktorát a pomýšlel na dráhu univerzitního učitele. Na radu lékaře se však nevrátil do zaměstnání; pobýval u tety v Horažďovicích, později u sestry v Loučím i u Kdyně a u druhé sestry v Oselci u Nepomuka, krátce v Nové Hospodě a opět v Loučím, kde po šesti nedělích zemřel na tuberkulózu. Tam byl také pohřben.

Zprvu dědic básnovského romantismu a vyznavač poezie Byronovy, Lenauovy a Heinyovy zveřejnil za svého života jen nepatrnou část své tvorby: několik básní (ponejvíce v almanaších *Máj*) a romantickou prózu (*Kaprice osudu*) o hluboké lásce dvou lidí, jež rozvedla nešťastná – a jak se ukáže – i zbytečná oběť. V M. raných verších souzní přírodní dění s básnickovým rozbolavělým nitrem a rozervanecky se vyslovuje nespokojenost se životem spoutaným zákony společnosti i pozemské existence. Touha po klidu nalézá naplnění jen ve vesmírných prostorách noci (drobné cykly veršů *Stíny večerní*, *Písň v bouři*, *Znělky noční*) a u této „jediné milenky“ básník hledá také odpověď na otázky po smyslu lidského života a jeho etických zákonů (báseň *Věčnost*). Ve verších inspirovaných nenaplněnou láskou převládá, s výjimkou znělkového cyklu (*Nešťastné přítelkyni*), písňový ráz, elegický tón nad hrozbou odnárodnění milované Šumavy pak provází M. přírodní a náladovou lyriku. Na počátku 60. let se reflexivnost M. poezie proměňuje v radikální vlastenecký postoj a nakonec vyúsťuje v sociálně vyostřený obraz proletáře, jenž své životní strasti odmítá řešit anarchistickým gestem pomsty. M. tak z celé generace nejdůsledněji čerpal látku z existence hlubokých sociálních protikladů v soudobé společnosti. Další jeho práce, k nimž přihlíželi jejich pozdější editoři, jen rozmnožily dosavadní tematiku, ať už jde o zlomky větších epických skladeb (byronská poema *Seffenus* situovaná sice do arabského světa, ale s českými společenskými podněty), nebo o drobnější vlastenecké básně a o písňovou lyriku. – Některé M. práce zhudebnili Z. Fibich (melodram *Volnost*) a L. Procházka, M. životním příběhem se inspirovali J. Hais Týnecký v dvoudílném románě *Světla* (1939) a M. Biskupová-Marabi v románě *Nezahyne moje láska* (1941).

PŘÍSPĚVKY in: Dalibor (1858–59); Glos (Lvov 1861); Humorist. listy (1858); Lumír (1858–59); alm. Máj (1858, 1859, 1862); Obrazy života (1861); – posmrtně: Květy (1865–66); Šumavan (Klatovy 1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Básně R. M. (1873, ed. J. Durdík); Básně R. M. (1903, ed. A. Klášterský); Dílo R. M. (1927, ed. J. V. Sedlák); R. M. Básně (1937, ed. J. V. Váňa); Dílo R. M. (1950, ed. F. Buriánek). – *Výbory*: Pro vlast a svobodu (1951, ed. F. Buriánek); R. M. (1978, ed. O. Hartl). ■ KORESPONDENCE: Z dopisu Marii Heydové (z 1861) + M. dopis z Přibramě Ludvíku Královi od Klatov (z 1864), oba in Dílo R. M. (1950, ed. F. Buriánek). ■

LITERATURA: J. V. Sedlák: O básníku R. M. (1923); K. Polák: R. M. Rod – Život – Dílo – Tradice (1937); A. Berndorf: Památce básníka JUDr. R. M. (1937); F. Buriánek: Básník R. M. (1965); O. Hartl: R. M. (1978). ■ J. Neruda: ref. alm. Máj, Obrazy života 1859, s. 197 + Čas 3. 12. 1861 + nekrolog, NL 19. 8. 1865, vše → Literatura 1 (1957); an.: R. M., Květy 1870, s. 38; J. Durdík: Zpomínka na R. M., Máj. Literární almanach Umělecké besedy (1872) → Básně R. M. (1873); ● ref. Básně R. M.: an. (V. Hálek), NL 27. 9. 1873 → O umění (1954); O. H. (Hostinský), Pokrok 4. 10. 1873 → Studie a kritiky (1974); F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 115 ●; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČCM 1877, s. 314 → Výbor z díla 2 (1956); J. V. Frič in Paměti 4 (1887, s. 480); M. Zdiechowski in K. H. Mácha a byronismus český (1895); O. Wagner: Sociální poezie Freiligrathova a její český ohlas, Naše doba 9, 1901/02, s. 241, 321; Jc (J. Jakubec): ref. Básně R. M. (ed. A. Klášterský), Naše doba 11, 1903/04, s. 633; J. Vlček: Z počátků naší literatury moderní, Lumír 1908, s. 359 → Kapitoly z dějin české literatury (1952); F. Seřanina: Jubileum básníka z první družiny májové, Čes. svět 11, 1914/15, s. 17; J. V. Sedlák: R. M., ČCM 1915, s. 34 a pokr., 1916, s. 196 a pokr.; A. Novák: Máchův soucit a jeho dědic, sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916) → Krajané a sousedé (1922) a Česká literatura a národní tradice (1995); J. V. Sedlák: Vliv R. M. na J. Vrchlického, sb. Z dějin české literatury (1920); R. Illový: Sociální náměty v českém básnictví doby Nerudovy, Akademie 28, 1924/25, příl. Rudé květy, s. 13; J. V. Sedlák: Poznámky a vysvětlivky k dílu R. M., Vitrička 1926, s. 75, 107; A. Berndorf: Vzpomínky na R. M., LitN 7, 1934/35, č. 18; R. Illový: Vliv Freiligrathův na českou poezii, Nová svoboda 1935, s. 67; K. Polák, Z. Kristen: Rod básníka R. M., Čas. Rodopisné společnosti československé 7–8, 1935–36, s. 53; R. Illový: Česká epika sociální, Dělnická osvěta 1937, s. 132; ● 100. výr. narozen: J. Hora, Sobota 1937, s. 793 → Poezie a život (1959); J. Šr (Šnobl), NO 10. 10. 1937, příl. Hodina, č. 40; ne (A. Novák), LidN 13. 10. 1937; Neč. (F. Nečásek), RP 13. 10. 1937; K. Polák, PL 13. 10. 1937; L. Stehlík, Rozhledy 1937, s. 188 ●; A. Novák: Neznámé básně R. M., LidN 14. 3. 1938; M. N. (Novotný): R. M., LidN 13. 8. 1940; lk (L. Kundera): R. M., Rovnost 13. 11. 1949; F. Buriánek in Dí-

lo R. M. (1950) → Z literárněvědných studií (1985); M. Pohorský: Zapomenutý básník, LidN 22. 11. 1950; F. Buriánek in Literární Klatovy (1962); V. Štěpánek: Západoevropské paralely ke vzniku a konstituování novodobé české literatury, AUC Praha, Philologica 1–3, Slavica Pragensia 9 (1967); J. Wenig: Básník ruky mozolné, LD 13. 10. 1972; an.: R. M., Čes. jazyk a literatura 23, 1972/73, s. 82; V. Viktora: Nad odkazem R. M., Pravda 12. 8. 1975; M. Kaňák: R. M., první sociální básník český, kal. Blahoslav 1976 (1975); F. Buriánek: Jak vzniká regionální básnická tradice, in Z poetického Pošumaví (1987); I. Slavík: Romantikové před Máchou, kolem Máchy a po Máchovi, Marginálie 1985–1988 (1988); V. Křivánek: M. „dech noci“, ČLit 1989, s. 289.

dh

Gustav Narcis Mayerhoffer

* 9. 1. 1865 *Chrudim*

† 14. 10. 1941 *Praha*

Čelný propagátor maďarské literatury v Čechách na přelomu 19. a 20. století a jeden z jejích nejpłodnějších překladatelů. Publicista, autor drobných próz z rakousko-uherských garnizon a povídkář pro děti.

Pocházel z učitelské rodiny. Nižší gymnázium navštěvoval od 1877 v rodišti a pak se dobrovolně přihlásil k vojenské službě, kterou strávil v Josefově u 60. pěšího, převážně uherského pluku. Po jejím ukončení působil 1886–94 v Praze jako úředník Ústřední matice školské, kde se hlavně staral o vydávání jejího Kalendáře. Od 1894 pracoval jako bankovní úředník, 1895–1926 jako vrchní správce Zemské banky Království českého. Do důchodu odešel ve funkci ředitele. 1890 založil rodinný ilustrovaný list Máj, ale záhy se vzdal pro neshody s členy stejnojmenného sdružení spisovatelů. Činně se účastnil spolkového života: v 90. letech po sedm roků byl jednatelem Československé jednoty a dále jednatelem Měšťanské besedy v Praze, rozsáhlejší aktivitu vyvinul ve Svatoboru, kde byl od 1905 pokladníkem, od 1908 tajemníkem a posléze od 1933 jednatelem. Během tohoto působení zpracoval členský listinný archiv spolku od 1861. Žil a tvořil v Praze, značnou část svých překladů publikoval na Moravě. Za vojenské služby v Josefově se seznámil s maďarštinou (její znalost dále prohluboval už jen autodidaxí) a také navázal celoživotní přátelství s pozdějším prů-

kopníkem maďarského moderního dramatu a naturalistické prózy S. Bródy. Jako překladatel M. také zůstal až na malé výjimky maďarské literatuře věren po celý život. Soustředil se přitom hlavně na dílo M. Jókai, s nímž se seznámil za své první (1888) ze tří návštěv Uher (další 1900 a 1906). V nakl. F. Borového také vydával jeho spisy (Romány a povídky M. Jókai), na něž koncem 30. let navázala knižnice Vybraných románů.

Již v době vojenské služby M. začal psát milostné verše i drobné povídky a pod pseudonymem Josef Josefovský uveřejňoval i své první překlady z francouzštiny a němčiny. Časopisecky publikované povídky M. pak shrnul do dvou svazků se společným podtitulem *Vzpomínky starého majora*. Líčil v nich život horní šlechtické důstojnické vrstvy v rakousko-uherských garnizonách 80. let 19. století. Jednoduché, sentimentálně laděné příběhy rozváděl v konvenčních konfliktech citu a povinnosti, vášně a cti apod. Tyto práce však nezaznamenaly větší kritický ohlas a spolu s několika pohádkami mu posloužily spíše jako průprava k překladatelské činnosti. V ní M. vyhověl dobové poptávce po romantickém románu, v české literatuře nedostatečně zastoupeném, a pokusil se nahradit ho dílem M. Jókai. Během své takřka čtyřicetileté tvůrčí činnosti přeložil všechny jeho významné práce (na 30 svazků, z nichž mnohé vyšly až čtyřikrát). Vedle M. Jókai přetlumočil do češtiny podstatnou část tvorby K. Mikszátha, několik prací S. Bródyho a dále knižně, časopisecky nebo scénicky v českých zemích uplatnil řadu významnějších i méně významných, dobově příznačných nebo i módních děl, jež počítala s úspěchy v cizině a jež pěstovali L. Biró, M. Lengyel, F. Molnár. O francouzský naturalismus se opíraly prózy Zs. Justha, dílo Gy. Krúdyho, zobrazující život uherské džentry, humoresky A. Kozmy a V. Rákosiho i strnule akademická tvorba P. Gyulaiho a realistická próza G. Gárdonyiho aj. Z němčiny k nám uvedl objemná díla K. Maye. Jako zprostředkovatel maďarské literatury a kultury byl M., na rozdíl od aktivního tvůrce vzájemných kontaktů F. Brábka, typem pasivního, tedy výhradně na translatorství prozaických děl soustředěného propagátora. Vytvářel plynulé, čtivé texty věrné ve vztahu k originálu a nesené snahou o zachování autorovy osobitosti. Počtem přeložených stránek se M. stal jedním z neplodnějších překladatelů beletrie do češtiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ant. Plaček, Dr. Fr. Bolech, F. Hradecký, Jaroměřský (podle své jaroměřské snoubenky), Josef Josefovský, Josefovský, L. Hradecký, Savov, Stříbrný, Václav Bolech; G. N. M., G. N. Mfr., M., -r. ■ PRÍSPĚVKY in: Amor (1893); Besedy lidu (1894, 1921); sb. Černá hodinka 1 (1892); Čes. politika (1893–1904); Čes. slovo (1921); Českosl. republika (1921–31); Čes. politika (1885, překl. M. Jókai: Černé dýmanty); Čes. venkov (Dvůr Král. 1891–92); Hlas národa (1887–1909); Hlídka (1890); Jičínský obzor (1891); Jitřenka (Polička 1889–90); Kalendář Svatoboru; Květy (1888); Lid. noviny (1895–1927); List ze západní Moravy (Třebíč 1895); Lit. listy (1890); Lumír (1891–98); Máj (Jaroměř 1890–91); Malý čtenář (1888–1918); Měsíc (Brno 1924–25); kal. Milotický hospodář (1897–98); Módní revue (1924–26); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); Mor. orlice (Brno 1889–1907); Mor. listy (Brno 1892); Moravskoslezský deník, i přil. Moravskoslezské besedy (Mor. Ostrava 1923–27); Nár. listy (1888–1923; 1923 překl. PP Gy. Krúdyho); Nár. politika (1891–1929); Naše besedy (1899); Naše mládí (1890); Naší mládeži; Niva (Brno 1894–97); Nové módy (1890); Nový Paleček (1894–97); Ostravský deník (1924–29; 1925 překl. F. Herczeg; Neviditelný Pokorný, I. Bársony; Věžeň uprchl); Otavan (Písek 1890–94); Plzeňské listy (1894–1905); Posel z Podhoří (Rychnov n. Kn. 1890–91); Pramen (1896); Pravda (Čáslav 1893); Pražské večerní noviny (1892); Pražský ilustrovaný kurýr (1909); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1923–28; 1927 překl. PP Gy. Krúdyho); Přemysl (Jičín 1891–1901); Ratibor (Hradec Král. 1886–95); Rodina (1910–11); Rodinné besedy (1902, překl. M. Jókai: Ženu provází, Boha pokouší); Rozkvět (1921–23); Slovan (Hradec Král. 1889); Svatvečer (1887–90); Švanda dudák (1886–88); Tribuna (1923–25, i Večerní T.); U domácího krbu (1890); Večerní noviny (1892–95); Venkov (1920–31); Vesna (1888–97); Vídeňský deník (1920); 77. výr. zpráva ředitelství Svatobora (1938); Vyšehrad (1896–97); sb. Z různých koutů světa (Ostrava b. d., překl. A. Tutsek; Propast); Zábavné listy (1888–95); Zlatá Praha (1887–98); Zvon (1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dvě pohádky (b. d., 1888); Z pevnosti. *Vzpomínky starého majora* (PP 1891); Za hradbami. *Vzpomínky starého majora* (PP 1894). – *Překlady*: M. Jókai: Včera a dnes (1888) + Zlatá maska, Neviditelná hvězda (b. d., 1889) + Muž s mrtvým srdcem (1890, 1928 s tit. Kdo srdce nosí na čele) + Bezejmenný zámek (b. d., 1892) + Cesta k chudobě (b. d., 1892) + Soubor s Bohem (1894) + Klub zamilovaných bláznů (1898, 1924 s tit. Šilenci lásky) + Krotitel duší 1, 2 (1901) + Ubozí boháči (1901) + Černé dýmanty (1912) + Bílá paní levočská (1913) + Milován až na popravě (1913) + Uherský nabob (1913) + Zoltán Kárpáthy (1913) + Rab Ráby (1914) + Pater Petr, Zlatý věk Sedmíhradska 1, 2 (1914) + Staří dobří soudcové 1, 2, Není ďábla (1917) + Muž se dvěma rohy (1921) + Synové muže

kamenného srdce (1924) + Ženu provází – Boha pokouší (1925) + Proslulý dobrodruh sedmnáctého století (1925) + Černá krev (1925) + Turecký svět v Uhrách (b. d., 1926) + Malí králové 1, 2 (1926) + Jeden jest Bůh 1, 2 (1926) + Politické módy (1926) + Cikánský baron a jiné povídky (1927) + Nový statkář (1927) + Povídky o různých a jiné novely (1928) + Báje z předpotopní doby (1928) + Kdo dvakrát umírají (b. d.); M. Jósika: Nevěrní věrní (1894); K. Vadnai: Dcery Eviny 1, 2 (1894, 1895) + Bojovník za svobodu (b. d., 1895); K. Mikszáth: Holubice v kleci (1895) + Dobří Palócové (1896) + Deštník svatého Petra (b. d., 1908); S. Bródy: Dvě plavovlásky (1896) + Slečna don Quijote (b. d., 1896) + Sněžinka (b. d., 1898) + Žena s dvěma dušemi (b. d., 1898) + Herecká krev (1902) + Stříbrná koza (1910); F. Herczeg: Širius (1896) + Bětka, Bětuška, Alžběta (1897) + Ďurkovičovy dcery. Promluvte s mamá! (b. d., 1897) + Szabolcsovo manželství a jiné novely (1898) + Ďurkovičovi synové (b. d., 1900) + Nahoře a dole 1, 2 (1902) + Láska Zuzany Simonové (1907) + Novely (b. d., 1910); A. Kozma: Humoristické historiky (b. d., 1896) + Panika (b. d., 1911, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 17); Zs. Justh: Nazaréňští (1896) + Legenda peněz (1926); I. Szomaházy: Valčík Clairrettin a jiné povídky (1897); Á. Berczik: Královna plesu (1899) + Duchaplná dáma (1921, prem. 1900); B. Henrik: Malý králevic (1903); V. Rákosi: Medik Sáska (b. d., 1904) + Ve lví kleci (1912); K. May: Třemi díly světa 1–3 (1904) + Hulánova láska 1–5 (1910–14); P. Gyulai: Ženy před zrcadlem (1910); J. Szekula: Otrok a Římanka (1929); M. Altai: Děvče z Ameriky (1930); F. Molnár: Hoši z Pavelské ulice (1930). – *Ostatní práce*: Stručný průvodce po Praze a po výstavě 1891 (1891). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: Á. Berczik: Sen (1899); Á. Pásztor: Naše babička (1908, podle G. Csikyho, hudba R. Mader, s A. E. Mužíkem); L. Biró, M. Lengyel: Carevna (1912); F. Molnár: Pan doktor (1912); E. Nagy: Pan ministerský prezident (1914). ■ REDIGOVAL *knižnice*: Romány a povídky M. Jókai (2 řady, 1. 1924–28, 18 sv., 2. 1923–28, 17 sv.), Vybrané romány M. Jókai (1938, 1 sv.). ■

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer): ref. Dvě pohádky, Lit. listy 9, 1887/88, s. 271; ● ref. Z pevnosti: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 209; an., Slovan 6. 3. 1891; L. Čech, Osvěta 1892, s. 667 ●; ● ref. Za hradbami: J. Blokša, Hlídká lit., 1894, s. 455; J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 55; L. Čech, Osvěta 1895, s. 556 ●; an.: ref. překl. S. Bródy: Herecká krev, Srdce 2, 1902/03, s. 62; an.: k padesátinám, NL 9. 1. 1915; ● k šedesátinám: -och- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 251; an., Naše kniha 1925, s. 3 ●; an.: ref. překl. M. Jókai: Ženu provází – Boha pokouší, Hlídká 1926, s. 185; Gy. Podhradszky: A magyarországnak egy őszinte cseh barátja, Literatura (Budapešť) 1927, s. 13; ● k sedmdesátinám: -och- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 251; an., Prágai Magyar Hírlap 20. 1. 1935 ●; B. S. (Slavík): G. N. M., LidN 9. 1. 1940; M. Knappová: Dva popularizátoři

maďarské literatury v Čechách, sb. Dějiny a národy (1965, s. 163); J. Szantó: Živý Mór Jókai, Tvorba 1975, č. 8; M. Husová: Die Rolle der österreich-ungarischen Garnisonen und ihre Literaturvermittlung, sb. Im Takte des Radetzkyarsch (Curych 1994); J. Uhlíř: k 55. výr. úmrtí, Jaroměřský a josefovský zpravodaj 1996, č. 10.

mhs

Leopold Mazáč

Působnost 1925–1945

Pražské nakladatelství zaměřené zprvu na čtenářské soubory české klasiky a oddechové čtivo, později zejména na atraktivní původní i přeloženou beletrii, populárně-naučnou literaturu a výpravné reprezentativní publikace. Do 1939 též významné nakladatelství slovenské literatury v originále; knihkupectví a výstavní síň.

Založil je a řídil Leopold M. (* 1. 8. 1900 Uhřetěves, † 6. 3. 1948 Praha). Po smrti M. otce inženýra (1911) se matka s rodinou za svízelné finanční situace přestěhovala z Uhřetěvsi do Prahy a později do Kyšperka (Letohradu). Po maturitě (1918) na reálce v Kostelci n. Orlicí studoval M. na Vysokém učení technickém v Praze. 1920 ze studií odešel a s výtvarně nadanou sestrou Pavlou se zabýval výrobou a prodejem upomínkových předmětů. 1924 anonymně financoval Zborník mladej slovenskej literatúry, vydaný Zväzom slovenského študentstva z podnětu jeho předsedy M. Zibriana. Ohlas sborníku a úspěšný prodej jeho dvou vydání přivedl M. k soustavnému vydávání slovenské literatury; jeho program orientoval původně ve spojení se studentskou organizací hlavně na mladou generaci slovenské inteligence, později na všechny čtenářské vrstvy. 1925 získal M. nakladatelskou a 1926 i knihkupeckou koncesi se sídlem v Praze na Novém Městě, Na hrobcí 7 (čp. 2034, adresa rohového domu uváděna též Na výtoni 6), zároveň se stal i členem Svazu knihkupců a nakladatelů, 1927 pak spolku na podporu spisovatelů Svatobor. Produkci v češtině tvořily zprvu především čtenářské soubory české klasické literatury a oddechová překladová četba. Rozvoj nakladatelství, založený zejména na komerčně úspěšném edičním programu spojeném s razantním prodejem prostřednictvím vlastních obchodních zástupců, umožnil M. přesídlit na

Nové Město čp. 110 (Spálená ul. č. 53), kde otevřením reprezentančního Slovenského knihkupectví spojeného s přednáškovým sálem a výstavní síní podle projektu J. Hesouna na podzim 1934 vzniklo v Praze cílevědomě budované středisko slovenské kultury (spolupracovníci J. Smrek, P. Kompiš, Š. Letz). Program výstav (původní název Výstavní síň Elánu byl počátkem 40. let změněn na Mazáčova výstavní síň) akcentoval zejména zpočátku slovenské umělce a tvorbu se slovenskými náměty a průběžně uváděl tvorbu výtvarných spolupracovníků nakladatelství. 1936 se M. stal spoluzakladatelem a předsedou Společnosti Slovenské ligy v Bratislavě a hlavním společníkem jejího nakladatelství. Pro lepší distribuci slovenských knih zřídil také v budově Slovenské ligy a pod jejím jménem v Dunajské ul. č. 22 v Bratislavě moderní knihkupectví, zároveň vypsal soutěž na původní slovenský román a básnickou sbírku (uzavřena v květnu 1938). Na osvědčeném principu spojení s korporacemi, zajišťujícími odbyť většiny nákladu, vydalo nakladatelství 1934–38 k nevoli části stavovské obce několik reprezentačních sborníků: s Univerzitou Karlovou Karolinum – statek národní (1934), s Nár. radou československou Idea československého státu (1936) a Armáda a národ (1938), se Zvázem slovenského studentstva Štefánik 1, 2 (1938). V české redakci nakladatelství působili mj. J. R. Vávra a A. B. Kohout, později L. Kasalická, L. Ptáček a J. Seidel, slovenskou redakci vedli J. Smrek a Š. Letz. Po vzniku slovenského státu M. 1939 ukončil vydávání slovenské produkce; 1941 založil spolu s advokátem J. Kaprem akciovou společnost Akropolis pro výrobu a prodej uměleckých a užitkových předmětů (spolupracující výtvarníci, např. J. Kutálek, vystavovali též v M. výstavní síní). Již 1940 byl do nakladatelství nacisty dosazen šéfredaktor časopisu *Árijský boj* R. Novák (1890–1947), pod jehož nátlakem vydal M. v redakci a s komentářem H. Richtra překlady antisemitských publikací z němčiny. 1942 nakladatelství uspořádalo tendenční literární soutěž *Nový zítřek* a 1943 publikovalo ve 2 vydáních 15 porotou (F. Sekanina, B. Slavík, R. Novák) oceněných aktivistických povídek (sb. *Prameny víry*, autoři J. Adler, K. Folbrecht, O. Gatschä, K. Hadrbolec, M. Ivšínová, V. Kalus, V. J. Krýsa, A. Kříž, J. Kučera, M. Ladová, R. Páidar, M. Pokorná, V. Rozner, J. Rubík a K. Skopal). 1945 byla na firmu pro obvinění

M. z kolaborace uvalena národní správa (správcem jmenován její dlouholetý zaměstnanec G. Pevný), která byla 1946 pro neopodstatněnost zrušena. Někteří zaměstnanci firmy vytvořili koncem 1945 s M. podporou nakladatelské a knihkupecké družstvo *Nová osvěta*. V říjnu 1947 rozhodčí soud Svazu čes. knihkupců a nakladatelů zrušil na podkladě výsledků vyšetřování rozhodnutí pracovního výboru Svazu ze srpna 1945 o odnětí koncese a vyloučení M. z nakladatelské činnosti. Otevřeno však bylo jen knihkupectví, uzavřené od 1942. Po 25. únoru 1948 převzala firmu do národní správy *Mladá fronta*. M. ukončil život sebevraždou.

V české produkci prvního období M. nakladatelství dominovala lidová vydání českých klasiků 19. století. V rychlém sledu vyšly soubory *Drahokamy z literárního odkazu B. Němcové* (1926, 5 sv., red. Q. M. Vyskočil), *Vybrané spisy K. Havlíčka Borovského* (1927, 5 sv., red. G. R. Opočenský), *Perly z díla J. Nerudy* (1927, 10 sv., red. Q. M. Vyskočil a V. Vitinger), *Dílo K. H. Máchy* (1928, 4 sv., red. V. Vitinger), *Spisy J. K. Tyla* (1928, 10 sv., red. F. Sekanina), *Sebrané spisy K. Kálala* (1928–32, 18 sv., z toho *Spisy slovakofilské* 6 sv., *Spisy pro mládež* 6 sv. a *Spisy etické* 6 sv., red. M. Kálal) a *Sebrané spisy K. Světlé* (1929–32, 30 sv., red. A. Čermáková-Sluková a V. Vitinger). *Rozebrané svazky souborů* byly v dalších letech pohotově dotiskovány v nových vydáních, někteří autoři se objevovali v novém uspořádání (*Jubilejní ilustrované vydání nejkrásnějších knih B. Němcové*, 1932, 5 sv., red. F. Sekanina). Z nakl. J. Otto převzal M. *Sebrané spisy J. Vrbky* a pokračoval v jejich vydávání (1933–37 vyšly sv. 42–57 a nová vydání několika předchozích rozebraných svazků). *Soubor próz E. Lešehrada* (1930) zanikl prvním svazkem (*Had ztraceného ráje*). Souběžně vycházela bez jednotící koncepce též jednotlivá básnická a prozaická díla současných českých autorů (P. Fingal, V. Hánek, J. Krátký pod pseud. J. Hamerský, G. R. Opočenský, A. Rubín, Q. M. Vyskočil aj.), převažovaly však tituly překladové oddechové četby, zejména detektivky, válečné romány a historické dobrodružné příběhy. Knižní řady, zprvu překladové, se formovaly až na počátku 30. let. Od nakladatele J. Nováka M. převzal knižnici dobrodružného čtiva *Sedmnáctikorunovka* (u M. jen sv. 10–18, 1930–32, většinou nečíslováno) s prózami angloamerické provenienc

(J. A. Small pod pseud. Seamark, E. Wallace, C. Wellsová aj.). V knihovně *Vega* (1931, 12 sv.) dominovala válečná, společenská a exotická tematika převážně francouzských autorů (P. Benoît, H. Bordeaux, G. Courteline, P. Darius, P. Féval, P. Chack aj.). Následovala beletristická knižnice *Rekord* (1932, 6 sv., autoři L. S. Woolf, P. G. Nisovoj, A. C. Nor aj.) a pokus o knižnici bestsellerů *Knihy milionů* (1932–33, 6 sv.) s pohotovými překlady atraktivní soudobé beletrie (P. Gadda, A. Huxley, H. Mann, A. Zweig) i literatury faktu (E. Ludwig: B. Mussolini). Soustavnější vydávání současné původní prozaické tvorby zahájila ediční řada *Česká knihovna* (1933–35, 17 sv., od sv. 3 značena jen na přebalech), přinášející po dvou úvodních svazcích (E. Lederer pod pseud. Leda a E. Synek) výlučně inflační románovou produkci plodných beletristů M. B. Böhnela, J. Marii a J. V. Rosůlka, kteří k M. přešli z nakl. Sfinx. Jako průřez současné světové prozaické tvorby byla zprvu koncipována knižnice *Epocha* (1935–38 a 1941–42, 29 sv.), kterou po zániku svého nakl. Aventinum u M. inicioval a redigoval O. Štorch-Marien (v úpravě F. Muziky, poté V. Hejny). Kromě literatury francouzské (G. Duhamel) a angloamerické (L. Golding, Ch. Morgan, Ch. D. Morley) připomněla též autory skandinávské (E. Johnson, H. Olsson), vlámské (L. Zielens), maďarské (Z. Móricz, Á. Tamási), ruské (V. A. Obručev, A. J. Vojnova) a čínské. Za okupace narušily vyváženost výběru převažující překlady z němčiny (B. Brehm, F. Dietz, P. Ernst, H. Löns, O. Rombach, A. Schnack aj., již v prvním období E. Cagnetti), doplněné ukázkami z literatury italské (A. Negri), rumunské (H. Papadat-Bengescu), mexické (G. Lopez y Fuentes), japonské a norské (A. Omre). Československo-jihoslovenská liga a Česko-polská společnost, s nimiž se M. spojil, i odborná kvalita redakčních rad (A. Beringer, O. Kolman, J. Urban; J. Slávik, K. Krejčí a Ad. Veselý; v obou J. Heidenreich) zaštitily dvě reprezentační knižnice překladů ze slovanských literatur: *Jihoslovenskou knihovnu* (1936, 10 sv.), která přinesla výběr ze soudobé tvorby národů Jugoslávie, a obdobně koncipovanou *Polskou knihovnu* (1937, 10 sv., spolupracovali M. Szykowski a J. Horák). Jedná M. česká řada literatury pro mládež *Knihovna radostného mládí* (později *Radostné mládí*, 1935–36, 6 sv., red. R. Tschorn) záhy zanikla a M. později vydával literaturu pro děti

(většinou ilustrované soubory českých i cizích klasických pohádek) mimo knižnice. M. pokusy o vydávání naučné literatury, zahájené již 1927 novým vydáním Palackého Dějin národu českého, přinesly později některé významné tituly (2. rozšíř. vyd. Dějin české literatury J. Vlčka, Korán), většinou však sledovaly výrazně popularizační směr (cyklus Tvůrčové dějin, 1934–37, 5 sv., dle německého red. K. Stloukal). Soubor fundovaných původních i přeložených prací k aktuálním společenskovoedním otázkám přinesla Sběrka spisů politických, hospodářských a sociálních *Politika* (1936–39, 13 sv., red. J. Kapras). Torzem zůstal promyšleně koncipovaný pokus o vydávání encyklopedických ročenek *Naučný slovník aktualit* (1938 a 1939, red. Z. V. Tobolka). Na obnovený čtenářský zájem o českou tvorbu za okupace reagoval M. pohotově výpravnými publikacemi (*Národ v písní*, 1940, ed. J. Seidel), výbory z B. Němcové (1940, 5 sv., ed. F. Sekanina), K. H. Máchy (1941 a 1944 ve dvou verzích, ed. L. Kasalická) a pokusem o vydání Díla F. Palackého (1941, 4 sv., ed. J. Charvát, F. Krčma, expedováno s Ch. brožurou *Cenzura a dílo F. P. až po květnu 1945*). Do válečné knižnice soudobé české prózy *Nová cesta* (1941–44, 15 sv.) zařadil její redaktor L. Ptáček kromě vlastních prací prózy K. Hadrbole, B. Horsta, V. Kaplického, V. Müllera, M. Nohejla, A. C. Nora, A. Řežábka, J. V. Strniště, V. H. Viednerové a J. Weisse. Pamětem a životopisům umělců (R. Deyl, J. B. Foerster, C. M. Weber) byla určena edice *ELMA* (1941–44, 4 sv., red. J. Seidel). Do volných, nečíslovaných souborů byla sdružována nová vydání děl spisovatelů současných (A. C. Nor, 1940, 5 sv.; J. V. Rosůlek, 1940, 10 sv.; M. Nohejl, 1941, 5 sv.) i starších (K. Světlá, J. Svátek). – Úspěch Zborníku mládež slovenskej literatury, vydaného v říjnu 1924 v redakci J. Smreka, a zahájení knižnice *Edícia mladých slovenských autorov* (EMSA) 1925 představily M. jako nakladatele moderní slovenské literární tvorby v originále. Knižnice EMSA (1925–37, 61 sv., red. J. Smrek, vydával Zvaz slovenského studentstva v Bratislavě) přinášela soudobou básnickou, esejistickou a prozaickou tvorbu meziválečné generace (J. Alexy, V. Beniak, R. Dilong, T. J. Gašpar, M. Hařlamová, G. J. Hilbina, I. Horváth, J. C. Hronský, J. Hrušovský, J. Kostra, Š. Krčméry, Š. Letz, E. B. Lukáč, L. Nádaši pod pseud. L. Jégé, J. Nižnánsky, L. Novomeský, J. V. Ormis, J. Po-

ničan podp. J. Rob Poničan, M. Rázus, V. Roy, J. Smrek, M. Urban, G. Vámoš). Po jejím úspěchu následovala prozaická *Mazáčova slovenská knižnica* (1927–33, 42 sv., zprvu za redakce P. Kompiše určená pro literaturu 19. stol., posléze zahrnuje i prózu současnou; autoři J. Čajak, J. Dvořák, H. Gregorová, J. L. Holuby, P. Jilemnický, J. Kalinčiak, P. Kompiš, L. Kubáni, V. Pauliny-Toth, Timrava, T. Vansová, J. Záborský, Z. Zguriška aj.). Žánrové spektrum slovenské produkce postupně doplňovaly další knižnice. *Mladost* (1930–38, 31 sv.) přinesla pohádky a původní i přeloženou literaturu pro děti a mládež, *Velké knihy* (1932–37, 27 sv.) dobrodružně historické prózy J. Nižnánskeho a J. Hrušovského a *Osvetová knižnica* (1932–36, 5 sv., red. J. Smrek) původní slovenské literárněvědné, historické a politické práce (D. Chrobák, E. Stodola, J. V. Ormis, A. Kunoši aj.). M. produkci ve slovenštině završily reprezentativní knižní řady *Edícia Spoločnosti Slovenského domu* (1935, 10 sv.) pro slovenskou tvorbu 19. století (A. Bielek, J. M. Hurban, F. Kutlík, S. Tomášik, J. Záborský a Š. Žiranský) a *Slovenská tvorba* (1936–39, 6 sv., red. J. Smrek), založená u příležitosti Kongresu slovenských spisovatelů pro tvorbu současnou (M. Figuli, D. Chrobák, I. Krasko, M. Rázus, L. Zúbek). Pokus proniknout na slovenský trh edicí moderní prózy *Svetové preklady* (1935–38, autoři A. Maurois, J. Peyré, J. Roth) zanikl již 3. svazkem. Systematicky vydávanou produkci ve slovenštině, určenou až do osamostatnění Slovenska 1939 pro nenasyčený slovenský knižní trh, doplňoval od 1930 Měsíčník pro literaturu a umění Elán. Vznikl z iniciativy J. Smreka, který jej po celou dobu vydávání redigoval, a přinášel informativní, kritické i polemické stati zejména k otázkám slovenské a světové literatury a výtvarného umění, sporadicky též příspěvky k problematice československých kulturních vztahů (K. Čapek, J. Karásek, L. Novomeský, J. Vrba). M. ukončil vydávání časopisu, který obsahem i výtvarným řešením přispěl k emancipaci moderní slovenské kultury, číslem 9–10 roč. 9 (1938/39) a J. Smrek přenesl redakci do Bratislavy, kde Elán pokračoval ve vycházení jako orgán Spolku slovenských spisovatelov. – Výzdoba knih českých autorů se zprvu omezovala na konvenční barevné obálky (zejména V. Čutta, A. L. Salač, F. Smátek), jen výjimečně doplňované ilustracemi ve stejném duchu (J. Goth,

K. Vítek aj.). Grafickou úpravu, vazbu a poutavé obálky k překladové dobrodružně četbě (většinou s fotografiemi z dobových filmů) navrhovali S. Kittner a J. R. Vávra. Od poloviny 30. let se grafická úprava i řemeslná úroveň M. tisků výrazně zkvalitnila účastí profesionálních knižních grafiků (A. V. Hrska, A. B. Kohout, F. Muzika, F. J. Müller, J. Šváb, později též V. Hejna, J. Kaplický, K. Kratochvíl, V. Polášek, J. Sonberg aj.). Tradice narativních ilustrací a obálek (Z. Burian, O. Cihelka, A. Kováčik, F. Podešva, K. Štrébl, B. Tůma aj.) a dekorativních vazeb však přetrvávala zejména u reedic děl starších autorů. Na výzdobě a úpravě slovenských knih se kromě kmenových grafiků a ilustrátorů nakladatelství a českých výtvarníků působících na Slovensku (J. Jareš, L. Rambouská, J. Vodrážka) podíleli mladí slovenští výtvarníci (Š. Bednár, M. Benka, M. Galanda, A. Jasusch), kteří zejména knižnicí EMSA spoluplytvořili základ moderní slovenské knižní úpravy.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře*: Sedmnáctikorunovka (1930–32); Vega (1931); Rekord (1932); *Knihy milionů* (1932–33); Česká knihovna (1933–35); *Knihovna radostného mládí*, pokr. *Radostné mládí* (1935–36); *Epocha* (1935–38, 1941–42); *Jihoslovenská knihovna* (1936); *Polská knihovna* (1937); *Nová cesta* (1941–44); *ELMA* (1941–44). – *Ostatní*: *Politika* (1936–39). – *Knižnice ve slovenštině*: *Edícia mladých slovenských autorov* (1925–37); *Mazáčova slovenská knižnica* (1927–33); *Mladost* (1930–38); *Osvetová knižnica* (1932–36); *Velké knihy* (1932–37); *Edícia Spoločnosti Slovenského domu* (1935); *Svetové preklady* (1935–38); *Slovenská tvorba* (1936–39). ■ **SOUBORNÁ VYDÁNÍ. Čeští autoři**: K. Havlíček Borovský, K. Kálal, E. Lešehrad, K. H. Mácha, B. Němcová, J. Neruda, F. Palacký, K. Světlá, J. K. Tyl, J. Vrba. – *Cizí*: P. Chack. ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE. Původní práce**: K. Hlubuček: *Existence a j. novely* (b. d., 1925); G. R. Opočenský: *Strom v bouři* (1925) + *Svět pod čarou* (1925); V. Hánek: *Zaprodané lány* (1925) + *Růžové jitro* (1926); Q. M. Vyskočil: *Vějíře* (1925) + *Pláčící Madona* (1928) + *Pekelnice* (1929) + *Souboj se smrtí* (1930) + *Oloupený svět* (1931) + *Piráti duší* (1937) + *Žena se zářícím tělem* (1943); A. Charvát: *Ze staré Prahy* (1926); P. Fingal: *Za károu Tylovou* (1926) + *Malostranský Casanova* (1930); A. Rubín: *Pozdní láska* (b. d., 1926) + *Severské legendy* (1927) + *Na toulkách světem* (1928) + *Nedokončená cesta* (1930); E. Lešehrad: *Dobrodružství srdcí* (1927); J. Patrný: *Potulky za sluncem* (1927); J. Hamerský: *V okovech vášně* (1927) + *Činžák* (1929); A. Berndorf: *Za nevěstou a j. povídky* (1929); A. Brtníková-Petříková: *Aňa a Váňa* (1929); A. Zbavitel: Karel

Mecer

Káhal ve službách československé jednoty (1929); J. Roden: Martička kouzelnice (1930); M. Fučík: Štěstí zlatého města (1931); J. Vlček: Dějiny české literatury 1–4 (2. rozšíř. vyd. 1931); A. Wenig: České pověsti 1, 2 (1932, 1933) + Moravskoslezské pověsti (1933) + Čarovný kořen a j. příběhy kratochvilné (1933) + O Jánošíkovi a j. slovenské pověsti (1938) + O studni na Trenčianském hradě a j. slovenské pověsti (1938) + V Českém ráji (1941); sb. Karolinum – statek národní (1934); B. Vičarová: Erotické zrcadlo (1934); V. Rozner: Galánečka z Ježova (1935); B. Bělohávek: Jaroslav Jeremiáš (1935) + Masaryk a hudba (1936); J. Maria: Chudina (1935) + Advokáti (1937) + Král (1937) + Žena a soud (1938); Ad. Veselý: Nemocný jde do léta (1935) + Vítr od moře (1940); M. B. Böhnel: Cudnost (1936) + Satyr (1936); J. Flanderková: Ejhle dítě (1936); sb. Idea československého státu (1936); V. Kašpar: Žena na pobřeží (1936); J. Petrus: Muž činu (1936); V. Drnák (J. V. Rosůlek): Děti nás zahanbují (1937); sb. Edward Beneš – filozof a státník (1937); J. O. Novotný: Střední Slovensko 1 (1937); sb. Památce K. H. Máchy (1937); sb. Armáda a národ (1938); sb. Štefánik 1, 2 (1938); M. Pleský: Srdce ze zlata i z ocele 1, 2 (1938) + Velezrádci 1–5 (1938); Naučný slovník aktualit 1, 2 (1938, 1939, ed. Z. V. Tobolka); E. Synek: Barevné nebezpečí (1939); R. Deyl: Kruhy na vodě (1940); sb. Národ v písní (1940); F. Zavřel: Aféra Tilly (1941) + Polobozi (1941); J. Hloušek: Byla jedna studánka (1941) + Maková panenka (1944); sb. Prameny víry (1943); A. J. Alex: Žil a trpěl (1944). – *Překlady*: A. Dumas st.: Tři mistři (1926) + Rytíř se železnou pěstí 1–3 (1927); R. Naegele: K smrti odsouzení (1930); A. Zorca: Patnáctiletí mušketýři 1–4 (1930–31); P. Desgranges: Sliďiči v Německu (1931); S. Lévy: Židovka (1931); A. Rivollet: Maurice Chevalier vypravuje (1931); J. Galsworthy: Vzpomínky (1933); Korán (1934); J. Nižnánsky: Čachtická paní 1–4 (1934) + Spišské tajemství 1–3 (1935) + Cholera 1, 2 (1936); Tvůrcové dějin 1–5 (1934–37); Th. Fritsch: Příručka k židovské otázce (1941); M. von Richthofen: Rudý bitevní letec (1941); Talmud a Šulchan aruch v nežidovském zrcadle (1942). – *Slovensky*: sb. Slovenská prítomnosť literárna a umelecká (1931). ■ PERIODIKUM: Elán (1930–39, slovensky). ■

LITERATURA: Díář českého čtenáře (1940); sb. Český čtenář 1942 (b. d., 1941); M. Jelínková: Postavení M. nakladatelství v české knižní kultuře (dipl. práce FF UK, 1978, s. bibl.); E. Bílková: L. M. Písemná pozůstalost (LA PNP 1984). ■ jšr. (J. Šnobl): Slovenské knihkupectví a nakladatelství v Praze, Masarykův lid 1934, s. 585; J. Smrek: Nová situácia slovenskej knihy v Prahe, Elán 5, 1934/35, č. 2; E. Adler: L. M. o vzniku a posláni slovenského knihkupectví v Praze, Světozor 1934, č. 43; R. Tschorn: Nový typ literatury pro mládež, Ročenka Rozhledů 1935, s. 35; an.: Co je dobře vědět!, Štít národa 1940, č. 6; an.: Jeden nakladatel hledá 10 autorů, Ārijský boj 15. 8. 1942; IVA: Rozhovor, My 47, č. 50;

J. Smrek: Slovenský „kulturní konzulát“ v Praze, Plamen 1966, č. 9; T. Nitranský, O. Človieček: in Z dejín vydávania a rozširovania literatúry od najstarších čias do roku 1945 (Bratislava 1972, s. 158); O. Štorch-Marien in Tma a co bylo potom (1972, s. 127); M. Stegurová-Jelínková: M. nakladatelství, jeho vznik, rozvoj a význam v oblasti šíření slovenské literatury, Knihovna sv. 12, 1981, s. 47; J. Smrek in Poézia, moja láska (Bratislava 1989); an.: L. M., Slovenský biografický slovník 4 (Martin 1990, s. 126).

az

Vavřinec Benedikt Mecer

* 1603 *Třeboň*

† 1683 *Třeboň*

Kronikář a uchovatel místních výpravných tradic.

Byl synem třeboňského truhláře a městského rychtáře Jana M. Po absolvování třeboňské školy se stal 1616 zpěvákem na třeboňském zámku a pážetem synů Petra z Švamberka. Zůstal v této službě patrně až do porážky českého povstání. O jeho další činnosti nejsou přesné zprávy, snad působil 1628–35 v třeboňském zámeckém archivu. 1649–58 byl písařem panského pivovaru v Lomnici (n. Lužnici), 1658 získal druhým sňatkem dům v Třeboni, od 1659 tam znovu trvale žil. 1661–62 pracoval v třeboňském archivu, 1662–82 zastával za nového majitele třeboňského panství Jana Adolfa ze Schwarzenbergu v městě devastovaném požáry, válečným drancováním a morem úřad purkmistra.

M. soubor více než padesáti stručných kronikářských záznamů, glos a historek označovaný později jako *Třeboňské paměti* vznikl v 60. až 70. letech 17. století naprostou většinou jako písemná fixace ústně tradovaných místních vyprávění; památka proto nemá – až na výjimečné aktuální záznamy – charakter a význam historického pramene, nýbrž je důležitým zdrojem poznání lidových tradic. Svědčí o proměně ozvuků místních událostí v látky epických rozprávek, které za zlých dob nostalgicky idealizovaly rožmberskou minulost města. M. záznamy obsahují zárodky humorných rozprávkových cyklů o Petru Vokovi z Rožmberka a o „jihocheském Enšpíglu“ knězi Kozkovi; rozprávky o Petru Vokovi jsou hlavním pramenem představy o posledním rožmberském vladaři jako o velmoži spjatém se životem pan-

ství a nakloněném poddaným, která se na základě Třeboňských pamětí rozšířila v novodobém písemnictví.

EDICE: Anekdoty z historie rosenberské, Květy 11, 1844, s. 155, 159, 163 (ed. A. J. Beck); Některé staré příběhy, které se staly v Třeboni aneb na panství třeboňském, sepsané, ČČM 1858, s. 358 (ed. K. Müller); Paměti třeboňské, Ohlas od Nežárky 1887, s. 81 (ed. L. Domečka); in Ohlasy českého jihu 1900, č. 13, 14, 16; J. Kolár in Mezi kronikářstvím a zábavnou prózou, sb. Strahovská knihovna 4, 1969, s. 123. ■

LITERATURA: F. Mareš: Paměti třeboňské a jejich spisovatel, ČCH 1896, s. 346; J. Lintner: Zuzana Vojřínová z Vacovic, Jihočeský sb. historický 17, 1948, s. 73; F. Kavka in Zlatý věk růží (Čes. Budějovice 1966); O. Šeda: Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století, Jihočeský sb. historický 37, 1968, s. 87; J. Kolár: Mezi kronikářstvím a zábavnou prózou (Třeboňské paměti V.B.M.), sb. Strahovská knihovna 4, 1969, s. 111; J. Pánek in Poslední Rožmberkové, velmoži české renesance (1989).

jk

Karel Mečř

* 18. 4. 1876 *Mladá Boleslav*

† 12. 5. 1947 *Praha*

Prozaik, autor historických, dobrodružných a humoristických románů a povídek, často těžších námětů z politických dějin; zahraničněpolitický a hospodářský publicista, překladatel z francouzštiny a italštiny.

Podepisoval se též K. M. Mečř. – Otec byl poštovním správcem nejprve v Ml. Boleslavi, pak v Příbrami. M. absolvoval v rodišti gymnázium (1885–93), po maturitě studoval teologii v českém semináři v Římě a 1896–1900 práva na pražské univerzitě. Od 1901 vystřídal řadu zaměstnání: nejprve byl úředníkem rakouské finanční služby (mj. koncipistou při místodržitelství v Istrii), dále advokátním koncipientem v Plzni a Hradci Král. a poté redaktorem listů Politik, Čas a Obrana zemědělců; od 1908 byl redaktorem zahraniční rubriky Venkova a od 10. let spolupracoval s nakl. A. Neubert. Za 1. světové války se podílel na domácím odboji a 1918 se stal úředníkem českosl. diplomatické služby. 1918–20 byl členem revolučního Nár. shromáždění za agrární stranu, 1919 se účastnil mírové konference v Paříži, t. r. byl jmenován vyslancem v Bruselu a 1921 v Aténách, 1925 se

stal generálním tajemníkem Mezinár. agrárního bureau v Praze; po odchodu z diplomacie začal znovu publikovat ve Venkovu.

M. rozsáhlá beletristická tvorba souvisela s jeho žurnalistickým povoláním sklonem k jisté senzačnosti námětů i zájmem o zákulisí politického dění. Témata nacházel s oblibou v napoleonské době, jíž byl znalcem (*Císař, Historiky o korunovaných hlavách, dámách, státnících a jiných*) a zpracovával je v drobných, vtipně pointovaných prózách těžších z kontrastu anekdotické situace a velkých historických událostí; byly založeny na detailu postihujícím základní rysy určitého historického období (vedle napoleonských časů např. doby balkánské války), kolem něhož je konstruován někdy dramatický, jindy senzační děj (*Z tajnosti dvorů a diplomacie, Povídky válečného zpravodaje z Balkánu*). Podobný základ měla i jediná M. divadelní hra *Noc v Bastille*, situovaná do francouzského rokoka, v níž se autor představil jako epigon scribeovské veselohry o malicherných intrikách v pozadí velkých dějin. Podstatnou součástí M. drobné prózy tvořily humoristicky nebo satiricky laděné příběhy z čtenářsky poutavých prostředí, jejichž hrdiny byli jak policisté, soudci a konfidenti, tak např. psychicky vychýlení lidé. M. romány měly často blízko k poloze lidové četby s výchovnou tendencí (*Matka*) nebo detektivní zápletkou (*Mizící demanty*). Ze stereotypních klíš v rozvíjení děje včetně sentimentálně rozuzlovaných milostných zápletek se vymykal román *Mračna na východě*, zobrazující na osudu rakousko-uherského zaměstnance vyslanectví v Bělehradě historické události od anexe Bosny a Hercegoviny až po 1. světovou válku. Širší sociálně závažné téma měl i pozdní román *Novináři*, v němž se M. pokusil o obraz světa žurnalistiky po 1. světové válce a o psychologické odstínění postav zápasících o profesionální i ekonomický úspěch. – Ze znalosti politické historie 19. století (zejména francouzské, pruské a rakouské) i z poznání soudobé zahraniční politiky těžil M. též jako politický publicista; úspěšně byly zejména jeho popularizující studie *Zahraníční politika a Pravá příčina a vznik světové války*.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jar. Kalina, Karel Příbramský, K. M. Příbramský, K. Příbramský, R. A. Amis, R. A. Anus, R. A. Mus, Rorejs, Václav Jiří Rorejs, Václav Lípa, V. J. Rorejs; K. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas; Naše kniha; Obrana zemědělců; Politik; Ven-

kov (1908–19, 1928–33); Zlatá Praha (1910–11); Zvon (1928). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Císař. Obrazy z veliké doby (PP 1913); O policajtech, detektivech, soudcích a jiných lidech (PP 1913); Špiclové a konfidenti (PP 1914); Povídky válečného zpravodaje z Balkánu (b. d., 1914); Útrapy Františka Slepíčky, milionáře 1, 2 (R 1915; 1933 vyd. s tit. Osudy Františka Slepíčky, milionáře); Historiky o korunovaných hlavách, dámách, státnících a jiných (PP 1917); Z tajnosti dvorů a diplomacie (PP 1918); Zlatý důl (R 1918); Matka (R 1918); Čest rodiny (R 1919); Blázní a podivíni (PP 1919); V tenatech (R 1923, pseud. Karel M. Příbramský); Neпоčestná žena (R 1926, pseud. Václav Lípa); Pan domácí Putička, logik (R 1927, pseud. Václav Jiří Rorejs); Do dne a do roka (R 1930, pseud. Václav Lípa); Země hoří... 1. Mračna na východě (R 1935); Mizíci démanty (R 1943); Pan doktor nepřichází (R 1944); Loupež u bankéře Geislera (R 1944); Novináři (R 1946); Zemru-li do tří dnů (R 1947). – *Překlady*: M. Serao: Dobývání Říma (1916); F. Lafargue: Na nepravé stopě (1917); A. Theuriet: Tyrkysový náramek (1917); E. G. Seeliger: Americký souboj (1919) + Svěrenské panství (1919). – *Ostatní práce*: Politická závět generála Gius. Garibaldiho (1906, pseud. R. A. Amis); Zahraniční politika 1–5 (1. Otázka elsasko-lotrinská, 1918; 2. Německo a Francie od roku 1871. Záhada roku 1875, 1918; 3. Rakousko, Prusko a Německo. Od doby Bedřicha II. do doby Napoleonovy, 1918; 4. Éra Metternichova, 1918; 5. Rakousko a Německo. Rok 1848 a 1849, 1919); Prává příčina a vznik světové války (1919). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Noc v Bastille (1918). – *Překlady*: G. D'Annunzio: Mrtvé město (1907); T. Bernard: Majorův sluha (1908). ■ REDIGOVAL *časopis*: Bulletin Mezinárodního agrárního bureau (1927). ■

LITERATURA: ● ref. Matka: L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 22. 2. 1918; P. F. (Fingal), Vzlet 1918, s. 140 ●; ● ref. Noc v Bastille: K. Engelmüller, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 612; V. (E. Vachek), Večerník PL 10. 9. 1918; J. Hilbert, Venkov 11. 9. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 13. 9. 1918; Ot. F. (Fischer), Cesta 1, 1918/19, s. 413; -oe-, Topičův sborník 6, 1918/19, s. 44; an., Zvon 19, 1918/19, s. 54 ●; G. P. (Pallas): ref. Blázní a podivíni, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 142; ● ref. Z tajnosti dvorů a diplomacie: Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 1278; P. F. (Fingal), Vzlet 1919, s. 207 ●; -btk- (V. Brtník): ref. V tenatech, Zvon 23, 1922/23, s. 294; V. Brtník: ref. Osudy Františka Slepíčky..., Venkov 30. 8. 1933; ● ref. Mračna na východě: -chb- (V. Háb), NO 28. 5. 1935; R. H. (Habřina), LidN 18. 11. 1935 ●; ● k šedesátinám: an., NO 18. 4. 1936; nč. (A. Nečásek), Venkov 18. 4. 1936 ●; ● ref. Novináři: Vl. V. (Vévoda), LD 29. 3. 1947; cd, Rovnost 15. 6. 1947 ●.

bs

Jaroslav Medek

* 27. 8. 1893 Hradec Králové

† 24. 11. 1971 Praha

Autor románů s tematikou 1. světové války.

Pocházel z rodiny obuvníka se sedmi dětmi (nejstarší z nich byl spisovatel Rudolf M.). Vyučil se typografem, poté pracoval v Biskupské tiskárně v Hradci Král. jako sazeč. 1914 narukoval, válku strávil na italské frontě (na jejím konci byl pro pokus o dezerce převezen do vězení v Ces. Lípě). 1918–22 pracoval jako úředník na Státním zastupitelství v Hradci Král. 1923 se s rodinou přestěhoval do Prahy, kde nastoupil jako redaktor v nakl. J. R. Vilímka. 1928–35 působil v nakl. J. Otto, s výjimkou let hospodářské krize, kdy jako obchodní zástupce některých knihkupectví pracoval po celé republice. 1936–46 byl korektorem a poté redaktorem v nakl. Orbis, za války se aktivně věnoval ochotnickému divadlu. 1946 odešel do invalidního důchodu; do 1948 ještě pracoval v nakl. F. Přeučila Pamir, kde se podílel na redakci stejnojmenného nakl. věstníku a připravoval souborné vydání knih J. Žáka.

Již v prvotině *Třetí batalion* projevil M. vpravděcký talent; v románové kronice zpracoval vlastní válečné zážitky a s dokumentární přesvědčivostí vylíčil život českých vojáků na jižní frontě i v zázemí. V románu *Zvon padlých* (příběh českého důstojníka přeběhnuvšího z rakouské armády k československým legiím a umírajícího 1919 v boji proti maďarské Rudé armádě) zobrazil s psychologickým nadhledem i tragický osud milostného vztahu, úpadek morálky a citu jakožto daň válečnému běsu. Prostý život drobného řemeslníka zachytil v knize *Co nám tatínek vypravoval*, když citlivě upravil otcovy vzpomínky z let 1861–1907.

ŠIFRA: Mdk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Dorost knihtiskářský (1923); Haló nedělní noviny (1948); Lit. rozhledy (1929); Malý čtenář (1927); Světozor (od 1929); Typografia (1925). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Třetí batalion (R 1927); Zvon padlých (R 1929); Co nám tatínek vypravoval (P 1930). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Konfiskace u Ottů ve válečných letech 1914–1918 (1928, s Ad. Veselým). ■

LITERATURA: ● ref. Třetí batalion: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 627; V. Brtník, Venkov 9. 9. 1928 ●; ● ref. Zvon padlých: vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 642; V. Brtník, Venkov 7. 3. 1929; J. Staněk, Čes. osvěta 26, 1929/30, s. 340 ●; ● ref. Co nám

tatínek vypravoval: n. (M. Novotný), Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 298; Ad. Veselý, Lumír 57, 1930/31, s. 159 ●.

dv

Rudolf Medek

* 8. 1. 1890 *Hradec Králové*

† 22. 8. 1940 *Praha*

Básník a prozaik. Jeho básnické počátky ovlivněné ještě ovzduším Moderní revue nahradily za války patetické verše, heroizující osvobozovací zápas legií v Rusku, a po válce převážně intimně a rodinně laděná citová lyrika. Boj legií za svobodu a jeho působení na charakter národa a na utváření národní státnosti se stal také hlavním tématem M. poválečné tvorby prozaické (i pro mládež), dramatické a publicistické.

Pocházel z rodiny drobného ševce. Po základní škole absolvoval v rodišti učitelský ústav (mat. 1909), 1909–14 učil na školách královéhradeckého okresu (Libčany, Stračov, Krátonohy, Dobřenice, Malšovice). 1911–12 byl členem literární sekce Uměleckého sdružení Sursum. Jednoroční vojenské služby (započaté v Pulji a v důstojnické škole ve Štýrském Hradci) byl ze zdravotních důvodů zproštěn. Koncem 1914 byl znovu povolán do armády a po důstojnickém kursu v Jablonci, Čes. Lípě a Praze poslán na ruskou frontu. O vánocích 1915 přešel v hodnosti kadeta k Rusům, po pobytu v zajateckém táboře u Kyjeva byl vyslán jako zajatec na Sibiř, skončil však v nemocnici v Čeljabinsku. 1916 se stal vojínem-dobrovolníkem Českosl. brigády, v září t. r. byl jmenován praporčíkem. Zúčastnil se rozvědek a bojů proti německým a rakouským vojskům ve východní Haliči a v Karpatech a byl několikrát vyznamenán. V dubnu 1917 byl vybrán za delegáta Českosl. národního sjezdu; v předsjezdovém období pracoval v Kyjevě v náborové komisi, na sjezdu byl zvolen členem organizační komise Odbočky Českosl. národní rady v Rusku. V této funkci byl i u Zborova v době bitvy, ale útoku se nezúčastnil. Po bitvě byl pověřen deputací k T. G. Masarykovi, kterého pak doprovázel i na jeho setkáních s legionáři a při cestě do Moskvy. Po návratu do Kyjeva zastával M. i funkci redaktora nového celoarmádního časopisu Českosl. voják (1917–18). V březnu

1918 po bitvě u Bachmače nastoupil cestu přes Penzu, Samaru, Ufu, Čeljabinsk, Omsk, Irkutsk do Vladivostoku. 1919 byl z nařízení M. R. Štefánika jmenován náčelníkem vojenské správy ruských legií a členem zvláštního sboru pro řízení záležitostí Českosl. armády (s B. Pavlů a J. Syrovým). Jako vedoucí tříčlenné delegace vykonal cestu s vojensko-politickým posláním ze Sibiře přes Čínu, Japonsko, Havajské ostrovy do Ameriky a pak do Francie. O vánocích 1919 se vrátil v hodnosti podplukovníka do Prahy. 1920 se stal nakrátko předsedou osobní a stížnostní komise při min. národní obrany a v červnu t. r. ředitelem Památníku odboje (muzeum a archiv českosl. legií), později přejmenovaném na Památník nár. osvobození, jehož vybudování bylo M. dílem a kde působil až do své smrti. Plukovníkem byl jmenován 1923, generálem 1931. Byl nositelem četných vyznamenání, pracoval v legionářských organizacích (od 1926 předseda Nezávislé jednoty českosl. legionářů jako protiváhy Českosl. obce legionářské), dlouhá léta předsedal Kruhu čes. spisovatelů a působil ve výboru Umělecké besedy. Svou impulzivní oponenturou k prohlášení Obce českosl. spisovatelů 1934 proti výtržnostem krajně pravicových studentů kolem univerzitních insignií ocitl se v polemikách, které výrazně ovlivnily jeho společenskou aktivitu; projevila se též členstvím v Nár. kulturní radě, která zejména v pomnichovské republice usilovala o revizi tradic, k nimž se hlásila meziválečná demokratická kultura. Po německé okupaci se (1940) podílel na pařížském sborníku protinacistických veršů českých básníků Hlasy domova. V období 1924–28 podnikl řadu cest do Itálie, Francie, Tunisu, Alžíru, Maroka, Belgie, Holandska, Jugoslávie, Bulharska, Rumunska, Turecka, Řecka a Maďarska. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Umělecky tvůrčím způsobem se uplatnili i další členové M. rodiny. Bratr Jaroslav M. se rovněž věnoval prozaické tvorbě, manželka Eva M. (rozená Slavičková, 1895–1953, dcera malíře A. Slavička) napsala Vzpomínky na Antonína Slavička (1941), román Návrat Martina Holce (1942) a verše Ohnivý keř (1946). Syn Mikuláš M. (1926–1974) byl malíř, syn Ivan M. (* 1925) je hudební kritik a teoretik.

M. tvorba se člení do dvou zřetelně odlišných údobí; jejich předělem se stala 1. světová válka a M. zážitky ruského legionáře. První ob-

dobí probíhalo ve znamení pozdního symbolismu, jak se uplatnil v okruhu Moderní revue. M. rané verše, kultivované ještě královéhradeckým studentským sdružením Mansarda, ovlivnila poezie O. Březiny a A. Sovy (oběma věnoval M. později knížku esejů *Dva hlasy*) a poté zejména J. Karáska (*Prsten*). Charakterizuje je nostalgicky neurčitá jinošská náladovost, verbalisticky strojená metaforičnost a přísná forma. Směřování k patosu, v němž M. vždy viděl vrchol básnictví, se projevovalo zvláště ve verších, jež slouchaly zpovědi a modlitby mytických postav české minulosti, vzývající pohanské bohy, s autorovými vlastními pocity a touhami (*Půlnoc bohů*). Snaha o epičnost poté obrátila M. k próze. V artistním vyprávění, vyjadřujícím i pocit aristokratické nadřazenosti, se M. snažil cestou příběhů nově vyslovit touhu po intenzivně prožívaném lidském životě v celé jeho neomezené šíři (*Zlatý věk*, *Magdalena*). Prosazoval ji pak nejen ve vlastní beletrii, ale jako proklamovaný postulat i ve své kritické činnosti v Moderní revui (1912–14), posuzující zejména básnickou tvorbu. Tuto orientaci pak přerušila válka. Již prožitky z jejich prvních dnů a cesta na frontu proměnily M. individualistickou orientaci ve vědomí národní kolektivity, tlumočené již volným veršem, který prochází i celou válečnou poezií M., shrnutou do sbírky *Lví srdce*. Její chronologické řazení vytváří z veršů zápisník vzpomínek na konkrétní situace, které vedly M. k účasti v odboji (mobilizace v Hradci Král., provedení Mé vlasti v Nár. divadle 1915), na pocity z bojů (první mrtvý v rotě, zborovská bitva, boj o Kyjev), ústící v patetickou bojovou výzvu nebo vlastenecké gesto, na vzájemné vztahy legionářů a ruských dětí (*Balada o Míšovi a trubačovi*) a na sny o domově; M. v nich podává i citovou apostrofu porevolučního Ruska (*Ruská*). Příprava knižního vydání těchto básní se stala i podnětem pro úvahy o umění po válce: odmítaly dekadentní poetiku a požadovaly umění pravdivější (a tím poetičtější), hymnicky volající po svobodě, kázni a nových mravních hodnotách a svým patosem strhující masu k velkým činům (1918 *Poznámky o umění*, in *Blaník*). Tyto myšlenky uskutečňoval M. po návratu do ČSR v románových a dramatických pracích 20. let, a to nejprve v knize pro mládež *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři*, kde odvolává se na Jiráskovy Staré pověsti české usiloval vytvořit

Nové pověsti československé. V rozsáhlé pentalogii se pak pokusil – zejména v diskusích a úvahách postav legionářů – podat obraz utváření povahy nové, československé, masarykovsky orientované demokracie a odvodit ji z bojových tradic legionářského hnutí. Vyprávění se rozvíjí formou románové kroniky. Sleduje protirakouské postoje v pražském přátelském kroužku kolem spisovatele Budecia a v prostředí českých bratří v Orlických horách od doby před počátkem války až do kontaktu s legionáři (*Ohnivý drak*), detailně zobrazuje život a myšlení v legiích do zborovské bitvy (*Veliké dni*), pokračuje děním kolem ruské revoluce a bachmačské bitvy (*Ostrov v bouři*) i boji na magistrále se sjednocováním legionářských vojsk (*Mohutný sen*) a končí odjezdem legií z rozvrácené Sibíře, jejíž problémy se promítají i do citového života románových postav (*Anabáze*). V epilogu pentalogie nastiňuje perspektivu návratu legionářů k normálnímu životu a vytyčuje před nimi nový úkol: výchovu budoucí, demokratické generace. Smrt plukovníka Švece, která v románu *Mohutný sen* iniciovala vytvoření jednotné armády, zpracoval M. v drama o kolizi mezi velitelem a legionáři ovlivněnými některými hesly ruské revoluce. Hra v závěru vyústila v apoteózu hrdinské oběti, vojenské čestnosti a národní svornosti (*Plukovník Švec*). M. romány i toto drama, které dosáhlo (zejména filmovou verzí) značného diváckého ohlasu, vzbudily u části legionářské veřejnosti obsáhlou kritiku, zpochybňující věrohodnost příčin Švecovy sebevraždy i M. pojetí prostých legionářů. Diskusi ironizoval V. Dyk, když v duchu kritických výhrad a podle rad Československé obce legionářské přepracoval třetí dějství dramatu (*Napravený plukovník Švec*, 1929). Patrně i tyto námitky podnítily M. k napsání čtyřdílných vzpomínek *Pouť do Československa*, které jsou faktografickou paralelou jeho románů. I když další M. dramatické práce nepostrádaly v zobrazení kladných charakterových a občanských ctností, vedoucích k jednotě národa, ideový záměr, zdůrazňoval v nich autor jejich literární ráz zejména výrazně symbolizujícími rysy (*Práce a válka*, *Jiří Poděbradský*). Próza z legionářského prostředí se nakonec ve 30. letech mění ve válečný román z bojů o Kyjev, který v příběhu moderního Dona Quijota a Sancho Panzy vyslovuje autorovu skepsi ke smyslu boje o ideál (*Legenda o Barabášovi...*), a v román

společenského typu o milostném přátelství tří legionářů ke třem dcerám ruského akademika při plavbě do Ameriky (*Nanking*). K protiva-
lečné tematice se M. obrátil v okultní próze
Hans Schmied. Bez velkých literárních aspira-
cí se legionářské tematiky dotýkají M. cestopi-
sy *Do nejkrásnější země světa* o služební cestě
přes Japonsko, Ameriku a Francii do ČSR
a *Česká pouť do Itálie* o návštěvě míst, kde po-
bývaly legie; kniha *Lístky z Francie* o cestě na
světovou výstavu porovnává dojmy ze současn-
ého Německa a Paříže s pobytem těsně pová-
lečným. Vedle legionářské literatury psal M. ve
20. letech i intimně laděnou poezii, vnitřně
bližší jeho předválečné básnické tvorbě. Pře-
vážně volně veršované básně tvoří deník sil-
ných citových prožitků; M. v nich vyslovuje do-
jmy z loučení s Ruskem, z plavby a návratu do
vlasti, pocity z prvních dnů manželství (*Živý
kruh*). Obsahuje též meditativní zamyšlení nad
smrtí dcery a nad vlastním osudem (*Láska
a smrt*). M. je také autorem scénáře k filmu *Za
československý stát* (1928) a námětu k filmu
Zborov (1938).

PSEUDONYM, ŠIFRY: R. Quedem; R. M., R. M-k.

■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Básníku Karlu Tomanovi
(1937); sb. Básníkův rok (1936); *Cesta* (1920–27);
Čechoslovák (Petrohrad 1917); *Čechoslovan* (Kyjev
1917–18); *Čes. kultura* (1914); *Čes. stráž* (1918);
Českosl. deník (Kyjev 1916–18) a příl. *Českosl. be-
sedy* (Jekatěrinburg 1919); *Českosl. voják* (Kyjev
1917–18); sb. *Českoslovenští básníci skautům*
(1931); *Čes. svět* (1927); sb. *Čeští básníci Lužici*
(1933); *Dunaj* (Bratislava 1923); 28. říjen (1925); *Expres*
(1936); sb. *Hlasy domova* (Paříž 1940); *Hou-
pačky* (Irkutsk 1919); *Hovory o knihách* (1937–38);
sb. *In memoriam Karel Hlaváček 1898* (1928); *Jitro*
(1937–38); sb. *Kavčí plácek* (1931); sb. *Knížka
o Šrámkovi* (1927); *Kritika* (1925); *Kulturní zpravo-
daj* (1925); *Legie* (1927); *Legionářské besedy*
(1926–27); *Legionářský almanach* 1923; *Lid. noviny*
(1920–21, 1935–37); *Lit. rozhledy* (1927–29); *Lit.
svět* (1927); *Lumír* (1912–14, 1921–38); sb. *Lyrický
rok* 1913; *Malý čtenář* (1925–28); *Mláďi* (Brno
1920); *Moderní galerie* (1921); *Moderní revue*
(1908–14, 1918–25); *Most* (1921–23); *Nár. a Stavov-
ské divadlo, pokr. Nár. divadlo* (1926, 1928, 1932);
Nár. listy (1920–38); *Nár. osvobození* (1924–32);
Nár. politika; sb. *Naše umění v odboji* (1938); *Neboj-
sa*; *Niva* (1921); sb. *Nové české divadlo 1928–29*
(1930); *Novoročenka* (1931); sb. *O našich legiích*
(1928); *Obnova*; sb. *Od Zborova k Bachmači* (1938);
Panoráma (1936); *Pokroková revue* (1914); *Progra-
mový list ND* (1928); *Průvodce výstavou obrazů
J. Vlčka* (1931); *Přehled* (1912); *Přerod* (1923–24);
Přítomnost (1929, 1937, 1939); *Rozhledy* (1932);

Rozpravy Aventina (1925); *Rudé květy* (1914); *Řád*
(1939); *Samostatnost* (1924–38); *Sever a Východ*
(1925–30); sb. *Studie a vzpomínky prof. dr. A. Nová-
kovi k 50. narozeninám* (Vyškov 1930); *Svět* (1915);
Světozor (1923, 1928–31); *Tak* (1939); *Tempo* (1928);
Topičův sborník (1921, 1926); *Tribuna* (1921–22);
V boj (Chicago 1916–17); *Večery* (příl. *Lid. novin*,
1912); *Venkov* (1919–40); sb. *Víno* (1930); *Vojensko-
historický sborník* (1937); sb. *Za domovinu* (b. d.,
1937); sb. *Zborov 1917–1937* (1937); *Země*
(1919–20); *Zlatá Praha* (1920); *Zvon* (1921–25);
Ženský svět (1925, 1930); – posmrtně: *Illumina-
ce* (1993, film. libreto *Za československý stát*).

■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Půlnoc bo-
hů* (BB 1912, 1927 in *První básně*); *Prsten* (BB 1914,
1927 in *První básně*); *Dvě novely* (*Víno, Zlatý věk*,
1914, 1927 in *Vinný keř*); *Zborov* (B, *Čeljabinsk*
1919, 1919 in *Lvi srdce*); *Lvi srdce* (BB, *Irkutsk* 1919,
1919 též *Praha*; rozšíř. vyd. 1921 a 1946); *Dáma ve
smutku, Magdalena* (PP 1920, 1927 in *Vinný keř*);
Pouť dětí do Sibíře (P pro ml., 1920, 1921 in *O našich
legiích, dětech a zvířátkách v Sibíři*); *Blaník* (úvahy,
1921); *Dva hlasy. Březina, Sova* (EE 1921); *Štefánik*
(B 1921); *Ohnivý drak* (R 1921, 1. část legionářské
pentalogie); *O našich legiích, dětech a zvířátkách
v Sibíři* (PP pro ml., 1921, obs. i P *František-starodruž-
ník*, samostatně vyd. 1928); *Ruská láska* (P 1921, an.);
Do nejkrásnější země světa (PP 1922); *Maršálu
Fochovi* (B 1923); *Veliké dni* (R 1923, 2. část
pentalogie); *Živý kruh* (BB 1923); *Láska
a smrt* (BB 1925); *Ostrov v bouři* (R 1925, 3. část
pentalogie); *Sokol* (B 1925); *Voják a bůh Dionýsos*
(PP 1925, rozšíř. vyd. 1931, obs. též P *Nejhodnější
děvče z Groenendaalu*, samostatně vyd. 1926); *Čes-
ká pouť do Itálie* (cestopis, 1926); *Mohutný sen*
(R 1926, 4. část pentalogie); *Anabáze* (R 1927, 5. část
pentalogie); *Kolja Mikulka* (P pro ml., 1927); *První
básně* (1927); *Dvě básně* (1927); *Plukovník Švec*
(D 1928, i prem.); *Ze svobody k porobě – porobou
k svobodě* (jubilejní scéna k 10. výr. ČSR, 1928,
i prem., s F. S. Procházkou, Z. Gintlem, hudba L. Če-
lanský); *Milování básníci* (BB 1928); *Vinný keř* (PP
1928); *Lístky z Francie* (cestopis, 1929); *Pouť do Če-
koslovenska. Válečné paměti a vzpomínky z let
1914–20, 1–4* (b. d., 1929–34, sešit. vyd.: 1. *V mundú-
ru Rakousko-Uherska*, 2. *Matka Slavie a Matuška
Rossija*, 3. *Stará brigáda*, 4. *V zajetí ruské revoluce*);
Hans Schmied (P 1930); *Srdce a válka* (D 1930,
i prem.); *Řeč osudu* (B 1931); *Legenda o Barabášo-
vi aneb Podivuhodná dobrodružství kapitána Moj-
míra Ivánoviče Barabáše a Jozefa Jelítka, sluhy jeho*
(R 1932); *Svatoštěpánská koleda* (BB 1933, psáno
1923); *Jiří Poděbradský* (D 1934, i prem.); *Nanking*
(R 1936); *Český ráj* (BB 1937); *Kramářovi* (B 1937);
Země milovanou (řeč při pohřbu K. H. Máchy,
1939). – *Překlad*: N. A. Rimskij Korsakov: *Sadko*
(1928, s F. Pujmanem). – *Ostatní práce*: *Český voják*
(1919); *Bitva u Zborova* a čsl. odboj (1922, s V. Ho-
lečkem); 28. říjen (1923); *Národní vojsko* (1924); *Leg-
ionářství ve vlasti* (1924); *Poslední události a Nezá-*

Medek

vislá jednota čsl. legionářů (b. d., 1926); Historie a demagogie (1927); Československá anabáze (1928, s J. Srovým a B. Pavlů); Deset let československé samostatnosti (1928); Veliký pochod Českoslovnáků Ruskem a Sibiří (1929); Naše legie v Rusku (1932); Skon plukovníka Švece (1936); Dvacet let československé armády v osvobozeném státě (1938); Po dvaceti letech (1938). – **Výbory:** Legionářské povídky (1928, s PP J. Kopty a F. Langra, ed. J. Staněk); Dyk, M., Kříčka (1929, ed. F. Pala); Výbor z R. M. (1929, ed. autor); Básně (1929, ed. autor); Veliký pochod (z legionářské epeje, 1929, ed. J. Voborník); Naše legie v Rusku (1932, s PP J. Kopty, ed. M. Hýsek); Ze slavných dob (1936, s PP J. Kopty a F. Langra, ed. J. Petrus); Legionářské povídky (1936, s PP J. Kopty, F. Langra, J. Gregora Tajovského, ed. H. Sáňka). ■ **SCÉNICKY. Hry:** Noc v krčmě U zrzavého Tomáše (1920, pseud. R. Quedem, s J. Červeným). ■ **KORESPONDENCE:** chb. (V. Cháb): Legionáři o Aksakovu (Okres. výbor jednot Českosl. obce legionářské v Praze z 1929); NO 28. 3. 1929; J. Šícha: R. M. (bratru Jaroslavu M. z 1919), Labyrint 1995, č. 3–4. ■ **REDIGOVAL časopisy:** Českosl. voják (Kyjev 1917–18), Most (1923, s J. Knapem a B. Kočím), Legionářské besedy (1926–27), Lumír (1928–40, s jinými); **sborníky:** Za svobodu 1–3 (1922–30, s jinými), Legionářský almanach 1923, Zborov 1917–1937 (1937, s J. Koptou a F. Langrem), Od Zborova k Bachmači (1938, s J. Koptou a F. Langrem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** K vítězné svobodě 1914–1918–1928 (album fotografií, 1928). ■

LITERATURA: J. O. Novotný: O Plukovníka Švece (1929). ■ ● ref. Půlnoc bohů: an. (J. Vodák), Čas 9. 11. 1912; F. X. Š. (Šalda), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 61 → KP 9 (1954); M. Rutte, MR 1912/13, sv. 26, s. 23; A. Vyskočil, Přehled 11, 1912/13, s. 456 ●; ● ref. Prsten: A. Novák, Přehled 12, 1913/14, s. 590; pa- (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 474; an. (J. Vodák), Čas 10. 5. 1914; Ant. Veselý, Čes. revue 8, 1914/15, s. 63 ●; Tristan: ref. Dvě novely, Zvon 15, 1914/15, s. 111; ● ref. Lví srdce: A. N. (Novák), Lumír 47, 1918/20, s. 471; F. Langer, Českosl. voják 1919, č. 29; J. H. (Hora), Akademie 24, 1919/20, s. 166; J. Krezar, MR 1919/20, sv. 35, s. 148; J. V. Sedlák, Kmen 3, 1919/20, s. 221 ●; V. Červinka: Plukovník M., Cesta 2, 1919/20, s. 705; J. Krezar: Návrh k hrdinnosti, MR 1920/21, sv. 36, s. 233; ● ref. Blaník: -och- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 390; J. Kudela, LidN 1. 5. 1921; J. Kopal, Nové Čechy 5, 1921/22, s. 127 ●; ● ref. Ohnivý drak: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 962; K. Č. (Čapek), LidN 10. 4. 1921 → O umění a kultuře, Od člověka k člověku. Dodatky (1995); J. H. (Hora), RP 12. 6. 1921; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 330; B. Polan, Nové Čechy 5, 1921/22, s. 312 ●; ● ref. O našich legiích...: J. Kudela, LidN 10. 12. 1921; J. Kolman Cassius, Venkov 18. 12. 1921; J. V. Sedlák, Tribuna 25. 12. 1921; JAR KR (Krekar), MR 1921/22, sv. 37, s. 135; J. V. Stehlík, Úhor 1922, s. 3; V. F. S. (Suk), Střední škola

1922, s. 188 ●; J. Knap: ref. Dáma ve smutku, Magdalena, Pramen 1921, s. 136; ● ref. Živý kruh: Kp. (J. Kopta), Přerod 1, 1922/23, s. 237; V. Brtník, Venkov 17. 3. 1923; A. N. (Novák), Lumír 1923, s. 272; J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 170; M. Novotný, Čes. osvěta 20, 1923/24, s. 156 ●; ● ref. Do nejkrásnější země světa: J. Krezar, MR 1922/23, sv. 38, s. 304; B. Polan, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 267; A. H. (Hartl), Přerod 1, 1922/23, s. 170; -btk- (V. Brtník), Zvon 23, 1922/23, s. 266; Š. Jež, Lumír 1923, s. 108; J. Karásek, Lit. listy 1, 1923/24, č. 1 ●; ● ref. Veliké dni: Jer. Holeček, Tribuna 25. 12. 1923, příl. lit. a umělecká; J. Krezar, MR 1923/24, sv. 39, s. 150; J. Laichter, Naše doba 31, 1923/24, s. 565; B. Polan, Nové Čechy 7, 1923/24, s. 275; V. Brtník, Venkov 26. 1. 1924; K. (F. V. Krejčí), 27. 1. 1924; F. Götz, NO 10. 7. 1924; K. Sezima, Lumír 1924, s. 410 → Krystaly a průsvity (1928); A. Vyskočil, Čes. revue 1924, s. 165; J. V. Sedlák, Kritika 1925, s. 196 ●; ● ref. Ostrov v bouři: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 617; t. (J. Laichter), Naše doba 32, 1924/25, s. 564; K. Sezima, Lumír 1925, s. 257 → Krystaly a průsvity (1928); V. Brtník, Venkov 8. 4. 1925; F. Götz, NO 12. 4. 1925; Jer. Holeček, NO 23. 4. 1925; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 30. 8. 1925 ●; P. Fraenkl: Navštívení bolesti (poezie R. M.), Sever a Východ 1925, s. 226; ● ref. Láska a smrt: J. Knap, Kritika 1925, s. 303; A. Novák, Lumír 1925, s. 551; B. Benešová, Tribuna 27. 9. 1925; F. Götz, NO 4. 10. 1925; V. Brtník, Venkov 12. 11. 1925; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 49; f. x. š. (F. X. Šalda), Tvorba 1, 1925/26, s. 10 → KP 13 (1963) ●; ● ref. Mohutný sen: J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 618 a 633; V. Brtník, Venkov 24. 6. 1926; K. (F. V. Krejčí), PL 27. 6. 1926; M. Hýsek, NL 3. 9. 1926; F. Götz, NO 10. 10. 1926; an. (J. Hora), RP 10. 10. 1926; K. Sezima, Lumír 54, 1927/28, s. 118 → Krystaly a průsvity (1928); Z. (J. Laichter), Naše doba 35, 1927/28, s. 117 ●; ● ref. Voják a bůh Dionýsos: K. (F. V. Krejčí), PL 24. 1. 1926; G. Götz, NO 7. 2. 1926; Š. Jež, Samostatnost 5. 3. 1926; A. C. Nor, Kritika 1926, s. 88; A. M. Příša, Sever a Východ 1926, s. 26; K. Sezima, Lumír 53, 1926/27, s. 90; A. N. (Novák), LidN 11. 3. 1927 ●; J. M. Augusta in R. M.: Lví srdce (1926); ● ref. Česká pouť do Itálie: E. Vachek, Pramen 6, 1925/26, s. 401; V. Brtník, Venkov 11. 11. 1926; J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 97; V. D. (Dyk), Lumír 53, 1926/27, s. 384 ●; J. O. Novotný: Válečné paměti R. M., NL 16. 10. 1927; A. Novák: M. jinošská jitra a bájeslovné půlnoci, Sever a Východ 1927, s. 228 + ref. Dvě básně, LidN 31. 12. 1927; ● ref. Kolja Mikulka: J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 195; J. V. Sedlák, Lit. svět 1, 1927/28, č. 8; B. Jedlička, LidN 3. 5. 1928 ●; ref. Anabáze: K. (F. V. Krejčí), PL 22. 1. 1928; J. Knap, Venkov 11. 2. 1928; J. V. Sedlák, Tribuna 3. 3. 1928; G. (F. Götz), NO 3. 5. 1928; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 115 → Krystaly a průsvity (1928) ●; M. Hýsek: Anabáze (celá pentalogie), NL 27. 1. 1928; ● ref. Plukovník Švec: E. Bass, LidN 30. 10. 1928; Ot. F. (Fischer), PL 30. 10. 1928; -FR- (J. Frejka), NO 30. 10. 1928; J. Hilbert, Venkov 30. 10. 1928;

J. Kopta, NO 4. 11. 1928; M. Majerová, LitN 1928, č. 20; J. B. Čapek, Naše doba 36, 1928/29, s. 438; Č. (V. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 126; E. Konrád, Cesta 11, 1928/29, s. 93; F. X. Šalda, SZáp 1, 1928/29, s. 201; O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 4, 1928/29, s. 73 ●; ● rozsáhlá diskuse o vztahu hry a skutečných dějů, zejména: K. H., NO 8. 11. 1928 + 14. 2. 1929; V. Kaplický, LitN 1929, č. 2, 4 a 9; M. Rutte, NL 25. 1. 1929; J. H. (Hora), LitN 1929, č. 3 + Tvorba 1929, s. 65; J. O. Novotný: interview s R. M., NL 10. 2. 1929; F. Peroutka, Přítomnost 1929, s. 81 a 97; R. M., NL 17. 2. 1929 + Přítomnost 1929, s. 143; L. S. (Sychrava), NO 1. 3. 1929; V. Dyk, NL 5. 5. 1929 + Napravený plukovník Švec (1929, nový text 3. dějství hry ironizující představy Českosl. obce legionářské); V. Cháb, NO 9. 5. 1929 a 12. 1. 1930; B. Příkryl, Přítomnost 1929, s. 126 a 159 + Sibiřské drama (1929); F. Velechovský in Kritické poznámky k beletrii o legionářích 1. Hrušky na vrbě. Romány R. M. (1929); P. Buzková: Legionářská tragédie (1930) ●; A. Novák in ant. R. M.: Básně (1929); P. T. (Toman): ref. Milovaní básníci, Venkov 24. 3. 1929; J. Plavec: Legenda o plukovníku Ševcovi ve světle Masarykovy filozofie, Čes. mysl 1930, s. 323; A. Vyspa: ref. Lístky z Francie, LitN 1930, č. 5; ● ref. Srdce a válka: Ot. F. (Fischer), LidN 21. 11. 1930; J. Hilbert, Venkov 21. 11. 1930; kd. (E. Konrád), NO 21. 11. 1930; A. M. P. (Přša), PL 21. 11. 1930; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 195; H. Jelínek, Lumír 57, 1930/31, s. 164; O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 6, 1930/31, s. 119; Č. Jeřábek, RA 6, 1930/31, s. 275; E. V. (Valenta), LidN 13. 1. 1931 ●; ● ref. Legenda o Barabášovi...: K. Pitich, Čin 3, 1931/32, s. 931; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 698; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 2. 1932; J. Knap, Venkov 25. 6. 1932; A. N. (Novák), LidN 10. 7. 1932; A. M. P. (Přša), PL 4. 9. 1932; n. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 72; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 107 ●; ● ref. Pouť do Československa: V. Čejchan, Naše doba 40, 1932/33, s. 183; H. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 46 ●; ● ref. Jiří Poděbradský: H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 340; J. J. Paulík, RA 9, 1933/34, s. 106; Ot. F. (Fischer), LidN 18. 3. 1934; J. H. (Hilbert), Venkov 18. 3. 1934; kd. (E. Konrád), NO 18. 3. 1934; A. M. P. (Přša), PL 18. 3. 1934; M. Rutte, NL 18. 3. 1934; Č. J. (Jeřábek), LidN 30. 9. 1934; P. Fr. (Fraenkl), NO 2. 10. 1934; jtg. (J. Träger), Čin 1934, s. 333 ●; ● diskuse reagující na M. komentář k prohlášení Obce českosl. spisovatelů proti výtržnostem pravicových studentů kolem předávání insignií (odznaků a symbolů) UK německou univerzitou: R. M., NL 29. 11. a 2. 12. 1934; J. Kolman Casius, Polední list 29. 11. a 2. 12. 1934; K. Nový, NO 30. 11. 1934; K. Čapek, LidN 30. 11. a 9. 12. 1934, 4. 1. 1935 → O umění a kultuře 3 (1986, s. 609 a 617) a Od člověka k člověku 3 (1991, s. 268); E. Bass, LidN 30. 11. a 9. 12. 1934; F. Peroutka, zejména LidN 24. 12. 1934; další diskuse včetně prohlášení pravicových spisovatelů k manifestu Obce (NL a Polední list 8. 12. 1934) už nemají přímou souvislost s M. postojem ●; ● ref. Nanking: drb. (J. Borecký), Zvon 37,

1936/37, s. 278; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 327; G. (F. Götz), NO 10. 1. 1937; A. N. (Novák), LidN 21. 2. 1937; vbk (V. Běhounek), PL 21. 2. 1937; Sk (F. Skácelík), Samostatnost 11. 3. 1937 ●; ● ref. Český ráj: G. (F. Götz), NO 21. 3. 1937; A. N. (Novák), LidN 11. 4. 1937; K. P. (Polák), PL 10. 6. 1937 ●; ● k padesátinám: H. Jelínek, Z. Kalista, oba Lumír 66, 1939/40, s. 196; -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 252; F. Götz, NL 6. 1. 1940; J. Knap, M. Hýsek, oba Venkov 6. 1. 1940 ●; ● nekrology: ma, LidN 23. 8. 1940; amp. (A. M. Přša), Nár. práce 24. 8. 1940; J. Knap, Venkov 25. 8. 1940; Ant. Veselý, Kolo 1940, s. 348 → Neblednoucí obrázky (1946) ●; hrz (H. Hrzalová): Škrt za Mnichovem a za mnichovany, LidN 29. 9. 1951; im (I. Medek) in R. M.: Mohutný sen (Curych 1980) + k 90. výr. narození, Čes. slovo (Mnichov) 1980, č. 1; G. Veselá: K protifašistickému vystoupení spisovatelů v tzv. insigniádě v roce 1934, Člit 1985, s. 543; (ab) (V. Vrabec): Epik vzrušené doby, Svob. slovo 22. 8. 1990 + Dílo R. M., Občanský deník 1. 9. 1990; I. Pfaff: První protifašistický manifest českých intelektuálů, ČČH 1993, s. 247; P. Hofman, J. Rulf: Causa R. M., Reflex 1995, č. 3.

dh

Meditace

1908–1911

Katolická revue pro literaturu, umění a filozofii.

Podtitul: 1908 (roč. 1) Čtvrtletník pro umění a filozofii; 1909 (roč. 2) Měsíčník pro literaturu, umění a filozofii; 1910–11 (roč. 3–4) Revue pro literaturu, umění a filozofii. – *Redaktoři:* 1908–11 (roč. 1–4) V. Bitnar, J. Kratochvil, E. Fírl-Pacovský; k nim přibyl 1909 (roč. 2 od č. 7) F. Hrachovský, 1911 (roč. 4 od č. 1) O. Novotný. – *Vydavatel a odpovědný redaktor:* V. Bitnar, Praha-Libeň; 1911 (roč. 4 od č. 12) uváděno též: Majetek Družstva katolických spisovatelů. – *Periodicita:* 1908 (roč. 1) čtvrtletník, od května do prosince 4 čísla; 1909 (roč. 2) měsíčník, 12 čísel od ledna do prosince, z toho jedno dvojčíslo; 1910 (roč. 3) od ledna do prosince 12 čísel, z toho 3 dvojčísla; 1911 (roč. 4) čtrnáctideník („vychází 1. a 15. den v měsíci“), ve skutečnosti kromě čísel 1, 2 (obě leden), 3 a 18 vyšel ve dvou dvojčíslech (4–5, 16–17), dvou trojčíslech (6–8, 9–11), jednom čtyřčísle (12–15) a šestičísle (19–24) s označením prosinec). – *Příloha:* v 1. roč. mystický traktát F. Bílka Přátelé, Vaše žádost psáti do Meditací jest plna milosti..., ozdobený kresbami a reprodukovány na 19 litografických listech.

M. měly ideovou a personální oporu ve Sdružení katolických intelektuálů, které vzniklo

Meditace

1908 z podnětu publicisty a literárního historika V. Bitnara. Revui založil V. Bitnar společně s filozofem J. Kratochvilem a malířem a výtvarným teoretikem E. Pacovským; navazovali v ní na umělecké a ideové snahy Katolické moderny po zániku jejího orgánu *Nový život* a usilovali kolem ní seskupit přední katolicky zaměřené tvůrce různých uměleckých oborů a vědy. Hned v počátcích rozšířili svoji činnost také na vydávání obsahově korespondující Knihovny Meditací, přinášející beletrii i odborné tituly (F. Bílek, F. H. Bukovec, A. Hruža, J. Kratochvil, F. Leubner, O. Novotný; Angelus Silesius, J. Jörgensen, Svatá Terezie de Jesu aj.); v rámci této knižnice byl 1910 též učiněn pokus realizovat zvláštní řadu – Knihovnu vybrané četby (J. Š. Baar, M. Javorník, F. K. Meško). Na ideové platformě M. a z iniciativy jejich výtvarných spolupracovníků E. Pacovského a J. Váchala (též za účasti F. Koblihy, J. Konůpka a J. Zrzavého) se 1910 ustavilo Umělecké sdružení *Sursum* (název převzalo z emblému tištěného na obálce Meditací), v němž se s výtvarnými umělci spojili spisovatelé (J. Borecký, A. Dolenský, E. Frynta, R. Medek, O. Novotný, M. Šarecká, J. Šimánek aj.); po neúspěších literárního a výtvarných podniků však sdružení ukončilo činnost již 1912, tedy záhy po zániku revue M.

V M. se prolínaly filozofické a uměnovědné studie a eseje s beletristickou tvorbou a s řadou speciálních rubrik poskytujících referáty a informace z dané oblasti. Rubriky nebyly zastoupeny v každém čísle a také jejich systém se proměňoval. V 1. a 2. roč. to byly v rámci oddílu *Rozhled* rubriky *Filozofie*, *Hudba*, *Výtvarné umění*, *Divadlo*, *Literatura*, *Směs*, od 10. č. 2. roč. též *Slovanská hlídka*, věnovaná hlavně unionistické otázce a cyrilometodějstvím, a v celém 2. roč. také oddíl *Dokumenty* přinášející vzpomínky (např. X. Dvořáka na V. Beneše Třebízského) i polemiky. Rubriky zachoval, byť v pozměněné podobě, i 3. roč., 4. roč. zavedl jediný oddíl s názvem *Kulturní ovzduší*. – *Poezie* M. měla většinou duchovní náplň a jejími hlavními představiteli byli X. Dvořák, O. Krůček, F. Leubner (pěstoval též legendickou epiku), R. Linhart (pseud. Ahasver) a O. Novotný, který byl rovněž autorem veršovaného dramatu *Triumf ohně* (4. roč.). Básněmi dále přispívali K. Babánek, S. Bouška, F. H. Bukovec, J. Deml, F. Dohnal, K. Dostál-Lutínov, J. Hruban, M. Javorník, J. Karník, M. Ka-

vánová, J. A. Koráb, V. A. Makovec, E. Masák, J. E. Říha, J. Šanda, J. Šimánek, J. Vinař aj. *Próza* měla široké rozpětí od básní v próze a podobenství až po venkovské povídky a novely, někdy zaměřené na kněžský život (u S. Boušky a v novele J. Pospíšila *Pokoušení* ve 3. roč.). Nejvíce příspěvků otiskl J. Š. Baar (povídky *Pravdivá pohádka*, *Podzim*, *Sám*, *Sýkorka* a ve 4. roč. román s vystěhovaleckou tematikou *K Bohu*), dále A. Hruža (mj. novela *Kouzlo slova* v 3. roč.), konvenční prózy s lidovými výchovným záměrem publikovali B. Zahradník (pseud. Bohumil Brodský, novela *Volné perutě* v 2. roč.) a J. Šach (novela *Život je hořký* v 2. roč.), z hornického prostředí čerpal Q. M. Vyskočil; dále přispěli J. Bogar, J. Deml, J. Durych, A. Chlumecký, M. Javorník, J. Karník, M. Kavánová, J. Lubojacký, E. Masák, vzpomínky z cesty do Španělska publikoval O. J. Janota (3. roč.). – Hodně místa věnovaly M. *překladům*. V poezii byl největším činem nerýmovaný překlad Pekla z *Dantovy Božské komedie*, pořízený K. Vrátným. Dále byli překládáni jednak autoři staří (sv. Hildegarda, Angelus Silesius, církevní hymny), jednak básníci 19. a počátku 20. století, jako T. Aubanel, A. de Bèucaire, W. Blake, J. Čišínski, A. Droste-Hülshoffová, R. Eichenwald, M. Greif, M. Herbertová, J. Jörgensen, J. Keats, L. S. Lambert, F. Mistral, C. K. Norwid, Novalis, J. Roumanille, L. Rydel, J. Slowacki, F. W. Weber aj. Také v próze byly překládány texty staré literatury, jako listy, meditace a vidění sv. Alžběty Schoenavské, sv. Gertrudy, sv. Hildegardy, sv. Kateřiny Sienské, sv. Mechtildy Magdeburské, sv. Mechtildy z Helpeda, sv. Terezie de Jesu a homilie sv. Amedea Lozaňského. Z novodobé literatury vycházely na pokračování romány R. Casellase V příšerných roklích a P. A. Sheehana Lukáš Delmege s hlavními postavami kněží (obojí ve 4. roč.); autory kratších próz byli zvláště M. Herbertová, J. Jörgensen, P. Keller, F. K. Meško, E. Orzeszkowa, I. Szamov, J. Trausti, J. Verdaguer. *Překlady* publikovali: z angličtiny J. Durych, z dánštiny K. Vrátný a E. Walter, z katalánštiny O. J. Janota a S. Bouška, který překládal i z provensálštiny, z latiny J. Deml, A. Lang, R. Linhart, O. Novotný, z lužičtiny F. Malý, z němčiny V. Bitnar (i pseud. Jan Hurdálek), J. Deml, R. Linhart, B. Pfleger, J. Ševčík, J. Šorm a J. Vinař, z polštiny a litevštiny E. Masák, z ruštiny A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín), ze španělštiny R. Linhart,

L. Reček a A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), který překládal též z lotyštiny, rumunštiny, islandštiny a čudštiny. – M. přinášely také *literární studie*, zabývající se zvláště dílem J. Zeyera (K. Vrátný), S. Čecha (A. Spisar), J. Š. Baara (V. Bitnar pod pseud. Pavel Valenta) a J. Demla (O. Novotný). V překladu se objevily eseje Ch. Baudelaira o E. A. Poeovi a R. Kassnera o W. Blakovi, E. Masák psal o polském básniku C. K. Norwidovi, K. Vrátný publikoval studii Čechy v Božské komedii Dantově aj. *Literární referáty* psali V. Bitnar (i pseud. M. Hlavatý a Jan Hurdálek), S. Bouška, J. Deml, Š. Kožušniček, J. Kratochvil (i šifry K. a Krt.), V. Lankaš (i šifra L.), O. Novotný aj. Polskou a litevskou literaturou se zabýval E. Masák, slovenskou J. Karník, slovinskou R. Linhart, ruskou A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín), německou V. Bitnar a J. Brabec, srbskou a chorvatskou J. Vinař. *O hudbě* psali V. Bitnar (pseud. Š. Nešpor), J. Hruban, B. M. Skácel, A. B. Svojsík, A. Vykoukal. Značná pozornost byla věnována *výtvarnému umění*, především zásluhou E. Pacovského, který kromě teoretických statí (např. Realism v malířství zúrodněný idealismem) otiskl obsáhlé portréty českých barokních umělců (P. J. Brandla, J. Kupeckého, V. V. Rainera, K. Škréty a jeho žáků); ze soudobých výtvarníků byl v centru pozornosti F. Bílek, o němž kromě Pacovského psali i J. Deml a J. Durych. Na výtvarných referátech se vedle Pacovského (i šifra P.) podíleli E. Bernard (i šifra B.), E. Hnilička a J. Konůpek. *O divadle* psali V. Bitnar (pseud. Hanuš Pučálka) a L. Zamykal. *Filozofii* se zabývali zvláště ve vztahu k náboženství především J. Kratochvil (studie Novoidealism, Moderní filozofické školy v katolicismu, Pojem a význam mystiky, Scholastika aj.) a F. Hrachovský (Meditace o bolu, Meditace o velkém životě aj.), dále A. Horák, A. Lang a V. Lankaš (mj. studie Ruskinovo náboženství); ti všichni a také J. Deml a O. Novotný psali i referáty o filozofické literatuře. *Psychologii* se věnoval K. Černocký.

LITERATURA: -ek. (B. Stašek): M., Nový věk 1, 1907/08, č. 48 a 49; F. X. Š. (Šalda): M., Novina 1908, s. 380 → KP 7 (1953); an.: M., Samostatnost 1909, s. 295; E. Chalupný: Umění, náboženství, přátelství – a kapsa, Přehled 9, 1910/11, s. 54; F. D. (Dohnal): M., Nový obzor 1911, s. 38; Kí (F. Krejčí): M..., Čes. mysl 1911, s. 419; V. Bitnar in Inferiorita české literatury katolické (1941); J. Javůrek: Skupina Sursum a její souputníci, Čtenář 1994, s. 424 a 1995, s. 28; C. Glom-

bik: M. a J. Kratochvil, in Český novotomismus třicátých let (1995); sb. Umělecké sdružení Sursum (1996, zvl. H. Larvová o vztazích sdružení k M).

pp

Eva **Medková-Slavičková**
viz in Rudolf Medek

Tylda **Meinecková**

* 26. 11. 1888 Čáslav
† 5. 12. 1938 Praha

Autorka povídek a románů tíhnoucích k psychologicky odstíněnému zobrazení životní deziluze a marnosti lidské snahy uniknout osudové determinaci.

Vl. jm. Matylda M. – Otec (evangelík pocházející z Hannoverska) byl cukrovarský kontrolor. V Praze absolvovala M. obchodní školu a navštěvovala soukromé malířské kursy F. Engel-müllera; pak soukromě studovala jazyky (podnikla též delší studijní cestu do Francie a Německa). Živila se jako soukromá učitelka němčiny a francouzštiny, kterým vyučovala i jako externí síla na školách (zejména 1915–20 na Městské dívčí průmyslové škole v Praze 2). 1920–21 soustavně přispívala do časopisu Pramen referáty o inscenacích Vinohradského divadla. 1923 odešla pro nemoc do důchodu. Zemřela po dlouhotrvající nemoci, která jí v posledních letech znemožnila i spisovatelskou práci.

Po několika časopisecky otištěných prózách a pokusech o umělou pohádku naznačila M. v knižní prvotině *Dům U tří srdcí a jiné povídky* základní tematickou i tvárnou orientaci své tvorby, zejména sklon k psychologicky odstíněnému zobrazování všedních osudů postav jakoby odstrčených od života a zbavovaných i nesmělých iluzí. Charakteristické téma skryté citovosti a neviditelných obětí nenápadných hrdinů realizovala M. v několika žánrových modifikacích (lyrický náladový obrázek, psychologicky zaměřená miniatura, novela pevného dějového obrysu), které spojoval zřetelný záměr vytvořit osobitý „stručný“ styl využívající náznak a zkratky. I v prvním románu *Pouť sedláka Graciana*, v němž se pokusila o obraz „chabého hrdiny“ s oslabenou vůlí, bezmocně

zmítaného životem, váhavce vykořeněného z rodného venkova, jemuž je cizí i prostředí městských intelektuálních kruhů, se projevilo autorčino stylotvorné úsilí dovedené až k manýrovitosti. Snázila se o lyricky akcentované vyjádření vedoucí k oslabení epické linie a konkrétní kresby vnějšího světa, o expresivní výpověď realizovanou krátkými větami a znejasňovanou nápověďmi a významovými skoky. V povídkách sbírek *Touhy a zrady* a *Hrdinové a bankrotáři* se silněji než v předcházejících prózách uplatnila evokace přírodního i sociálního prostředí (pražské čtvrti chudiny, podhorská vesnice, svět cukrovarského dělnického domu aj.), v němž se odehrávají životní zklamání pro M. typických hrdinů – nenápadných a zakřiknutých společenských outsiderů. Vyhroceně pesimistické pojetí většiny těchto příběhů vyplývá – zejména v první knížce – z vědomí bezmocnosti jedince vůči osudu, který krutě a nečekaně zasahuje jeho drobné radosti a životní sny. Tendence k epické objektivaci charakterizuje i romány *Kordelie* a *Přehánky*, situované do soudobé pražské měšťanské společnosti. Tematickým základem obou je opět životní zklamání, a to v podobě hořké milostné deziluze, s níž jsou konfrontovány postavy inteligentních a mravně opravdových mladých žen hledajících své místo v životě a osvobozujících se z těsných rodinných a sociálních tradic. Z M. próz určených mládeži vyvolala kladný ohlas knížka *Díblík Márinka* poetickou intimitou, s níž jsou líčeny drobné příhody malého děvčátka uprostřed každodenního života rodiny, a výstižným zobrazením rozvíjející se dětské povahy.

ŠIFRA: T. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1919); Bytová kultura (1924); Cesta (1919–24; 1921–22 R Kordelie); Čes. svět (1916); sb. Důvěrné chvíle (1928); Lid. noviny (1921–37); Lumír (1915–19); Máj (1913); Nár. politika; Pramen (1920–24; 1921 D In vino veritas, 1920–21 divad. ref.); Topičův sborník (1917–21); Zlatá Praha (1915–22); Zvon (1916); Ženský obzor (1927); Ženský svět (1919–28). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dům U tří srdcí a jiné povídky (1916); Pouť sedláka Graciana (R 1917); Touhy a zrady (PP 1919); Díblík Márinka (P pro ml., 1923); Hrdinové a bankrotáři (PP 1924); Návrat (P pro ml., 1925); Ozvěna (P pro ml., 1926); Kordelie (R 1928); Přehánky (R 1929). – Překlad: R. Blanco-Fombona: Kreolská demokracie (b. d., 1913, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 60). ■

LITERATURA: ● ref. Dům U tří srdcí...: K. (F. V. Krejčí), PL 17. 12. 1916; G. P. (Pallas), Zlatá Praha

34, 1916/17, s. 204; K. Sezima, Lumír 45, 1916/17, s. 398 ●; ● ref. Pouť sedláka Graciana: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 614; A. Brtníková, Venkov 1. 5. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 12. 6. 1917; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 131; Beneš Musil (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 6; R. S. (Svobodová), Kmen 1, 1917/18, č. 8; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 116 ●; ● ref. Touhy a zrady: J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 257; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 210; A. Novák, Pramen 1920, s. 83 ●; Š. J. (Jež): ref. Hrdinové a bankrotáři, Díblík Márinka, Lumír 1924, s. 438; A. Novák: ref. Hrdinové a bankrotáři, LidN 3. 8. 1924; ● ref. Kordelie: drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 431; A. N. (Novák), LidN 16. 5. 1928 ●; O. Dubský in T. M.: Přehánky (1929); ● ref. Přehánky: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 460; V. Brtník, Venkov 18. 4. 1930 ●; A. N. (Novák): nekrolog, LidN 7. 12. 1938.

//

Vilma Meisnerová

* 4. 11. 1893 Praha
† 20. 1. 1949 Praha

Feministicky a sociálně orientovaná novinářka a prozaička.

VI. jm. Hrdličková, podepisovala se též V. M.-Hrdličková. – Narodila se v rodině truhláře jako jedno z pěti dětí. V Praze vystudovala dvouletou obchodní školu. Od 1909 byla zaměstnána jako úřednice na různých místech Rakouska-Uherska (Vídeň, Terst, Pula), v Německu (Drážďany, Hamburk) a rok v Káhiře. 1916 se provdala. Od 1922 pracovala v Praze jako redaktorka Práva lidu.

V převážné části svého díla reflektovala M. ženskou problematiku. Inspirativně na ni působila 1. světová válka, jejíž sociální a mravní důsledky (tíži starostí ženy-matky o rodinu) zachytila na soukromém údelu v prvotině *Žena*, zatímco kolektivní důsledky války nejpůsobivěji vykreslila v antimilitaristicky vyznívajícím románu *Děvčata a vojáci*. Epizody z vojenského lazaretu líčí nejen utrpení raněných, ale také charitativní působení sester, na jejichž typologii a osudy se autorka soustředila. Na nenáročného čtenáře se obrátila románem *Letní mraky* s milostnou fabulací a situováním děje do statkářského prostředí. Články publikované v Právu lidu shrnula M. do svazku *Čítanka pro ženy*, propagujícího bez suchého

poučování principy správného vedení domácnosti, výchovu k rodičovství, mravnímu a estetickému ideálu. V pásmu vzpomínkového vyprávění o rodné čtvrti *Staré Bubny*, v němž se prolínají M. vlastní zážitky a projevy jejího sociálního cítění s historickým pohledem, zachytila plasticky, třebaže prostým sledem jednotlivých epizod, příběhy různých typů lidí a jejich života na postupně mizející periferii konce století.

ŠIFRA: V. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Dělnická besídka (1922); Nár. práce (1940); Právo lidu (od 1922); Svět žen (1948); Večerník Práva lidu (1923, R Žena). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Žena (R 1924); Češka na Slovensku (R 1925); Poslední dobrodružství (R 1928); Letní mraky (R 1929); Čítanka pro ženy (1929); Děvčata a vojáci (R 1933); Staré Bubny (PP 1946). ■ LITERATURA: K. (F. V. Krejčí): ref. Čítanka pro ženy, PL 19. 6. 1929; A. Hujerová: ref. Děvčata a vojáci, Čin 1933, s. 117; ● ref. Staré Bubny: kp (K. Polák), PL 8. 12. 1946; V. Vévoda, LD 11. 1. 1947; E. J. (Jiríček), Akord 1947, s. 316; J. Brambora, Práce 4. 5. 1947 ●; btr (B. Truhlář): nekrolog, Práce 23. 1. 1949.

sb

Hynek Jaroslav Mejsnar

* 17. 10. 1837 *Jilemnice*

† 29. 4. 1895 *Praha*

Klasický filolog, příležitostný básník, překladatel hlavně z řečtiny a ruštiny.

Po absolvování gymnázia v Jičíně (1849–57) studoval na pražské univerzitě klasičkou a slovenskou filologii. Od 1860 se věnoval pedagogické činnosti: zprvu na gymnáziu v Banské Bystrici, poté 1861 v Klatovech, 1862–64 v Litomyšli, pak na gymnáziu v Táboře a od 1885 až do své smrti na pražském Akademickém gymnáziu. 1888 získal podporu Svatoboru na cestu do Ruska a 1889 složil na pražské univerzitě zkoušku z ruského jazyka, který pak vyučoval na Československé obchodní akademii a na Vyšší dívčí škole v Praze. Znalost ruské literatury současně uplatňoval v četných přednáškách v Ruském kroužku a ve spolku Slavia. V místech svého působení patřil k předním organizátorům společenského a kulturního života, též jako autor literárních přednášek a slavnostních proslovů.

Do literárního života M. zasáhl zejména svými časoměrnými překlady řeckých klasiků (Aischylos, Hesiodos, Homér) i veršů mylně Homérovi přisuzovaných (Batrachomyomachia). Volbou autorů významné, byť umělecky méně zdařilé, byly jeho překlady ruské poezie. V edici Poezie světová vydal soubor veršů K. F. Rylejeva a první svazek výboru z díla N. A. Někrasova, obsahující téměř všechnu básníkovu tvorbu publikovanou do 1856. Zamýšlené pokračování se z neznámých důvodů neuskutečnilo. Dále M. tlumočil bajky I. A. Krylova, prózu F. M. Dostojevského a z norštiny B. Björnsona. Jeho veršovaným překladům vytýkala dobová kritika četné násilnosti na jazyce vyplývající z hromadění neologismů, archaismů i přejatých slov z cizích jazyků, jež zastíraly uměleckou kvalitu originálů. M. vlastní básnická tvorba měla výhradně příležitostný ráz a byla zaměřena ke kulturním událostem v národním životě nebo k osobním příhodám (humorné verše k prodělané operaci). M. napsal několik odborných pojednání o antické i ruské slovesnosti a spolupracoval též na Ottově souboru Čechy, pro něž zpracoval poznatky o Táborsku.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. noviny, dříve Posel z Prahy (1883); Čes. jih (Tábor); Krok (1889–91, překlady Hesioda); Listy filologické a pedagogické (1879); Lumír (1874); Lužničan (Tábor); Osvěta (1875); Paleček; Pamětník Sokola lomnického na Jičínku (1890); Pokrok (1884); Roční zpráva Akademického gymnázia v Praze za školní rok 1887/88 (Hesioda Askerského básně o původu bohů); Ruch (1886); Sborník prací filologických na oslavu 25. letého jubilea prof. J. Kvíčaly (1884); Slovanský sborník (1886); Studentské listy (1884); Světozor (1867, 1874–84); sb. Štítný (1884); Tábor; Výletní listy Sokola táborského; Výr. zpráva gymnázia v Banské Bystrici (1862); Výr. zpráva reálného gymnázia v Táboře (1877, Homérova Batrachomyomachia čili Žab a myši vojna); Zlatá Praha (1884–86). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Proslovy (BB, PP 1887); Operovaný neboli Šestinedělník v nemocnici (B 1894). – *Překlady*: B. Björnson: Selské novely (1873); Homér: Odysseia (v sešitech 1873–75, souhrnně 1877) + Ilias 1, 2 (1878, 1881) + Homérova Batrachomyomachia čili Žab a myši vojna (1877) + Hymny, Epigramy a Homérova Batrachomyomachia (1881); K. F. Rylejev: Básně (1875); N. A. Někrasov: Básně (1876); F. M. Dostojevskij: Aninka Nezvanová (1882); Aischylova trilogie Oresteia čili Tragédie Agamemnon, Choeforoi, Eumenides (1883); I. A. Krylov: Bajky v devíti knihách (1886). ■ KORESPONDENCE: in T. S. Karskaja: N. A. Někrasov

Mejstřík

i jeho češskij perevodčik (N. A. Někrasovi z 1876 a A. N. Pypinovi z 1877), Naučnyj bjulleten Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta 1946, č. 10–11, s. 56. ■

LITERATURA: an.: ref. překl. K. F. Rylejev, Světozor 1875, s. 320; B. Čermák: ref. překl. N. A. Někrasov, Čes. věla 1876, s. 127; ● ref. překl. Homér: Batrachomyomachia: B. Čermák, Čes. věla 1877, s. 223; J. Král, Listy filologické a pedagogické 1877, s. 281 ●; ● ref. překl. Homér: Ilias: J. Král, Listy filologické a pedagogické 1878, s. 281; P. Sobotka, Osvěta 1879, s. 164; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 1048 ●; T. Hrubý: O překladech našich z literatur klasických, Lit. listy 1885, s. 3; F. Zákrejs: ref. překl. Aischylova trilogie Oresteia, Osvěta 1885, s. 474; ● nekrology: Z. Winter, Roční zpráva Akademického gymnázia za rok 1894/95; (an.:) Světozor 1895, s. 299; Lit. listy 1895, s. 203; Zlatá Praha 1895, s. 300; J. L. Turnovský, Osvěta 1896, s. 185 ●; T. S. Karskaja: N. A. Někrasov i jeho češskij perevodčik, Naučnyj bjulleten Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta 1946, č. 10–11, s. 56 + Někrasov i češskaja litěratūra 1860–70gg., tamtéž 1947, č. 16–17, s. 118; Z. Nejedlý in Litomyšl. Tisíc let života českého města 2 (1954, s. 42); E. Hermanová: Někrasov a některé otázky českého básnictví v letech šedesátých, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958); J. Strnad in N. A. Někrasov: Hořká múza (1974); J. Bílek: Rusistické dílo H. J. Mejsnara, Výběr z prací Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1983, s. 13 + N. A. Někrasov a my, Jihočes. pravda 10. 11. 1987.

eh

Josef Mejstřík

* 22. 7. 1765 *Kopidno* u Jičína
† 17. 2. 1839 *Neudorf* (Rakousko)

Překladatel lidovýchovné prózy z němčiny.

1790 byl vysvěcen na kněze. Působil jako děkan ve Světlé n. Sáz. Zastával funkci vikariátního sekretáře a biskupského notáře. Zemřel na návštěvě v Rakousku.

Z němčiny přeložil rozsáhlou lidovýchovnou prózu J. Hubera Izidor, sedlák lhotský, v níž je čtenář beletristickou formou – příběhem ze soudobé vesnice líčícím osudy zchudlé vdovy a jejího syna Izidora, kteří se vlastní příčinností a rozumným hospodařením znovu dopracují bohatství – poučován v duchu josefínského racionalismu o moderních metodách domácího i polního hospodaření, o výchově dětí k pracovitosti, šetrnosti, poslušnosti

a zbožnosti, o loajalitě vůči vrchnosti apod.; jde o typ prózy, který byl do české literatury uváděn prostřednictvím překladů již od konce 18. století (prózy v časopisech, adaptace spisku Ch. G. Salzmana Dobrá rada v potřebě od M. V. Krameria aj.). Překlad M. doprovodil podrobnou předmluvou. V rukopise údajně zanechal i překlad Lessingova Moudrého Nathana, který pořídil kolem 1830.

KNIŽNĚ. *Překlad*: J. Huber: Izidor, sedlák lhotský 1, 2 (1821, 1822). ■

LITERATURA: an.: ref. překl. J. Huber, Časopis pro katol. duchovenstvo 1828, s. 469; N-ý (P. M. Veselský, dub.): nekrolog, Květy 1839, s. 128.

lk

Karel Mejstřík

* 28. 10. 1902 *Beroun*
† 14. 9. 1994 *Rakovník*

Prozaik zachycující vesnický život na Rakovnicku a Křivoklátsku; regionální osvětový pracovník.

Otec byl strojný zámečník. V rodišti navštěvoval M. obecnou školu, od 1913 reálné gymnázium (mat. 1921). V Praze začal studovat na filoz. fakultě (přednášky F. X. Šaldy, Z. Nejedlého), z rodinných a finančních důvodů však odešel a na Rakovnicku přijal učitelské místo nejprve v Čisté (1 rok), posléze v Senomatech (zde se setkal s dožívajícím pěvcem K. Buriánem). 1927 se usadil v Rakovníku, kde až do 1945 působil jako odborný učitel na měšťanských školách, do 1950 jako okresní knihovnický a osvětový inspektor, do 1960 jako vedoucí odboru kultury ONV. Věnoval se místní kulturní a osvětové činnosti; byl členem někdejšího akademického spolku Krakovec, s jehož dramatickým souborem pracoval, a jedním ze zakladatelů a zároveň dlouholetým členem redakčního kruhu Rakovnických novin (od 1930), v nichž publikoval divadelní, výtvarné a literární kritiky, články a fejetony. Navštívil Itálii, Jugoslávii a Rumunsko.

Vesnický život na Rakovnicku a Křivoklátsku ve své celoroční pravidelnosti i proměnlivosti se stal ústředním tématem M. próz. Svět chalupníků, dřevařů, nádeníků, dělníků v lo-
mech, chmelařů i rybářů ožívá v nekompliko-

vaných příbězích tvořících často volně pojaté pásmo a odehrávajících se v jedné lokalitě a komunitě. M. obrázky ze života zavádějí všedními, svátečními, ale i tragickými událostmi (např. cholera, pouť, dočasná) do vzdálenější historie (19. století) v próze *Na přílepském bělidle*, jindy ilustrují nedávné dějinné události: *Smrt a les* období nacistické okupace, *Domov můj* a *Těžké kročeje* socializaci vesnice. V líčení osudu postav vymaňujících se z drsného prostředí je M. poplatný zjednodušujícímu naturalismu; v průhledu do vnitřního života nalézá soucit, soudržnost, vitalitu. Výrazně uplatňovaný středočeský dialekt zesiluje regionální vyznění próz. Publicisticko-regionální charakter mají i rozličné M. drobné tisky vydávané pro potřeby místního kulturního života a připomínající význačné postavy Rakovnicka (*Jak jsem je potkal*, *Deset bohatých let o rakovnickém pobytu Z. Wintra* aj.). – Pro rakovnické ochotníky zdramatizoval M. humoresku Z. Wintra *Kdo s koho?* s titulem *Pro lásku a cech* a napsal historickou hru o J. Husovi *Kam jdeš, Jene*, vesnické drama z doby po 1. světové válce *Tvrdá cesta* a hru ze současnosti *Blýskání na časy*. Nepublikovány zůstaly soubory fejetonů *Všední svět*, *Lidé a věci mých očí*, prózy *Smích samoty*, *Léto jde záhumnou*, *Rodný hlas*, *Kořání a býlí*, *Teta Marie*, ani provozována nebyla divadelní hra *Otevřené okno* (z r. 1970).

ŠIFRY: -k, km., K. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Českosl. rybářství (1970–80); Čtenář (1955); Nár. osvobození (1930–32); sb. *Ochotnické divadlo Rakovník 1812–1972* (1972); *Rakovnická regionální revue* (1968); *Rakovnické noviny* (od 1930; 1992–93 P Diogenes a kočky); *Rozvoj* (Rakovník 1962–82); *Svoboda* (1959–78); sb. *Vavřín Zdeňku Štěpánkovi* (1986); *Věstník Muzejního spolku král. města Rakovníka a politického okresu rakovnického* (1934–40); *Vlastivědný sborník okresu rakovnického s Křivoklátskem a kralovického s Manětínskem* (1930–34); *Zeměd. noviny* (1968). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce vlastivědné*: Na přílepském bělidle (P 1934); *A neuvod' nás* (PP 1936); *Režná zem* (PP 1947); *Smrt a les* (PP 1959); *Domov můj* (PP 1962); *Rakovníkem po velkých stopách* (1973); *Rakovníkem po velkých stopách* (1974); *Jak jsem je potkal* (1976); *Těžké kročeje* (PP 1978); *Rakovnické povídačky* (PP 1983); *Kulturní Rakovník* (1986); *Deset bohatých let* (1987); *Vzpomeňte a nezapomeňte*. *Rakovník 1938–45* (1990); *A léta běží, vážení* (vzpomínky, 1992). ■ SCÉNICKY. *Hry*: *Tvrdá cesta* (1949); *Blýskání na časy* (1953); *Pro lásku a cech* (1966, dramaturgie P Z. Wintra); *Kam jdeš, Jene*

(1967). ■ REDIGOVAL *sborníky*: *Padesát let dívčí školy v Rakovníku* (1936), 30 let Muzejního spolku (Rakovník 1941). ■

LITERATURA: ● ref. *A neuvod' nás*: Benj. J. (Jedlička), *LidN* 23. 3. 1936; A. Č. (Černík), *Čin* 1936, s. 317 ●; F. Křelina in K. M.: *Režná zem* (1947); ● ref. *Režná zem*: F. Hampl, *Kulturní politika* 3, 1947/48, č. 33; F. Buriánek, *Zeměd. noviny* 22. 4. 1948; J. Linhart, *KM* 1948, s. 94 ●; ● ref. *Smrt a les*: V. Novák, *Mladá fronta* 24. 1. 1959; I. K. (Klíma), *LitN* 1959, č. 16; D. Moldanová, *Květen* 1959, č. 3; M. Sedloň, *Kruh* 1959, květen ●; ● ref. *Domov můj*: S. Sýkora, *Svoboda* 28. 9. 1962; vf (V. Forst), *Večerní Praha* 2. 11. 1962; -zal- (H. Hrzalová), *Tvorba* 1962, s. 1146 ●; F. Hampl in *Stopami prózy a poezie na Bečovsku* (1973, s. 39); L. Mička in *Kulturní tvář Rakovnicka 2* (1979, s. 389); Z. Brůžek: k 85. narozeninám, *Svoboda* 18. 11. 1987; (-r-): nekrolog, *Rakovnicko* 1994, č. 37.

vs

Melantrich

Působnost od 1898

Pražské nakladatelství domácí i cizí beletrie a též naučné literatury, jež se mezi dvěma válkami výrazně zasloužilo o vydávání předních děl českých prozaiků i básníků; součást tiskařského, nakladatelského a vydavatelského koncernu spjatého s národněsocialistickou stranou; knihkupectví, výstavní síň.

Z podnětu V. J. Klofáče, předsedy Národně-sociální strany české (později Národněsocialistické strany Československa) vzniklé 1897 odštěpením od sociální demokracie, bylo v červenci 1898 založeno družstvo *Tiskárna* (též *Knihotiskárna národně-sociálního dělnictva*, které koupilo tiskárnu J. Stolaře ve Školské ul. Ředitelem tiskárny a majitelem koncese byl K. Pitter, účetním družstva od 1905 J. Šalda (1880–1965), který inicioval a organizoval další výstavbu podniku. 1907 zde začal vycházet deník *Čes. slovo*. V březnu 1910 koupilo družstvo společně s Jednotou železničních zaměstnanců a Sdružením kovopracovníků dům čp. 793 na Václavském nám. a na jeho místě 1910–13 vystavělo nový palác, který pojmenovalo *Hvězda*. Do předního traktu novostavby přemístilo již koncem 1910 tiskárnu, kterou rozšířilo o kamenotisk a litografii. Firma zároveň přijala název *Melantrich, knihotiskárna a umělecký litografický ústav nár. sociální*. 1913 zřídila oddělení reprodukční a zinkografické,

Melantrich

1914 instalovala ofsetový rychlolis, takže se podnik stal polygraficky zcela soběstačným. 1912 M. převzal a postupně do Hvězdy přenesl i konkurenční nár. socialistickou tiskárnu, která působila 1910–12 pod firmou Vydavatel-ské družstvo Čes. slova v domě U zlaté husy na Václavském nám. 1917 byl pro finanční potíže tiskárny dům Hvězda prodán, již 1922 však byl získán zpět a M. se stal jeho jediným majitelem. Mezitím podnik získal 1919 knihkupec-kou koncesi, změnil název na *M. – družstevní podniky pro grafický průmysl, nakladatelství a knihkupectví*, zřídil ve Hvězdě knihkupectví, zaváděl nádražní knihkupectví a postupně též rozvíjel nakladatelskou činnost. 1922 vznikl stejnojmenný spolek (vedli jej E. Franke, J. Pichl a C. Merhout) pro šíření vzdělávací a zušlechťující četby, pod jehož hlavičkou též vyšlo několik nekomerčních titulů. Financovaly ho zejména výtěžky z provozu biografu Hvězda. Stálé zdokonalování tisku přispělo k odbytu a popularitě nově zakládaných obrázkových časopisů Pražský ilustrovaný zpravodaj (od 1920), Hvězda českosl. paní a dívek (od 1925) aj. 1924 se M. přetvořil na akciovou společnost s názvem *M., akciová společnost pro grafický průmysl a nakladatelství v Praze* a J. Šalda se stal jejím ředitelem. 1926 koupil M. likvidující smíchovskou tiskárnu a litografií Koppe a Bellmann, přemístil tam svou obchodní a akcidenční tiskárnu a nakladatelství a přistavěl novou budovu. Na Václavském nám. zůstalo soustředěno vydávání deníků a ilustrovaných časopisů. 1928 M. zřídil filiálku (tiskárnu a knihkupectví) v Moravské Ostravě a 1934 v Brně, kde koupil tiskárnu Kramerius, kterou 1935 přestěhoval do dvou nově zakoupených a modernizovaných domů. Později koupil tiskárnu v Žilině pro tisk slovenské mutace svých periodik. Další aktivity M. směřovaly jak do zakládání nebo ovládnání dalších firem, tak do rozšiřování a zdokonalování vlastního závodu. Ve 30. letech se M. angažoval v kinematografii (mj. se finančně podílel na Vančurově filmu *Marijka nevěrnice*). Počátkem 30. let se na návrh výtvarníka V. Michala ustavilo samostatné oddělení Ateliér Melantrich, zajišťující řemeslné grafické práce, zejména pro potřeby podniku. M. dále zřídil obchodní společnost pro prodej módních stříhů a potřeb pro ruční práce Evin závod, 1936 založil spolu s brněnskou firmou O. Pazdírek hudební nakl. Melpa a knihkupectví rozšířil

o velké hudební oddělení, koncem 30. let koupil továrnu na gramofonové desky Esta a 1939 pražskou knihtiskárnu Knih-tisk (dříve Legio-grafie). Koncem 1937 byla v hlavní budově na Václavském nám. otevřena mansarda pro kulturní pořady, později v přízemí zřízena umělecká výstavní síň Ars, která působila až do 1959. Za druhé republiky se Šalda pokusil sloučit M. s agrární Novinou. Za protektorátu se postupně zvyšovala německá finanční účast na podniku a zesiloval vliv kolaborantské žurnalistiky ve vydávaných periodikách. 1945 po návratu vlády z exilu převzala M. nár. socialistická strana pod přímé řízení a J. Šalda se již nepodílel na jeho vedení. Po krátkém působení kolektivního ředitelství byl ústředním ředitelem jmenován předválečný ředitel koncernu Lid. novin J. Firt. Po únoru 1948 se nakrátko stal ředitelem M. bývalý sazeč F. Hracha a polygrafická základna podniku včetně budov byla zestátněna. V únoru 1950 vznikl *M., vydavatel-ský, nakladatelský a knihkupecký podnik* jako účelové zařízení Českosl. strany socialistické; od 1953 působil pod názvem *Svobodné slovo – M.*, po vnitrostranické krizi socialistické strany 1960 byl přejmenován na *Svobodné slovo* a 1968 se vrátil k původnímu názvu *M.* Ústředním ředitelem byl nejprve poslanec V. Hulínský, pak krátce J. Kučera, 1961–80 O. Balabán, 1980–82 O. Krouský (jako zastupující ředitel), 1982–1990 J. Krátký. 1991 byl M. změněn na akciovou společnost, jejímž majoritním vlastníkem se 1993 stala Liberální strana nár. sociální, 1995 jí zřízená nadace Melantrich 1995, 1996 Chemapol a. s., 1997 opět nadace Melantrich 1995 vedená Českou stranou nár. sociální dříve LSNS). – Firma sídlila 1898–1910 v Praze čp. 1736 – Nové Město (dnes Školská ul. 12), od 1910 čp. 793 – Nové Město (dnes Václavské nám. 36), od 1926 též v Praze na Smíchově čp. 557 (Husova 20, dnes Drtinova 8). Pobočka v Ostravě sídlila v Nádražní ul., v Brně v Hrnčířské ul., pak na Masarykově třídě. Nakladatelství působilo do 1959 v budovách podniku v Praze na Smíchově (nejprve v čp. 557, od 1938 v čp. 377, dnes Viktora Huga 4), od 1959 v paláci Hvězda na Václavském nám., 1959–63 též v budově Českosl. strany socialistické na náměstí Republiky. – Prvním poradcem nakladatelství byl hudební kritik J. Bartoš. Po 1919 působilo postupně se rozvíjející nakladatelství nejprve při knihkupectví za vedení J. Klasny. Program naučných knižnic

koncepoval zejména P. Zenkl, původní i přeložená beletrie vycházela nahodile a měla výrazně komerční charakter. Později řídil nakladatelství F. Lukeš (* 1894), který navrhl vydávání Melantrichovy knižnice v redakci F. X. Šaldy. Nakladatelství bylo dobudováno jako samostatné pracoviště, jehož součástí byl lektorát, který připravoval beletristické příspěvky i pro melantrišské populární časopisy. Po Lukešově odchodu se 1929 stal ředitelem B. Fučík, který v nakladatelství působil od 1928. Nový dlouhodobý ediční program, k jehož naplnění nakladatelství výhodnými smluvními podmínkami systematicky získávalo nejvýznamnější české autory, redaktory a překladatele, zahrnoval jak původní a přeloženou beletrii, tak odbornou a vědeckou literaturu. Od 1932 M. každoročně vyhlašoval bohatě dotované literární ceny za původní prózu a poezii (prvním oceněným byl V. Vančura za román *Útěk do Budína*). V březnu 1934 vstoupil do reorganizovaného Klubu nakladatelů Kmen a ředitel B. Fučík se stal jeho místopředsedou. Nakladatelství čelilo opakovaným obviňováním z politického stranictví a při programovém získávání autorů různého světonázorového zaměření zdůrazňovalo nezávislost na nár. socialistické straně a její politice. Po střetu s J. Šaldou koncem 1938 byl B. Fučík z nakladatelství propuštěn a ředitelem se počátkem 1939 stal dosavadní redaktor M., divadelní kritik J. Träger. Po válce se dostal do konfliktu s vedením strany a 1947 jej vystřídal zkušený nakladatelský pracovník Z. Richter. Po únoru 1948 vedla nakladatelství do své sebevraždy 1960 manželka ústředního tajemníka Českosl. strany socialistické A. Šlechtová, šéfredaktorem byl zprvu novinář K. Jiše. Počátkem 50. let zanikly knižnice, trvale klesal počet vydávaných titulů a těžiště produkce se přesouvalo do politických brožur. 1959 mělo být nakladatelství zrušeno a započala jeho likvidace, 1960 však bylo rozhodnutím ústředního výboru Českosl. strany socialistické obnoveno pod názvem Svobodné slovo. Jeho produkce se postupně opět rozšiřovala a soustřeďovala do nových, zprvu zejména společenskovědních knižnic (*Odkazy pokrokových osobností české minulosti*, *Politická knižnice*, *Živé myšlenky*). 1968 po návratu k tradičnímu názvu M. se šéfredaktorem nakladatelství stal jeho dlouholetý redaktor prozaik K. Houba a do edičního programu se ve větší míře vracela původní beletrie (1970 byla obnovena i kmenová knižnice

Poezie). Houba pak 1989 vystřídal básník, prozaik a kulturní publicista P. Kovařík, po jehož odchodu 1991 došlo k postupnému útlumu nakladatelské činnosti a k rezignaci na kontinuitu s předchozí produkcí.

Nakladatelská činnost původně především tiskárenského podniku měla zprvu jen příležitostný charakter a soustřeďovala se především na vydávání brožur pro všeobecné, politické a odborné vzdělávání členů strany. První knižnice nakladatelství vznikaly při časopisech. Jediným svazkem próz R. Haška Potměšilé historie zanikla *Knihovna Karikatur* (1910, 1 sv.). *Hudební knihovna časopisu Smetana* (1911–24, 36 sv.), vydávaná formálně nákladem časopisu, obsahovala rozbory novinek hudební tvorby, polemiky, kritiky a příležitostně též práce životopisné a historické, převážně zvláštní otisky z listu. Kmenovým autorem byl Z. Nejedlý. Životopisné stati o českých spisovatelích převažovaly v knižnici *Besedy* (v pozdějších svazcích uváděn jen původní podnázev *Lidovýchová knihovna Melantricha*, 1920–24, 26 sv., do sv. 10 red. P. Zenkl), do níž přispěli literární tematikou J. Černý (Karel Havlíček Borovský, 1921), V. Flajšhans (Modrý abbé, 1923), M. Gebauerová (Božena Němcová 1820–1862, 1920), K. Híkl (České obrození, 1920), J. V. Klíma (Adolf Heyduk, 1920, Mistr Jan Hus, 1920), C. Merhout (Jan Amos Komenský, 1920), F. Sekanina (Alois Jirásek, 1921), F. Strejček (Eliška Krásnohorská, 1922), S. Verner (Julius Zeyer, 1921, pseud. V. Zbrojní), M. Weingart (Jaroslav Vrchlický, 1921), dále L. N. Tolstým se zabýval G. Tichý a N. V. Gogolem P. Papáček. Převážně překladům populární prozaické tvorby byla věnována *Románová knihovna Melantricha* (1924–28, 22 sv.; autoři H. Bettauer, F. de Boisgobey, E. Bourges, H. Bedford-Jones, S. Čorović, Ch. Garvice, H. Gréville, H. R. Haggard, H. Hill, P. V. Krasnov, B. Lowndes, C. Marriott, J. H. McCarthy, M. Rodziewiczówna, B. Rucková, J. Slezkin, G. G. Toudouge, L. J. Vance, R. Vincy; E. Rada, K. Želenský). Jediným svazkem (E. T. Seton) zanikla knižnice *Knihy lesní moudrosti – woodcraftu* (1925, red. M. Seifert). Ženskou četbu soustřeďovala *Ilustrovaná knihovna Hvězdy* (1927–29, 10 sv.); s výjimkou jediného českého autora (V. Neubauer) šlo o překlady z okraje literatury. Náhodný soubor titulů shromáždila *Sbírka dobrých autorů* (1927–28, 10 sv.; autoři J. Jahoda, z cizích E. Didring,

Melantrich

J. Galsworthy, V. I. Němirovič-Dančenko, B. Sokolov). Obrat ke koncepční nakladatelské tvorbě zahájila až *Melantrichova knižnice* (1928–34, 81 sv., red. F. X. Šalda), věnovaná klasické přeložené a v menší míře i původní tvorbě. Světovou literaturu zastupovali H. de Balzac, M. de Cervantes y Saavedra, J. F. Cooper, A. Daudet, D. Defoe, Ch. Dickens, F. M. Dostojevskij, H. Fielding, Th. Fontane, E. T. A. Hoffmann, G. Keller, A. R. Le Sage, G. de Maupassant, P. Mérimé, C. F. Meyer, E. Mörike, E. A. Poe, A. F. (abbé) Prévost D'Exiles, A. S. Puškin, R. L. Stevenson, Th. Storm, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, českou V. Hálek, B. Havlasa, J. Neruda, G. Pflieger Moravský, K. Sabina. Jako protějšek Melantrichovy knižnice byla koncipována Sběrka krásné prózy *Úroda* (1928–38, 100 sv., red. F. Langer a J. Vodák, od sv. 7 B. Fučík; 2. řada 1948, 12 sv.), zaměřená na současnou českou i světovou literaturu. Zprvu v ní převažovaly překlady, postupně se však proměnila v reprezentativní knižnici české prózy, přinášející vedle nových prací předních autorů i reedice jejich starších děl (J. Bednář, B. Benešová, P. Buzková, J. Čep, J. Durych, H. Dvořáková, E. Hostovský, J. Humberger, B. Klička, K. Konrád, J. Kopta, V. F. Kříž, M. Majerová, J. Mařánek, V. Neff, F. Němec, V. Nezval, K. Nový, I. Olbracht, M. Pujmanová, O. Scheinpflugová, J. Toman, E. Vachek, V. Vančura, J. Weiss). Ve slovenském originále v knižnici vyšel G. Vámoš, v překladech J. Conrad, J. Galsworthy, J. Green, M. Kennedyová, M. Larrouy, A. Malraux, W. S. Maugham, A. Maurois, L. Pirandello, H. Pourrat, E. M. Remarque, J. a J. Tharaudové, H. Walpole, T. Wilder. Některé tituly kmenových autorů nakladatelství (B. Benešová, J. Durych, M. Majerová, I. Olbracht, V. Vančura a J. Galsworthy) byly zařazovány současně jako svazky jejich spisů. V druhé poválečné řadě knižnice vyšly původní prózy J. Tomana, K. J. Beneše, V. Martínka, J. Muchy a překlady děl H. Boguszewské, E. Goudgeové, G. Greena, E. M. Remarquy a M. Sharpové. K úspěšnému vydávání původní české prózy významně přispěla na sklonku 30. let *Melantrichova laciná knihovna* (1937–39, 11 sv.) novými pracemi J. Čepa, J. Durycha, V. Kaplického. M. Majerové, J. Morávka a I. Olbrachta. Kmenové prozaické řady nakladatelství doplňovala knižnice *Poezie* (1933–49, 63 sv., red. nejprve B. Fučík, 1939–44 A. M. Píša). Kromě převažující současné pů-

vodní básnické tvorby (K. Bednář, I. Blatný, K. Bochořák, F. Branislav, S. Buonaccini, J. Dokulil, V. Fischl, F. Halas, M. Haller, S. Hanuš, J. Heyduk, M. Hlávka, V. Holan, F. Hrubín, J. Orten pod pseud. Jiří Jakub, H. Jelínek, I. Jelínek, S. Kadlec, Z. Kriebel, B. Mathesius, F. Nechvátal, J. Otradovicová, J. Ryba, J. Seifert, M. Součková, J. V. Svoboda, J. Urbánková, V. Vokolek, A. Vrbová, J. Zahradníček, V. Závada) přinesla i dva výbory (Láska a smrt, ed. F. Halas a V. Holan; Lenin u českých básníků), z rukopisu *Žalmy K. Hlaváčka*, původní slovenskou sbírku (L. Novomeský) a překlady V. Holana (R. M. Rilke), J. Hory (B. Pasternak a s O. Berkopcem antologie slovinské poezie *Hvězdy nad Triglavem*), J. Hořejšího (T. Corbière), S. Kadlece (Ch. Baudelaire, F. Jammes), M. Marčanové (A. Achmatovová a s D. Šajnerem N. Tichonov), B. Mathesia s E. Frintou (B. Pasternak), J. Palivce (P. Valéry). K. Brož přeložil V. Jirátem koncipovaný výbor z německé barokní poezie *Růže ran* a H. Jelínek tu znovu vydal svůj výbor z novodobé francouzské poezie. Knižnice byla obnovena 1970 a pokračovala v průběžném číslování. Překlady ruské sovětské literatury byla vyhrazena *Nová ruská knihovna* (1928–35, 18 sv., red. B. Mathesius; autoři A. Bělýj, A. Fadějev, M. Gorkij, V. Katajev, B. Pilňak, A. N. Tolstoj, J. Tyňanov), navazující na původní program Ottovy ruské knihovny. Knihovna světových románů *Epika* (1936–41, 18 sv., red. J. Čep) přinesla překlady atraktivních současných próz z angličtiny (K. Mansfieldová, M. Webbová), francouzštiny (G. Bernanos, C. Mayranová), holandštiny (A. Coolen), italštiny (R. Calzini), maďarštiny (D. Kosztolányi), němčiny (M. Hausmann, R. Schickele, Q. Zernatto), polštiny (E. Szelburg-Zarembina), rumunštiny (M. Sadoveanu), ruštiny (J. Oleša), španělštiny (R. Gallegos, M. L. Guzmán), švédštiny (H. Martinson) a vlámsštiny (E. Claes). Příspěvky k politickým, náboženským, filozofickým a uměleckým otázkám soustředila knižnice *Výhledy* (1929–35, 20 sv., red. V. Mathesius a J. B. Kozák). Literárněvědné problematice byly věnovány knihy P. Buzkové (České drama, 1932), J. Ljackého (Klasikové ruské literatury, 1930), V. Šklovského (Teorie prózy, 1933), O. Zicha (Estetika dramatického umění, 1931) a sborník Spisovná čeština a jazyková kultura (1932). Překlady dvou francouzských studií (Ch. A. Sainte-Beuve, P. Claudel) přinesla literárněvědná *Kritická*

knihovna (1936–37, 2 sv.). Další beletristické knižnice těžily převážně z reedic starších titulů nakladatelství. Do knižnice *Melantrichova laicná knihovna klasiků* (1939–41, 50 sv.) byla zařazena nová (někdy jen obálková) vydání titulů Melantrichovy knižnice, v edici *Romány, které ožily na plátně* (1939–41, 7 nečíslovaných sv.) uplatnil M. původní prozaická díla zpopularizovaná filmovým zpracováním (K. J. Beneš, B. Benešová, J. Humberger, B. Klička, J. Kopta, M. Majerová). Program knižnice *Odkaz minulosti české* (1940–58, 17 sv.) koncipovali A. Novák a Z. Kalista, redigovali ji postupně Z. Kalista, F. Graus a F. Heřmanský. Na překladech a edicích starších literárních památek (Vlastní životopis Karla IV., Cestopis Bedřicha z Donína, Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem, Kosmova kronika česká, Kronika zbraslavská aj.) se kromě redaktorů podíleli Z. Fiala, A. Grund, K. Hrdina, V. Chaloupecký, J. Janáček, F. Kutnar, J. Macek, J. Pavel, J. Peckař, V. Sokol a J. Vilikovský. *Antická knihovna* (1940–44, 9 sv., red. J. Otáhalová-Popelová) soustředila díla klasické filozofické, historické a dramatické literatury v překladech hlavně F. Stiebitze a dále J. Hruši, J. Ludvíkovského, A. Minaříka, J. Otáhalové-Popelové; knižnice *Země a světla Východu* (1942–47, 2 sv., red. V. Lesný) přinesla překlady japonské a čínské beletrie. Po reedicích dvou úspěšných českých próz (J. Glazarová, J. Morávek) zanikla knižnice *Ilustrované romány Melantricha* (1941, 2 sv.). Na reedice se omezily též poválečné knižnice *Úroda krásné prózy* (1947–49, 6 nečíslovaných sv.) a *Pramen dobré četby* (1948–49, 3 sv., red. J. O. Fischer a F. Nečásek). *Nová polská knihovna* (1947, 2 nečíslované sv.) přinesla *Dziady* a *Grażynu* A. Mickiewicze v překladech F. Halase. V knižnici *Roky* (1952–53, 2 sv., red. M. Novotný) uplatnil její redaktor výsledky vlastního životopisného bádání o J. Nerudovi a A. Jiráskovi. Nerealizovaný ediční projekt J. Fučíka z počátku okupace Umlčení a zapomenutí byl základem knižnice *Český Slavín* (1953, 2 sv., red. J. Tráger; autoři J. V. Frič, J. E. Sojka), která zůstala torzem. U většiny titulů kmenových knižnic (zejména *Poezie* a *Úroda*) se přednostně tiskly číslované svazky pro bibliofily. Samostatnou bibliofilskou knižnici tvořily *Krásné tisky Melantricha* (1939–45, 5 sv.) s účastí předních grafiků. K specializovaným knižnicím pro děti a mládež se po nevyřazné

řadě *Knihovna pro mládež* (1920–22, 8 sv., red. C. Merhout; mj. autoři B. Bauše, A. Žipek) M. vrátil až koncem 30. let. S časopisy byly spjaty knižnice *Knihovna Malého* (později *Mladého*) *hlasatele* (1936–40, 13 sv.; autoři O. Batlička, E. Fiker, J. Kudela, J. Pecháček, J. M. Troska aj.) a *Romány Ahoje* (též *Kapesní knihovna obrázkového týdeníku Ahoj*, 1937–43, 19 sv.; mj. F. Vavřincová), které soustředily dívčí i oddechovou dobrodružnou četbu. Dospívajícím byla určena knižnice *Zlatý šíp* (1938–49, 14 sv.), do níž původní tvorbou přispěli M. Holas, J. John, M. Kocourek, J. Kopta, M. Majerová, J. Morávek, J. Z. Novák a K. Nový. V edici *Pokladnice královské* (1939–47, 4 sv.) vyšly klasické příběhy převyprávěné J. Durychem, I. Olbrachtem a E. Vrchlickou, v knižnici *Národní studánka* (1939–40, 3 sv.) vycházely pohádky. Mládeži byla určena též nevyhraněná knižnice *Pramen četby* (1940–41, 12 sv.; 2. řada 1947, 4 sv., red. F. Pražák), stídnající původní i přeloženou beletrii a populárně-naučnou literaturu. Jinojazyčným čtenářům byly určeny *Melantrichova slovenská knižnica* (1929–35, 32 sv.), která zařadila kromě klasické slovenské tvorby v originále i slovenské překlady světové románové tvorby, a poválečná *Russkaja biblioteka* (1946–47, 3 sv.) s překladem Babičky B. Němcové. Podstatnou část produkce M. v počátcích jeho činnosti tvořila populární vzdělávací četba. Z několika knižnic byly nejvýznamnější knihovna *Pro dítě* (1919–25, 44 sv., red. P. Zenkl), zaměřená na odborné prohloubení péče o dítě a jeho výchovu, a *Lidová univerzita* (1923–29, 20 sv., red. C. Merhout) s výkladem problematiky různých společenskovedních i přírodovědných oborů. Od konce 20. let vznikaly nové knižnice, věnované různým otázkám. Novější historii převážně v překladech byla věnována knižnice *Z války a revoluce* (1928–37, 17 sv., nová řada 1947–48, 4 sv., red. J. Werstadt), obnovená po 2. světové válce. Životopisy významných osobností světových dějin uváděly dvě knižnice: *Historica*. Knihovna historických životopisů (1929–36, 15 sv., red. B. Fučík), kterou naplňoval především E. Ludwig a dále A. Maurois, S. Zweig a V. L. Tapié, z českých autorů E. Chalupný, O. Odložilík, J. Slavík a R. Urbánek; populárnější zaměření měla pak řada *Lidé a osudy* (1931–33, 8 sv.). Autorem všech svazků knižnice *Dnešní Orient* (1934–41, 10 sv.) byl orientalista a cestovatel A. Musil. 1934 zahájil M. velkoryse koncipova-

Melantrich

ný program vydávání vysokoškolských učebnic a vědecké literatury. Knižnici *Vysokoškolské rukověti* (1934–49, hlavní red. M. Weingart, po jeho smrti 1939 A. Pražák) tvořilo 5 řad, redigovaných významnými představiteli pražské, brněnské a bratislavské univerzity: 1. řada spisů právnických a hospodářských (1934–37, 5 sv.), 2. řada spisů lékařských (1934–49, 16 sv.), 3. řada spisů duchovědných (1934–48, 6 sv., red. V. Chaloupecký, V. Groh a J. Král), 4. řada spisů přírodovědných (1934–48, 9 sv.), 5. řada spisů technických (1941–48, 6 sv.). M. Weingart zprvu řídil i knižnici *Vybrané vědecké rozpravy* (1935–48), členěnou na řady *Bráfova knižnice hospodářská* (1935, 1 sv.), *Randova knižnice právníká* (1935–39, 2 sv.), *Purkyňova knižnice lékařská* (1935–48, 10 sv.), *Preslova knižnice přírodovědná* (1936–46, 6 sv.) a *Dobrovského knižnice duchovědná* (1937, 1 sv.), v níž vyšlo jen týmové dílo redigované M. Weingartem Slovenské spisovné jazyky v době přítomné. Spoluprací M. s nakl. S. V. U. Mánes vznikla popularizující i populární Sbírka dobrého umění *Prameny* (v M. 1935–43, 55 sv.). Reprodukce děl českých i světových výtvarných umělců od nejstarších dob do současnosti doprovázely studie předních uměleckých teoretiků, historiků i umělců (F. Kovárna, P. Kropáček, A. Matějček, V. Nebeský, V. Nikodém, V. Novotný, J. Pešina, E. Poche, J. B. Svrček, V. Volavka; V. Beneš, E. Filla, V. Nezval). Vycházely od 1935 nejprve jen nákladem M., sv. 44–55 (1941–43) Mánesa a M., po válce pak Mánesa a nakl. Svoboda. Za účasti M. ji redigovali E. Filla a B. Fučík (do sv. 27), E. Filla (sv. 28), E. Filla a J. Träger (sv. 29–50), F. Muzika a J. Träger (sv. 51–55). Ve spolupráci s Mánesem M. vydával 1939–48 také nákladně obrazové publikace o českých výtvarných umělcích. Politickým otázkám byly věnovány *Knihovna Sobory* (1934–38, 4 sv.) a knižnice aktuálních brožur *Dokumenty* (1937, 1 sv.) a *Svět v přerodu* (1939, 1 sv., red. R. Procházka). Protoliberalistické proudy evropského myšlení přibližovala *Knihovna politických klasiků* (1940–42, 3 sv., red. J. Mertl; autoři Friedrich II. Veliký, T. Hobbes, Dante Alighieri). Naučné knižnice uzavřely oborově nevyhraněné poválečné knižnice *Svět vědy a práce* (1946–49, 11 sv., red. B. Trnka) a *Zdroj poučení* (1946–47, 3 sv., red. M. Kohák). Torzem zůstaly osmivazkový projekt *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku* (1936–42, 6 sv., red. J. Šusta) a obrazová publikace o při-

rodních, uměleckých a historických památkách Československo (1929–34, red. C. Merhout, dokončeny jen díly Praha a Jižní Čechy). Českou vědeckou produkci podporoval M. i zajišťováním distribuce publikací Komise pro vydávání spisů Josefa Dobrovského při KČSN aj. Soubory spisů kmenových autorů nakladatelství vznikaly zpravidla nejprve uvnitř knižnic (Melantrichova knižnice, Nová ruská knihovna, Úroda) a postupně se osamostatňovaly. Některé tituly vyšly původně mimo spisy, k nimž byly přiřazeny buď dodatečně, nebo až v dalších vydáních, když nakladatelství získalo autory smluvně k trvalejší spolupráci. Ve 30. letech převzalo nakladatelství některé jinde zahájené soubory, počátkem 50. let bylo nuceno odevzdat započaté soubory jiným nakladatelstvím. Většina projektů tak v M. nebyla dokončena. Postupně byly zakládány spisy menší Z. Nejedlého (1921–22, 4 sv.), Spisy J. Durycha (1932–40, 12 sv.; převzaty z nakl. L. Kuncíř), Spisy V. Vančury (1932–36, 8 sv.), Spisy (též Dílo) B. Benešové (1933–39, 8 sv., po autorčině smrti red. P. Buzková), Spisy O. Březiny (1933, 3 sv., red. M. Hýsek, vyd. ČAVU), Spisy I. Olbrachta (1933–39, 7 sv.), Dílo F. X. Šaldy (1934–41, 11 sv., po autorově smrti red. B. Fučík; převzato z nakl. Aventinum), Spisy A. Sovy (1936–38, 20 sv., red. A. Novák), Sebrané spisy M. Majerové (1936–39, 5 sv.), Dílo K. J. Erbena (1938–40, 5 sv., red. A. Grund, J. Horák a J. Heidenreich), Dílo J. Arbesa (1940–51, 18 sv., red. K. Polák; od 1954 pokračovaly v SNKLHU), Kritické dílo J. Vodáka (1941–53, 5 sv., red. A. Pražák a J. Träger), Básnické dílo J. V. Sládka (1941–46, 5 sv., red. A. Vyskočil), Dílo J. Peckaře (1941–42, 2 sv., red. J. Klik), Dílo V. Vančury (1946–50, 8 sv., red. J. Mukařovský a I. Olbracht; spolu s nakl. Svoboda a Družstevní práce), Soubor spisů E. Hostovského (1946, 3 nečíslované sv.), Básnické dílo J. Vrchlického (1948–51, 8 sv., za hlavní red. A. Pražáka red. V. Tichý; od 1954 pokračovalo v SNKLHU), Soubor díla F. X. Šaldy (1947–51, 14 sv., red. J. Mukařovský, V. Černý, F. Vodička, J. Pistorius; od 1953 pokračovalo v nakl. Českosl. spisovatel, od 1997 v nakl. Torst), Sebrané spisy Z. Nejedlého (1949, 5 sv., red. V. Pekárek; další sv. v nakl. Orbis, Svoboda aj.); Spisy M. Gorkého (1928–33, 7 sv.), Spisy J. Galsworthyho (1929–35, 17 sv.), Spisy J. Conrada (1930–36, 8 sv.), Spisy T. Manna (1930–37, 11 sv., red. P. Eisner), *Vybrané spisy A. S. Puškina*

(1936–38, 3 sv., red. A. Bém a R. Jakobson), Vybrané spisy F. M. Dostojevského (1936–38, 11 sv.), Vybrané spisy M. J. Lermontova (1941–45, 3 sv., red. B. Mathesius), Dílo T. Manna (1948–51, 5 sv.). Na prozaických překladech s nakladatelstvím spolupracovali J. Čep, V. Černý, M. Dvořák, P. Eisner, L. Faltová, J. Fastrová, J. Filip, O. Fischer, B. Fučík, J. Fučíková, M. Hlávka, J. Hora, J. Hořejší, B. Hůla, B. Ilek, G. Janouch, J. Ježek, V. Jiřina, Z. Kalista, V. Koenig, J. Kostohryz, P. Křička, J. Kurelová, M. Lesná-Krausová, P. Levit, H. Malířová, B. Mathesius, M. Mellanová, B. Mencák, J. Menzel, S. Minařík, P. Moudrá, J. Münzer, Z. Münzerová, L. Novomeský, I. Olbracht, S. Pírková, J. Průšek, V. Průšková, V. Renč, B. Rovenský, E. A. Saudek, A. Skoumal, Z. Stehlíková, K. Svoboda, Č. Syrový, V. Szpyk, Z. Šmíd, B. Štěpánek, J. Träger, B. Václavěk, E. Vajtauer, B. Vaníček, Z. Vavřík, T. Vodička, J. Vrtišová, A. Vyskočil, R. Wellek, J. Zahradníček, po 2. světové válce i I. Hájek, K. Houba, E. Klinger aj. – V rozsáhlé produkci periodik M. zaměřoval svou pozornost zejména na deníky a zábavné oddechové časopisy různého zaměření. Prvním časopisem s převahou beletrie byly satirické Karikatury (nákladem Knihkárny nár. soc. dělnictva a M. roč. 1–4, 1909–12, do č. 20), jinak k odborným a vědeckým časopisům (Smetana, Naše věda) se literární periodika připojila až ve 30. letech, kdy vedle vlastního časopisu Listy pro umění a kritiku (1933–37) podnik nakladatelsky zajišťoval několik dalších: od roč. 7 se stal spoluvydavatelem Šaldova zápisníku (spolu s O. Girgalem, 1934–37), dále vydával orgán Pražského lingvistického kroužku Slovo a slovesnost (roč. 1–13, 1935–52, pak v Nakladatelství ČSAV), měsíčník Spolku slovenských spisovatelů Slovenské smery umelecké a kritické (roč. 1–2, 1933–35; odp. red. 1. roč. byl D. Chrobák, 1. č. 2. roč. J. Jesenský a po něm E. B. Lukáč, od 3. roč. vycházel časopis nákladem EOS v Bratislavě), revui Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se SSSR Praha-Moskva (roč. 1–3, 1936–38, red. Z. Nejedlý s red. kruhem), poslední ročník časopisu Lumír (roč. 66, 1939/40, zanikl č. 4). Na nakladatelský čtrnáctideník Hovory o knihách (roč. 1–3, 1937–39, red. V. Kaplický) měl na počátku okupace navázat časopis Hovory o kultuře v redakci K. Konráda, jehož vydávání již nebylo povoleno. Po válce vycházel v M. Čtvrtletník pro umění a filozofii

Listy (roč. 1–2, 1946–48, 1948 jen 2 čísla; roč. 1 red. J. Chalupecký, roč. 2 s J. Grossmanem, pak ještě 1 číslo roč. 3, 1948 v nakl. V. Petr) a krátce List pro kulturní otázky Var (1948–49) spolu s knižnicí *Knihovnička Varu* (1948–49, 3 sv., red. V. Pekárek; autoři M. Gorkij, Z. Nejedlý, pak v Českosl. spisovateli). Produkci dobrodružného čtiva přinášel románový časopis Romány vzrušené chvíle (roč. 1–7, 1937–44, odp. red. K. Nosek, pak E. Fiker, vyšlo celkem 283 čísel). – V počátcích nakladatelské činnosti před 1910 se na grafické podobě knih podílel zejména J. Lada, autory obálek pozdější komerčně zaměřené beletrie byli zejména V. Čutka a A. L. Salač. Systematickou pozornost grafické úpravě svých publikací nakladatelství věnovalo až od konce 20. let. Podobu knih M. spoluvytvářeli zejména významní knižní výtvarníci J. Čapek, J. Kaplický, V. Mašek, F. Mužika, L. Sutnar, J. Šváb, K. Teige, S. Tusar. Spisy O. Březiny upravitel F. Bílek. Autory obálek a ilustrací byli dále mj. F. Bidlo, V. Fiala, O. Fuchs, Z. Kratochvíl, A. Moravec, G. Musatov, V. Rada, Z. Seydl, H. Steiner, O. Stritzko, V. Špála, J. Štyrský, K. Teissig, F. Tichý, V. Tittelbach, Toyen, J. Trnka, K. Vodák, A. Zábranský. Od 30. let se na úpravě publikací výrazně podílel anonymní autorský tým Ateliéru Melantrich. Zejména výtvarným řešením i technickým zpracováním předválečných knižnic Úroda, Poezie a Prameny a poválečných souborů spisů F. X. Šaldy a V. Vančury se M. přičinil k nakladatelstvím naplňujícím vysoký výtvarný standard běžné knižní produkce.

KNIŽNICE (zahájené do konce 1959). *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Knihovna Karikatur (1910); Hudební knihovna časopisu Smetana (1911–24); Knihovna pro mládež (1920–22); Besedy (1920–24); Románová knihovna Melantricha (1924–28); Knihy lesní moudrosti – woodcraftu (1925); Sběrka dobrých autorů (1927–28); Ilustrovaná knihovna Hvězdy (1927–29); Melantrichova knižnice (1928–34); Nová ruská knihovna (1928–35); Úroda (1928–38, 1948); Melantrichova slovenská knižnice (1929–35); Výhledy (1929–35); Poezie (1933–49, obnovena 1970); Prameny (1935–43); Kritická knihovna (1936–37); Knihovna Malého (později Mladého) hlasatele (1936–40); Epika (1936–41); Knihovna hudebních rozborů (1937–38); Melantrichova laciná knihovna (1937–39); Romány Ahoje (Kapesní knihovna obřázkového týdeníku Ahoj, 1937–43); Zlatý šíp (1938–49); Národní studánka (1939–40); Melantrichova laciná knihovna klasiků (1939–41); Romány, které ožily na plátně (1939–41); Krásné tisky Me-

Melantrich

- lantricha (1939–45); Pokladnice královské (1939–47); Antická knihovna (1940–44); Pramen četby (1940–41, 1947); Odkaz minulosti české (1940–58); Ilustrované romány Melantricha (1941); Země a světla Východu (1942–47); Russkaja biblioteka (1946–47); Nová polská knihovna (1947); Úroda krásné prózy (1947–49); Knihovnička Varu (1948–49); Pramen dobré četby (1948–49); Duha (1949); Roky (1952–53); Český Slavín (1953). – *Ostatní*: Pro dítě (1919–25); Knihovnička Ženského slova (1920–21); Knihovna sociálních otázek (1921–23); Život a vzdělání (1922–24); Lidová univerzita (1923–29); Z války a revoluce (1928–37, 1947–48); Historica (1929–36); Lidé a osudy (1931–33); Ruční práce, pak Příručky Evy (1931–44); Knihovna Soboty (1934–38); Dnešní Orient (1934–41); Vysokoškolské rukověti (1934–49); Vybrané vědecké rozpravy (1935–48); Příručky pro ošetřování nemocných a pomocné obory (1936–47); Dokumenty (1937); Slovenský archiv (1937); Svět v přerodu (1939); Melantrišské příručky pro právní praxi (1939–43); Knihovna politických klasiků (1940–42); Knihovna mladé ženy (1940–44); Knihovna tělesné výchovy (1941–44); Zdroj poučení (1946–47); Svět vědy a práce (1946–49); Knihovna demokratického socialismu (1948); Příručky Mileny (1948–49). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři*: J. Arbes, B. Benešová, O. Březina, J. Durych, K. J. Erben, E. Hostovský, M. Majerová, Z. Nejedlý, I. Olbracht, J. Pekař, J. V. Sládek, A. Sova, F. X. Šalda, V. Vančura, J. Vodák, J. Vrchlický. – *Cizí*: J. Conrad, F. M. Dostojevskij, J. Galsworthy, M. Gorkij, M. J. Lermontov, T. Mann, A. S. Puškin. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE (do 1959). *Původní práce*: J. Malý: Návrat (1904); F. Šrámek: Patrouilly (1909); K. Půlpán: Bez plachet (b. d., 1909) + Černé obrázky (b. d., 1910); J. Stříbrný: Národ – to jsme my (1910); V. Borek: Petr Kropotkin (1920); B. Mühlstein: Lásky halekání (1921); F. Čečetka: Venuše a jiná próza (1922); F. Němec: Holátko Max (1922); J. Morávek: Boj o nebe (1922) + Šprýmovné kousky Frantíka Vovíška a kozla Bobeše (b. d., 1923, verše k il. J. Lady) + Ohnivá lázeň (1931) + Plavci na Sázavě (1932) + Divočina (1933) + Skalní plemeno (1934) + Byl na Sázavě přívoz (1935) + Dědičný hřích (1936) + Srdce na zámek (1937) + Jediná cesta (1938) + Mamánek (1939) + Ztracený člověk (1940) + Opuštěná řeka (1941) + Rybářova žena (1941) + Pod mrakem (1943) + Chléb odřítaný (1944) + Lidé z trhu (1946) + Zpáteční voda (1947) + Veselá ves (1948); J. Hašková: Haniččino jaro (1923); F. M. Bartoš: Soupis rukopisů NM v Praze 1, 2 (1926, 1927); V. Neubauer: Pilař Ivan (1927) + Pískle (1931); V. Prokůpek: Baba (1928); O. Fischer: Duše a slovo (1929); F. Flos: Útěk ze zajetí (1929); M. Holas: Smutek z těla (1929); E. Saudek: Pod oblohou Otokara Březiny (1929); Československo 1, 2 (1929, 1934); F. Rachlík: Jiří Melantrich Rožďalovický z Aventýny (1930); sb. Kniha o Praze 1–5 (1930–34); Z. Nejedlý: T. G. Masaryk 1–4 (1930–37); S. K. Neumann: Dějiny ženy 1–4 (1931–32); F. Chudoba: Pod listnatým stromem (1932); P. Den: Tvůrcem snadno a rychle (1933) + Petr Den se vadí s českou literaturou (1934); J. Pekař: Valdštejn 1, 2 (1933, 1934); J. Foglar: Přístav volá... (1934); J. Heyduk: Hoch a džbán (1934); J. V. Pleva: Hoši s dynamitem (1934); A. Grund: K. J. Erben (1935); A. Vyskočil: Básník (1936); V. Martinek: Zrádce národa (1936) + Až na dno (1937); J. Seifert: Zpíváno do rotačky (1936) + Jaro, sbohem (1937) + Osm dní (1937) + Zhasněte světla (1938); F. X. Šalda: Mácha snivec i buič (1936) + Hájemství zraku (1940); Dějiny lidstva od pravěku k dnešku 1–6 (1936–42); M. Elpl: Marco Polo (1937); P. Fraenkl: Otokar Březina (1937); sb. Jindřich Vodák (1937); M. Majerová: Výlet do Československa (1937); sb. F. Halas: Torzo naděje (1938); sb. O Zdeňku Nejedlém (1938); J. Glazarová: Vlíčí jáma (1938) + Advent (1939); E. Hostovský: Tři starci (1938) + Cizinec hledá byt (1947); B. Klička: Nůž na srdci (1938) + Duch asistentky Kurdové (1940) + Nebožka bdí (1941) + Pouť do ráje (1941) + Na březích Vltavy (1942) + Pohádky sviňky světoběžnice (1948); J. John: Topičovo australské dobrodružství (1939); J. Menzel (pseud. J. Vik): Míša Kulička v rodném lese (b. d., 1939) + Míša Kulička v cirkuse (b. d., 1940) + Míša Kulička v pražské zoo (b. d., 1941); K. J. Beneš: Kouzelný dům (1939) + Červená pečeť (1940) + Pohádka o zakleté písni (1946); J. Kopta: Smějte se s bláznem (1939) + Dies irae (1945) + Láska v pěti podobách (1946); E. Vrchlická: Děťství s Vrchlickým (1939) + U divadla (1947); sb. Chvála slova (1940); F. Soldan: Tři generace (1940); V. Nezval: Manon Lescaut (1940) + Historický obraz 1–3 (1945); J. Mukařovský: Kapitoly z české poetiky 1, 2 (1941); A. Matějček: Dějiny umění v obrysech (v seš., 1942–48); F. Hrubín: Řkejte si se mnou (1943, il. J. Trnka); M. Součková: Škola povídek (1943) + Bel canto (1944); J. Frejka: Železná doba divadla (1945); sb. Květnová revoluce (1945); V. Lacina: Plechový cirkus (1945); A. Pražák: Staročeská báseň o Alexandru Velikém (1945); F. Kovárna: O kulturu v socialismu (1946); M. Disman: Paprsek (1946); F. M. Hník: Edvard Beneš, filozof demokracie (1946); H. Hodačová: Mrak (1946) + Tři doby (1946); L. Hodačová: Krásný nový čas (1946); sb. Poezie za mřížemi (1946, ed. K. J. Beneš); A. J. Štastný: Východní vítr (1946); F. Gottlieb: Dvojitý nástup (1946) + Čelem proti čelu (1947); V. Mathesius: Čeština a obecný jazykozpyt (1947); E. Řezáčová: Radosná událost (1947); J. Šusta: Léta děťství a jinošství (1947); K. Sabina: Rodinné listy (1947) + Sociální studie (1950); F. Bulánek-Dlouhán: Spisovatel, novinář a člověk Jan Morávek (1948); F. Pražák: České dítě (1948); F. Vodička: Počátky krásné prózy novočeské (1948); J. Kopal: Dějiny francouzské literatury (1949); J. Loukotková: Spartakus (1950) + Bůh či dábel (1957); K. Janský: Karel Hynek Mácha (1953) + K. H. Mácha ve vzpomínkách současníků (1959); K. Koval: Mozart v Praze (1956);

L. Mašíňová: Do labyrintu světa (1958); A. Sedlmayerová: Všechny cesty vedou domů (1958); J. Vojta: Cesta k Národnímu divadlu (1958); K. Houba: Odklad (1958) + Po noci jitro (1959). – *Překlady*: A. Bennett: Za živa pohřben (1924) + Město rozkoše (1925); K. Michaëlis: Bibi (1929) + Bibi na cestách (1930) + Bibi v Československu (1931) + Bibi a spiklenky (1932) + Zelený ostrov (1933) + Bibi v Dánsku (1935) + Bibi sedlač (1938); J. Wassermann: Případ Mauriciův (1929) + Jeden spravedlivý 1, 2 (1931) + Co platno člověku (1933) + Třetí existence Josefa Kerkhoveho (1934) + Kristián Wahnschaffe (1935) + Román muzikantův (1938); J. Oleša: Tři tluštíci (1936); H. von Kleist: Princ Bedřich Homburský (1941); E. G. Lessing: Mína z Barnhelmu (1941); F. Hebbel: Dcera lazebníková (1943); M. Davenport: Údolí rozhodnutí (1947); I. Mažuranić: Smrt Smail-Agy Čengijiče (1947); Stendhal: O lásce (1951); W. Żukrowski: Dům beze stěn (1955); Deník Anne Frankové (1956); R. Bradbury: 451 stupňů Fahrenheita (1957); C. Levi: Kristus se zastavil v Eboli (1957); J. Rémy: Kdyby všichni chlapi světa (1957); E. M. Remarque: Jiskra života (1957) + Miluj bližního svého (1959); E. Caldwell: Městečko Estherwille (1958); S. Heym: Kanibalové a jiné povídky (1958). ■ **PERIODIKA** (zahájena do 1959): Čes. demokracie (1900–02); Čes. slovo (1907–45; v 2. pol. 1914 s tit. Naše slovo; s příl.: Obrázková příl., od 1923; nedělní příl. Klíčení, od 1924; Kvítka z čertovy zahrádky, 1926–43; Slovíčko, 1926–44; Nedělní chvilka, od 1934; Nedělní obrazová a zábavná příloha); Lid, s příl. Karikatury (1909–12); Smetana (1910–27); Věda česká (1914–15), pokr. Čes. věda (1915–18, vydáno 1920), pokr. Naše věda (1921–50); Praha (1919–20); Večerní Čes. slovo (1919–45); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1920–45); Slovenské slovo (1921–29); Masarykův lid (1925–33); Hvězda českosl. paní a dívek (od 1939 jen Hvězda, 1925–45); Star (1926–38); Eva (1928–43); A-Zet (1928–44), i A-Zet pondělník (1936–44); Telegraf (1929–45); Sobota (1930–39, 1947–48); Čes. slovo (Ostrava 1931–45); Směr (1932–33); Slovenské smery umelecké a kritické (1933–35); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Ahoj na neděli (1933–43; od 1933 s příl. Filmový svět a Naš román na neděli); Moravské slovo, i Pondělník Moravského slova (Brno 1933–44); Šaldův zápisník (1934–37, s O. Girgalem); Vkus (1934–44); Rok práce v zahradě (1935–36); Vědecký svět (1935–37); Malý hlasatel (1935), pokr. Mladý hlasatel (1936–41); Slovo a slovesnost (1935–52); Praha-Moskva (1936–38); Hovory o knihách (1937–39); Sociální problémy (1938–39); Romány vzrušené chvíle (1937–44); Lumír (1939–40); Světový zdroj zábavy a poučení (1939–45); Přítomnost (1942–45); Zteč (1942–45); Zpravodaj prodejen časopisů Melantricha (později Slovo prodejen časopisů Melantricha, 1946–47); Listy (1946–48); Milena (1946–48); Var (1948–49). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih, jež vydalo neb do gen. komise převzalo nakladatelství M. (1927);

Seznam knih nakladatelství M. do konce roku 1931, ...1932; Seznam knih nakladatelství M. vydaných do konce roku 1933 – ...1937; Seznam vědecké a poučné literatury nakladatelství M. (b. d., 1936); Úroda – sbírka krásné prózy (b. d., 1938); Seznam knih nakladatelství M. vydaných do konce března 1940 (1940); Seznam knih nakladatelství M. (1941); Čtenářův průvodce po nových knihách M. (b. d., 1946); Nakladatelství M. na prahu dvouletky (b. d., 1947); Knihy M. (1948); Seznam knih nakladatelství Svobodné slovo – M. (1954, 1955). ■ **LITERATURA**: J. Šalda: Paměti (1962, rozmnož.); L. Pešková: Publikační činnost nakladatelství M. od založení do vzniku 2. světové války (dipl. práce filoz. fak. UK, 1975, s bibl.); sb. M. (1998, ed. V. Fejlek; s nakl. korespondencí). ■ ● **prospekty**: Melantrišské Dějiny světa (b. d., 1935); Průvodce po díle Johna Galsworthyho (1935); Knihovna politických klasiků (b. d., 1940); Odkaz minulosti české (b. d., 1940); Dílo Vladislava Vančury (b. d., 1947); Soubor díla F. X. Šaldy (b. d., 1947) ●, -a.: Kus historie nového M., B. Fučík: Nakladatelství M., C. Merhout: M., vzdělávací a kulturně podpůrný spolek, vše Čes. slovo 19. 11. 1930, příl.; B. F. (Fučík): Portréty českých nakladatelství – M., Index 1930, s. 51; F. X. Šalda, B. Fučík: Kam až jde obchodní řevnivost, LidN 4. 9. 1931; Dr. F. K. (Kocourek): Hovory s nakladateli 9 (s B. Fučíkem), Přítomnost 1932, s. 569; Dr. J. P.: Hovory o politických nakladatelstvích, Jak žijeme 1933, s. 25; J. Šnobl: Poznámky k ediční činnosti nakladatelství M., Bibliofil 1933, s. 146; Bf. (B. Fučík): Nakladatelství M..., LUK 1934, příl. Informace, s. 64; F. Peroutka: Je pokladna M. světový názor?, Přítomnost 1934, s. 395; Typografia 1935, č. 9 (přísp. B. Fučík, J. Šalda, V. Michal aj., i rozšíř. sep. s tit. M., akc. spol. pro průmysl grafický a nakladatelství v Praze); K. Horký: Literární vraždy 2, Fronta 7, 1934/35, s. 130; K.Sr.: Hudební oddělení M..., Smetana 1, 1936/37, s. 8; hg.: Úroda 100 svazků, Hovory o knihách 1938, č. 10; A. M. Přša: Do nového ročníku Poezie, Hovory o knihách 1939, č. 13; an.: M. ve službách národa, Svob. slovo 8. 6. 1947; k: Hovory o našich knihách, Svob. slovo 5. 10. 1950; K. Konrád: Nález dosud neotřetěného rukopisu Julia Fučíka, Panoráma 1951, s. 27; J. Träger: Z odkazu J. Fučíka, in J. V. Frič: Naši předchůdci (1953); J. F. Franěk, Z. K. Slabý: Šalda jako nakladatelský redaktor (komentář k 9 dopisům F. X. Šaldy B. Mathesiovi), Naše vojsko 1958, s. 59; F. Klátil: M. ve službách národa, Čes. slovo (Mnichov) 1965, č. 5; J. Firt in Knihy a osudy (Mnichov 1972, Brno 1991); M. Blahynka: Sto svazků edice Poezie, Svob. slovo 22. 3. 1980; Fk: Třicetiletá cesta vydavatelství M., Typografia 1980, s. 297; A. Schulzová: Vzpomínka na zašlou slávu, Čes. slovo (Mnichov) 1980, č. 11; in V. Nezval: Depše z konce tisíciletí (1981, s. 323; korespondence V. N. s B. Fučíkem a J. Trägrem); M. Trávníček: Melantrichova knižnice, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 116; J. Firt in Záznamy (Mnichov 1985); Z. Pírek: M. a literatura pro děti a mládež, ZM 1988, s. 560; D. Oujezdská: Před-

Melantrich z Aventina

stavujeme česká nakladatelství, Čtenář 1989, č. 8–9, příl., s. 29; V. Fejlek: Fenoméni M., Svob. slovo 9. a 10. 1. 1992; B. Fučík in Čtrnáctero zastavení (1992); D. Anýž: M. se kymáci těsně nad čarou ponoru, Mladá fronta Dnes 24. 9. 1996; A. Zach (ed.): Nepublikovaná svědectví 4 (úryvek z rkp. paměti K. Houby), Knihupec a nakladatel 1997, č. 4.

oh, az

Jiří Melantrich z Aventina

* asi 1511 *Rožďalovice*

† 19. 11. 1580 *Praha*

Tiskař, nakladatel, příležitostný překladatel a pořadatel knižních celků, přední z tvůrců české knižní kultury 16. století.

VI. jm. snad Černý (Niger). Psal se i Jiřík Rožďalovský. – O jeho mládí není nic známo. Studoval na pražské univerzitě, 1534 se stal bakalářem. Jeho aktivita z let 1534–45 není doložena, z různých pozdějších náznaků lze usuzovat, že snad pobýval na zkušené v Německu a možná vešel ve styk s proslulou Frobeniovou tiskárnou v Basileji. Tiskařských znalostí nabyl patrně v Norimberku. Kolem 1545 pracoval v tiskárně J. Günthera v Prostějově. První kniha, kterou tam vydal (dialog U. Rhegia), dosvědčuje jeho luteránskou orientaci. Asi koncem 1546 přišel do Prahy, brzy začal pracovat v dílně katolického dvorního tiskaře B. Netolického, jediného, který směl tisknout v době zákazu knihtisku po stavovském povstání 1547. S Netolickým připravil – a to za překladatelské účasti svého přítele Sixta z Ottersdorfu, který vůbec poprvé přeložil do češtiny 3. knihu Makabejských – nové reprezentativní vydání ilustrované české bible s vlastní předmlouvou a textovými úpravami (1549). 1552 získal Netolického oficínu i s privilegii na vydávaná díla (bible) a vybudoval z ní do 60. let nej přednější pražské a české vydavatelství. Centrem M. vydavatelského programu a zdrojem jeho hmotného zajištění byla bible, kterou sám vydal (vedle vybraných částí) jako celek čtyřikrát (1556–57, 1560–61, 1570 v nové textové úpravě, s novými ilustracemi a novou grafickou úpravou, 1577) ve znění a podobě přijatelné pro všechna vyznání. Předpokladem M. společenského vzestupu byly jeho kontakty s humanisticky orientovanými profesory pražské univerzity a s básnickým

okruhem kolem J. Hodějovského, ale i s pražským patriciátem a s dvorským okruhem pražského místodržícího arciknížete Ferdinanda Tyrolského. Toto společenské zázemí zajišťovalo M. oblibu u různých skupin a tiskařskou práci pro ně i společenskou prestiž; 1557 získal erb a přídomek, od 1558 zasedal v radě Starého Města. Obchodoval i s vínem z vlastních pražských vinic. Měl styky se zahraničními vydavateli. Význačné M. společenské postavení vedlo i k tomu, že byl pohřben v Betlémské kapli. – Od 1578 vedl M. tiskárnu jeho zeť D. Adam z Veleslavína, 1580–84 za nezletilého Jiřího M. ml., od 1586 jako majitel a rozmnožitel tradic vydavatelského domu.

M. vydával tisky nejrůznějšího druhu (celkem přes 220), minuce a pranostiky, sněmovní artikuly, učebnice a knihy pro latinské školy, příležitostné zakázky z oblasti latinské humanistické poezie světské i duchovní, překlady evropsky rozšířených nábožensky naukových a nabádavých děl (často ve více vydáních); proslulost jeho dílny však založily vedle bible reprezentativní, tiskařsky i graficky vynikající tisky děl neobyčejně společenské i vědecké závažnosti (čes. i něm. vydání Matthioliho Herbáře v překladu T. Hájka z Hájku, 1562, a G. Handsche z Limuz, 1563, souhrny městského i zemského práva) a pečlivé, vynalézavě ilustrované tisky významných literárních děl (Postila mohučského františkána J. Fera, Rvačovského Masopust). Vedle českých a latinských knih vydal i tři německé a jednu italskou. Edicí Matthioliho latinských Pěti knih lékařských dopisů (1561) za finanční účasti benátského nakladatele V. Valgrisia pronikl i na zahraniční trhy a do prostředí renesančních vědců. Častými spolupracovníky M. oficíny byli Sixt z Ottersdorfu, J. Stráněnský, T. Mitis, M. Šúd ze Semanína, T. Hájek z Hájku, P. A. Matthioli. Četné své tisky opatroval M. vlastními nábožensky mravokárnými předmlouvami, často dedikačními a informačně zajímavými. Sám přeložil některé spisy luteránského humanisty a teologa U. Rhegia, příležitostně participoval na uspořádání některých knih.

KNIŽNĚ. *Přeložil:* U. Rhegius: Rozmlouvání o krásném kázání, kteréž Kristus od Jeruzaléma až do Emaus dvoum učedníkům na Velikunoc z Mojžíše a ze všech prorokův činil (1545) + Katechesis (1547) + Studnice života a Lékařství duše (1554).
■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Modlitby náboženské

od pobožných mužův z svatých Písem sebrané (1564). ■ Z PRODUKCE: Biblí česká (1549, s B. Netolickým, 1556–57 nová redakce, 1560–61, 1570 nová redakce, 1577); M. Šúd ze Semanína: Formy a notule listuov všelijakých (1556); K. Huberin: Kniha Jezusa Syracha (1561); P. A. Matthioli: Epistolarum medicinalium libri quinque (1561) + Herbář, jinak Bylinář (1562) + New Kräuterbuch (1563); Kniha Erasma Roterodamského, v kteréž jednomu každému křesťanskému člověku naučení i napomenutí dává, jak by se k smrti hotoviti měl (1563); Práva a zřízení zemská království českého (1564); J. Ferus: Postila 1, 2 (1575); G. Savonarola: Sedmero krásné a potěšitelné kázání (1576); D. Adam z Veleslavína: Kalendář historický (1578); P. Kristián z Koldína: Práva městská (1579); Š. Lomnický z Budče: Písne nové na evangelia sv. nedělní přes celý rok (1580); V. L. Rvačovský: Masopust (1580). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 5849, 14 817, 14 825–30. (Soupis tisků): J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. Malý in Život a působení J. M. z A. (1880); F. Rachlík in J. M. Rožďalovický z Aventýnu (1930). ■ LITERATURA: J. Malý: Život a působení J. M. z A. (1880); F. Rachlík: J. M. Rožďalovický z Aventýnu (1930); J. Pešek: J. M. z A. (1991). ■ J. Dobrovský: Über die Einführung und Verbreitung der Buchdruckerkunst in Böhmen, Abhandlungen der Privatgesellschaft in Böhmen 5, 1782 → J. D.: O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (1954, s. 66, ed. M. Bohatcová); A. Rybička: Melantrichové z Aventina a tiskárna jejich, ČČM 1865, s. 123, 209 + Jiří M. z A. a tiskárna jeho, Světozor 1870, s. 95, 100, 106; J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Z. Winter: Dluhy melantrické, ČČM 1890, s. 279; J. Teige: Adamové z Veleslavína, ČČM 1899, s. 436, 494; Z. Winter in Remeslnictvo a živnost 16. věku v Čechách (1909) + in Český průmysl a obchod v 16. věku (1913); K. Kabát: Krásné dřevoryty Melantrichovy, Typografia 1928, s. 37; J. Volf: Kolik vydání má Melantrichova bible?, Marginalie 1934, s. 32; F. Horák: Signety starých českých tiskařů, Ročenka čes. knihtiskařů 24, 1941, s. 35 + in Česká kniha v minulosti a její výzdoba (1948); K. Chyba in Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do r. 1860, samost. příl. sb. Strahovská knihovna 1, 1966 – 18–19, 1983–84, s. 184; M. Bohatcová: Předmluva v českých předbělohorských tiscích, sb. Knihlist a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory (1970) + Vydavatelství českých předbělohorských biblí, sb. Strahovská knihovna 5–6, 1970–71, s. 225; J. Pešek: Melantrišská pozůstalost z r. 1586, sb. Documenta Pragensia 1, 1980, s. 77; ● k 400. výr. úmrtí: P. Kneidl, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1981, č. 1; E. Michálek, NŘ 1982, s. 22 ●; S. Petr: J. M. z A. a jeho tisky v knihovnách kolínských měšťanů, Práce muzea v Kolíně 1982, s. 77; M. Bohatcová: Prager Drucke der Werke P. Matthiolis aus den Jahren 1558–1602, Gutenberg-Jahrbuch 1985, s. 167 + Böhmische Buchillustration des 16. Jahrhunderts, Gutenberg-Jahrbuch 1986, s. 17; P. Mašek: Význam

B. Netolického pro český knihtisk 16. století, sb. Příspěvky ke Knihopisu 4 (1987); M. Bohatcová in Česká kniha v proměnách staletí (1990, s. 214).

jk

Václav Meležínek

* 21. 8. 1743 Chroustovice u Vysokého Mýta

Básník samouk, vlastenecký veršující glosátor počátků českého divadla a literatury.

V matrice uvedeno příjmení Myležínek; podle ní (odlišně od dosavadní literatury) stanoveno i datum narození. Datum a místo úmrtí nejsou známy. – Nejmladší ze tří dětí Jiřího a Kateřiny M. Nejméně od 1770 žil ve Štěpánské čtvrti na pražském Novém Městě jako perníkářský tovaryš. Účastnil se dobového vlasteneckého života (opakovaně uváděn jako předplatitel českých knih). Po 1800 po něm stopy mizí.

M. byl autorem příležitostné poezie, kterou vydával (patrně vlastním nákladem) v podobě jednolistých novoročenek. Jeho osmislabičný sylabický verš se sdruženými rýmy stál na pomezí thámovského úsilí o novou tvorbu a konvencemi jarmareční poezie využitými pro aktuální národní uvědomovací úkoly. Systematičnosti, s jakou věnoval pozornost rozvoji českého divadla, překonává M. tematicky podobně zaměřenou příležitostnou tvorbu V. Tháma, K. I. Tháma a A. J. Zimy; jeho tisky jsou cenným zdrojem informací o tehdejší divadelní dění.

PŘÍSPĚVKY in: Kramériusovy c. k. pražské poštovské noviny (1791, v příl. Závěsek k c. k. pražským poštovským novinám báseň Vlastenská vděčnost za dar Nového roku; 1792 báseň Dar Nového roku 1792. Všem milým panům vlastencům a jazyka českého milovníkům. Zpěv chvály, i samostatně s drobnou odchylkou v titulu); J. Fándly: Třetí stránka pilného domajského, a polného hospodára (Trnava 1800, báseň Dar Nového roku slovoutným, váženým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům, panům Čechům výborným a vši pocty hodným; snad otisk nedochovaného čes. vyd., text se nepatrně odchyluje od Daru roku 1796). ■ PŘÍLEŽITOSTNÉ TISKY: Dar nového léta 1787, všem pánům pánům, jazyka českého horlilům, pánům Thámům, pánům Vlastenského divadla milostivě obdařeným hercům a šlechtným paním a pannám, spolu pánům hudebníkům. Chválozpěv (1787); Dar nového léta 1788. Vděčnost za vděčnost všem panům, a panům vlas-

Melichar

tencům od nejvyšší Milosti milostivě obdařeným panům hercům na divadle Vlastenském v Praze na Koňském trhu. Chválozpěv (1788); Dar nového roku 1789 neb Ucta upřímným panům vlastencům, od nejvyšší Milosti milostivě obdařeným panům hercům v divadle Vlastenském v Praze na Koňském trhu (1789); Dar z lásky. Milým panům vlastencům, jenž na Novém Městě pražském, v stavení hyberňáckém české hry diváci hrají. Píseň chvály (1791); Dar nového roku 1792. Milým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům, od nejvyšší Milosti obdařeným panům hercům, i jejich řediteli, panu Mihulovi, v divadle Vlastenském v stavení hyberňáckém. Zpěv chvály (1792); Dar nového roku 1793. Milým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům, panům hercům, též jejich řediteli, panu Mihulovi, v divadle Vlastenském v stavení Jeho Excellencí hraběcí Milosti pána pana Františka Antonína z Nostic. Píseň chvály (1793); Dar nového roku. Milým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům, panům hercům, též jejich řediteli, panů Fasbachovi, v divadle Vlastenském v stavení Jeho Excellencí hraběcí Milosti pana pana Jána Františka z Šveerce, na Novém Městě pražském. Píseň chvály (1794); Dar nového roku. Milým, váženým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům: panům hercům, též jejich vrchnímu panu Zappovi, v divadle Vlastenském v stavení Jeho Excellencí hraběcí Milosti pána pana Jana Františka z Šveerce, na Novém Městě pražském. Píseň chvály (1795); Dar nového roku slovoutným, váženým panům vlastencům, jazyka českého milovníkům, panům Čechům výborným a vši pocty hodným (1796); Citedlnosti pravého dokonalého a pro svou vlast horlivého Čecha při začátku léta (1797); – posmrtně: Dar nového roku 1941 (1941, ed. V. Schwarz; obs. faksimile Daru 1787, 1789, 1794). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis, č. 5490–5498 (nepolehlivé údaje). ■ **LITERATURA:** J. Valdemar Jaroš (A. Waldau): Samoukové české poezie, Obrazy života 1859, s. 93; an.: Počátkové novějšího českého básnictví 2, 3, Lit. příloha k NL 1865, s. 54, 82; J. Stankovský: Kronika divadla v Čechách, Almanach Matice divadelní (1881, s. 43); T. (J. L. Turnovský): Před 100 lety. Pamětní list k jubileu prvního samostatného divadla českého, Hlas národa 22. 10. 1886; J. Arbes: Z českých literarií, Lumír 27, 1898/99, s. 408 → Literaria (1954, s. 219); Č. Zíbrt: K dějinám divadla českého, ČL 1907, s. 414 a 1909, s. 30; J. L. Oliva: Pilíře doby obrozené, Dělnická osvěta 1940, s. 14; J. Vondráček in Bouda (1953, s. 95, 133); F. Bařha: Slova chvály, LitN 1958, č. 41.

vm

Josef Jaroslav Melichar

* 6. 9. 1819 *Obora* u Nového Bydžova
† 1. 12. 1862 *Pula* (Chorvatsko)

Autor veseloher, filozoficko-etických úvah a básní, překladatel ze srštiny.

Otec byl bednářem obecního pivovaru. M. prožil mládí v Josefově (Jaroměř-J.), gymnázium studoval v Rychnově n. Kn. (1. tř.) a v Hradci Král., tzv. filozofii a učitelství 1838–41 v Praze. Z finančních důvodů se musel vzdát pedagogické dráhy, na niž se připravoval ve Vídni, a nastoupil 1846 místo pevnostního účetního v Josefově. 1849 byl, snad i z trestu za účast na revolučních událostech, přeložen do italské pevnosti Peschieri a odtud zřejmě na další místa. Zemřel v istrijské pevnosti Pula.

Pod vlivem divadelní atmosféry v Hradci Král., kde studoval, a četby divadelních her V. K. Klicpery napsal M. tři veselohery. *Pan Traube* (inspirece povídkou F. J. Rubese) zesměšňuje módní němčení českého měšťanstva, *Nevěsta messinská* a *Pan praktikant* patří k průměrným dobovým hrám s milostnou zápletkou a situačním humorem. Vědomým obrácením k francouzským vzorům proti převládající německé dramatické u nás (předmluva) je M. adaptace Molièrových her *L'Amour médecin* a *Le Médecin malgré lui* s titulem *Léčení lásky čili Úmyslný a bezúmyslný lékař*. Všechny M. hry vyšly znovu 1853 v souboru *Divadelní ochotník*, nebyly však scénicky realizovány. – Druhou oblastí M. literární tvorby byly četné úvahy – často ve formě dialogu – na abstraktní filozofická a etická témata i na aktuální problematiku vlastenectví, slovanství, vztahu Čechů a Němců atd. Propojoval je původními i přeloženými verši a citacemi (zvl. J. Kollár). Časopisecky (Čes. včela, Květy, Polabský Slovan) uveřejňoval reflexivní básně a epigramy a překlady ze sršské poezie.

ŠIFRA: J. J. M. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. včela (1846–47); Květy (1842, 1846–47); alm. Perly české (1855); Polabský Slovan (Hradec Král. 1849); Zlaté klasy (1853–55). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Čech a Němec (E, B, Lipsko 1846); *Pan Traube čili Změna jména* (D 1847); *Krok a Konfuc* (E 1848); *Pan praktikant čili Bez zamilování žádného chleba* (D 1848); *Slova radosti ke dni slavného zasnožení...* (B b. d., 1848); *Nevěsta messinská čili Probuzení z bludu snění* (D 1849, 2. vyd. in *Divadelní ochotník*, 1853, s tit. *Nevěsta čili Probuzení...*); *Mluvozytné paběr-*

ky (EE 1853); Mudroslovné povídky a básně (před 1854, výt. nezjišt., 2. opr. vyd. 1855); Rozum a štěstí, Spravedlnost a smrt: Dodavek k Mudroslovným povídkám (PP 1854); Otče náš (B b. d., výt. nezjišt.). – *Překlady a adaptace*: an. (Molière): Léčení lásky čili Úmyslný a bezúmyslný lékař (1848, šifra J. J. M.). – *Souborné vydání*: Divadelní ochotník. Patero veselehoher pro soukromé divadlo (1853). ■

LITERATURA: V. Hubka Rtinský: Z Josefova, Květy 1847, s. 408; F. Č. (Černý): Z Josefova. Náš slovenský kmen..., Polabský Slovan 1849, s. 125; an.: ref. Mudroslovné povídky a básně (2. vyd.), Lumír 1855, s. 955; ● nekrology: an., Hvězda 1862, s. 394; an., NL 23. 12. 1862 ●; J. V. Pelikán: J. J. M., básník český, Světozor 1872, s. 115; J. Duška in Paměti c. k. pevnosti a královského svobodného města Josefova (1886); J. Kamper: České drama v letech 1821–1848, sb. Česká literatura 19. století 2 (1903); Č. Zibrť: Básně J. E. Vocela. B. Němcové, K. Vinařického, B. Jablonského aj., nevydané v albu na oslavu stříbrné svatby Ferdinanda V. r. 1856, Osvěta 1911, s. 529; C. Štěrba: Vzpomínky na červánky svobody r. 1848, sb. Vzpomínky rodáků a přátel bývalé pevnosti města Josefova v jubilejním roce 150tiletého trvání (1930, s. 11).

lk

Karel Melíšek

* 30. 6. 1905 Praha

† 3. 12. 1942 Praha

Autor divadelních revuí, kabaretních scén a zejména populárních operetních libret 30. let.

Pocházel ze sedmi dětí, otec byl řidičem tramvaje. M. navštěvoval obchodní školu v Karlíně. Vystřídal řadu zaměstnání, mj. se věnoval novinářství, pracoval jako prodávač v obchodě s hudebninami, hrál v jazzových kapelách v zábavních podnicích, redigoval časopis Tramp, posléze se ve 30. letech zaměřil na psaní především operetních scénářů. Zemřel na tuberkulózu.

Tak jako počátky novinářské činnosti (fejtony a sloupky v Rudém právu i Večerníku 1928–29) jsou i M. první kroky jako divadelního autora spojeny s levicově orientovaným intelektuálním hnutím přelomu 20. a 30. let. Pro E. F. Buriana napsal politický kabaret Činžák Evropa, jež cenzura zakázala, s J. Trojanem vytvořil pro Frejkovo Divadlo Dada politickou revuí *Gaučo a kráva*, jakési aktuální noviny bezprostředně satiricky reagující konferen-

ciérstvím, hudbou, zpěvem i tancem na postoje politiků, literární aféry, módu i dobově příznačné trampství a skauting. Hášovo Červené eso uvedlo kabaretní pásmo *Neseme a A la carte* a divadelní představení *Loď živých*, spojující souvislý děj s kabaretními výstupy. Průřez hierarchicky rozvrstvenou lodí na podpalubí a jednotlivé třídy alegorizuje v něm soudobou sociální skutečnost. Po hromadném zájezdu novinářů počátkem 30. let do SSSR M. opustil levicovou názorovou orientaci (své publicistické útvary zveřejňoval 1931–34 v Telegrafu) a začal se věnovat operetní a zčásti i filmové tvorbě (scénáře podle literárních děl K. Klostermanna, I. Herrmanna). Napsal několik kabaretních výstupů a libret, postupně pak stále zřetelněji směřoval k divácky sice nenáročnému, ale oblíbenému typu klasické operety s tradiční komickou milostnou zápletkou. I v těchto žánrech se nevyhýbal aktuálním politickým reakcím a narážkám, nyní však spíše nacionálního, protinacistického i protiněmeckého rázu (*Podej štěstí ruku*, téma malodohodového spojení v operetě *Byli jsme a budem*). Pravidelně M. spolupracoval se skladatelem J. Stelibským a libretistou J. Mottlem.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dr. Utikáček (Rudé právo 1928), Melich; K. M., -Míšk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Právo lidu (1928); Program D; Rudé právo, i Večerník (1928–30); Telegraf (1931–34); sb. 1936 se hlásí (1936); Tvorba (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Loď živých* (D b. d., rozmnož., prem. 1932, s J. Kohoutem a J. Grussem); Exekutor (sólový výstup, b. d., 1934, rozmnož.); Jsem popel (sólový výstup, b. d., 1934, rozmnož.); Sparta – Slavia (kabaretní výstup, 1934); *Podej štěstí ruku* (operet. libreto, b. d., rozmnož., prem. 1936, s J. Mottlem a P. Sládkem); *Byli jsme a budem* (operet. libreto, b. d., 1938, rozmnož., prem. 1937); *Nám je hej* (operet. libreto, b. d., 1938, rozmnož., i prem., s J. Baldou a J. Kohoutem); *Petříček a Pavlíček* (operet. libreto, b. d., rozmnož., prem. 1940, s J. Mottlem); *Artur a Leontýna* (filmový scénář, b. d., rozmnož., dle I. Herrmanna, prem. filmu 1940); *Děvče z přístavu* (operet. libreto, 1940, s J. Baldou, J. Chlumeckým a V. Sýkorou, hudba J. Jankovec); *Líbánky komtesy Lucky* (operet. libreto, b. d., rozmnož., s L. Pacákem a J. Mottlem); *Ostrov milování* (operet. libreto, 1943, rozmnož., s J. Mottlem); – posmrtně: *První valčík* (operet. libreto, 1973, prem. 1941, s F. Bartošem, hudba V. A. Vipler; upr. J. Aplť, F. Paul). ■ SCÉNICKY. *Hry*: *Gaučo a kráva* (1928, s J. Trojanem); *Neseme* (1932, s F. Futuristou, J. Grussem ad.); *A la carte* (1932, s J. Kohoutem a S. Razovem); *Útok na Prahu* (1933,

Melišová-Körschnerová

s J. Kohoutem a S. Grohmannovou); Na šťastné planeti (1939, s J. Baldou); Láska Její Výsosti (1939, s F. Z. Šrámkem a J. Mottlem); Hotel Riviéra (1941, s J. Mottlem); – posmrtně: Dívka na plakátě (1943, s J. Mottlem). – *Překlad*: A. Schütz, P. Morgan: Brána do nebe (1937, s J. Mottlem a G. Hartem). ■ **REDIGOVAL** časopis: Tramp (1929–32); *sborník*: Filmová tisková konference (1934). ■

LITERATURA: ● ref. insc. Gaučo a kráva: J. J. Paulík, RA 3, 1927/28, s. 214; H. Jelínek, Lumír 1928, s. 95; M. P. (Pujmanová), Tribuna 24. 4. 1928; M. M. (Majerová), RP 25. 4. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 27. 4. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 4. 1928; om (O. Mrkvička), LidN 28. 4. 1928 ● äg (J. Träger): ref. Loď živých, PL 4. 12. 1932; -sf-: ref. Útok na Prahu, Haló noviny 1933, č. 26; (-ri-): ref. Podej štěstí ruku, RP 28. 6. 1936; -es- (E. Synek): ref. Byli jsme a budem, Telegraf 21. 10. 1937; -d-: nekrolog, Nár. politika 5. 12. 1942.

mn

Antonie Melišová-Körschnerová

* 13. 9. 1833 *Budín* (Budapešť, Maďarsko)
† 7. 2. 1894 *Zminné* (Zminný) u Pardubic

Autorka veršů, jednoaktovek a humoresek, překladatelka z francouzštiny, redaktorka prvního českého časopisu pro ženy.

Rodina se přestěhovala z Budína do Prahy 1835. V dětství M.-K. veršovala německy, záhy ovládla i francouzštinu a angličtinu a jazyky i ruční práce také vyučovala na Dívčím ústavu pro řeč anglickou a francouzskou a ruční práce, který založila v Karlíně 1860; 1861 se prodala za hudebního publicistu, redaktora listu Dalibor E. A. Melíše (1831–1916). Počátkem 60. let se stýkala s J. Nerudou, V. Hálkem, G. Pflugem, E. Nápravníkem. Hlavní a celoživotní její činností se stala propagace umírněné ženské emancipace. Založila a redigovala první zábavný časopis pro ženy Lada, v němž tiskla průměrnou beletrii i poučné články, ale hlavně usměrňovala módu v oblékání a dávala rady hospodyním. Vydávala obrázkový měsíčník Hospodyně, který však zanikl pro nedostatky odběratelek. Aby ženy nezůstaly bez českého módního časopisu, překládala 1869–94 z němčiny Bazar, jehož česká verze vycházela jako příloha nejdřív Hálkových Květů, později Světozoru, nakonec však – za překladatelčina redigování – samostatně. Manžel byl činný

v malostranském ochotnickém spolku a jezdil po českém venkově zakládat pěvecké jednoty. Ze zdravotních důvodů se Melišovi v 70. letech vystěhovali z Prahy na manželovo rodné Pardubicko, aby se tu věnovali zemědělskému podnikání. E. A. Meliš založil 1878 pokusnou hospodářskou stanici v Malolánském u Pardubic (osada obce Zminné), psal zemědělské brožury a od 1889 vlastnil též hostinec ve Veské (tehdy osadě obce Koloděje). Poslední desetiletí života se M.-K. již literárně neprojevovala, ponechala si jen redigování Bazaru. Zemřela v Malolánském.

Literární činnost M.-K. byla spjata s rozmachem národního života v 60. letech. Debutovala prostoduchými vlasteneckými a milostnými básněmi v Lumíru, Daliboru a Boleslavanu (1860). Mnohé z jejich veršů byly zhudebněny (skladatelé A. Hnilička, J. B. Kittl, E. Nápravník aj.) a právě jako písně získaly širší známost. Avšak již v 2. polovině 60. let M. přestala psát verše a obrátila se k divadlu. Žertovné jednoaktovky *Bál se trichin*, *Havličkovy boty*, *Chtěla mít hrdinu* a *Filolog v nesnázích* měly těžiště v jednoduché komické situaci, jejímuž zpracování chyběl vtip i divadelní obratnost. Ve frašce *Osudné dostaveníčko* M.-K. zpestřila situační zápletku letným náznakem dvou ženských typů, slečny emancipované praktické a domácké paní poeticky zasněné. Jako prozaička otiskla M.-K. v českých i německých časopisech několik povídek ze zákulisí hudebního života, kolísajících mezi sentimentálním a ironickým podáním námětu (*Zkrocená svěhlavost*, *Blouznivec*). Pokus o humoristické vystižení slabosti lidí zaujatých dobovými módními jevy zůstal ve dvou svazcích *Humoresek* v poloze naivně osnovaných málkových příběhů. Vedle knižních překladů prózy zveřejnila další jen na pokračování v časopise Praha (G. Aimard: Na březích misourských, 1868, P. A. Ponson du Terrail: Krvavá svatba, 1873). Pro aktuální potřebu oživeného společenského ruchu 60. let sestavila výbor z vlastenecké a žertovné poezie převážně soudobých autorů Deklamovánky a básně k besedám pro ženské.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Budínská, Ant. Melišová-Budínská, Bába ze Sezemic (Humorist. listy), Budínská, Meli (Humorist. listy); A. M. K., M. A. ■ **PŘÍSPĚVKY in**: Bibliotéka humoristická (3. 1874); Boleslavan (Ml. Boleslav 1860–61); Dalibor (1860–64; 1862 P Zkrocená svěhlavost); Dresdener Neugkeiten; Hausfreund (Berlín 1867); Hospo-

dyně (1865); Humorist. listy (1884–85); Koleda (1877); Květy (1868, 1871; 1868 P Blouznivec); Lada (1861–66); Lumír (1860); Obrazy života; Paleček; sb. Pardubice-Vinice (1880); Pilsner Bote; Praha (1867–73); Slovan (1871); Vínek, upomínka ze študentské merendy v Chrudimi (1860, 1862); Zábavné listy (1880, posmrtně 1895). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Báľ se trichin (D 1866, i prem.); Havlíčkovy boty (D 1866, i prem.); Osudné dostaveníčko (D 1867, prem. 1866); Chtěla mít hrdinu (D 1867); Humoresky (PP 1873); Filolog v nesnázích (D 1875); Humoresky (PP 1883). – *Překlady*: F. Deriège: Upálení Jana Husa (1872); de Dash (G. A. Poilouie de Saint Mars); Dcera císaře Josefa II. aneb Kadeře králové (1873); R. de Fayelles: Tři dni v Číně (1876). – *Ostatní práce*: Nauka o ženských ručních pracích pro dívčí školy a ústavy (1864). ■ REDIGOVALA časopisy: Lada (1861–66), Hospodyně (1865), Bazar (1888–94). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: Deklamovánky a básně k besedám pro ženské (1862). ■

LITERATURA: J. Neruda: Hry paní M.-K., NL 31. 7. 1866 → České divadlo 3 (1954); ● ref. Humoresky (1873); an., Politik 9. 10. 1872; an., Světozor 1872, s. 488; F. Zákřejs, Osvěta 1873, s. 632 ●; F. Bayer: Žena v literatuře české, Ženské listy 1874, s. 31; J. F. Vrba (F. Dlouhý): ref. Humoresky (1883), Lit. listy 1884, s. 32; ● nekrology: an., Lit. listy 1894, s. 112; an., Zábavné listy 1894, s. 260; an., Ženské listy 1894, s. 51; J. L. Turnovský, Osvěta 1895, s. 191 ●; O. Pospíšil in Spisovatelé a beletristé Pardubic a pardubického kraje (1941, s. 38).

is

Jaroslav Mellan

* 26. 8. 1887 Praha
+ 23. 11. 1961 Praha

Autor prozaických a dramatických prací, tematicky většinou těžících z autentických soudních, kriminálních a psychiatrických případů.

Podepisoval se též Jaroslav Otmar M. nebo Otomar M. – Pocházel z rodiny obchodníka; byl synovcem spisovatelky T. Mellanové. Studoval na reálném gymnáziu v Příbrami a v Křemencově ul. v Praze (mat. 1908), 1908–12 na Právnické fakultě UK (JUDr. 1914). Po vypuknutí 1. světové války narukoval, do 1916 byl administrátorem vojenského lazaretu v Luži u Vysokého Mýta, pak byl přeložen do Brucku n. Murou ve Štýrsku a nakonec k diviznímu soudu v Praze. Od 1921 měl v Praze vlastní prosperující advokátní kancelář (byl významným znalcem vojenského

a trestního práva a proslavil se i jako výmluvný obhájce ve velkých porotních procesech). Vedle právnické profese se od studentských let věnoval ochotnickému divadlu jako herec, režisér i dramatický autor. Jeho manželkou byla herečka a režisérka, průkopnice divadla pro mládež Míla Mellanová, jejíž divadelní projekty finančně zajišťoval. – Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově.

Vedle několika povídek uveřejněných za studentských let v denním tisku debutoval M. rozsáhlou historickou aktovkou *Převor Božetěch*; epizoda z husitské doby, jejímž dějištěm je ročovský klášter (námět převzat z Třebízského povídkové sbírky V červánkách kalicha), je orientována k tragickému dilematu titulní postavy, nucené rozhodnout se mezi záchranou řeholních bratří a věrností víře. Na rozdíl od prvotiny, jež vyvolala jistou pozornost jako příslib poutavé lidové hry, nepronikly už další M. dramatické texty na profesionální scény a byly většinou uváděny jen ochotnický (např. ve 30. letech v Luži); M. sám se na jejich inscenacích podílel jako režisér i interpret efektních hlavních rolí, vnitřně rozpolcených (a Ibsenovým vlivem zřetelně poznamenaných) dramatických postav (*Jejich zima*). M. hry využívaly zkušeností z právnické praxe (některé tematicky korespondují s autentickými případy popsanými později ve vzpomínkové knize). Mají někdy ráz moralizující vesnické veselohry (*Testament* – zdramatizovaná anekdota o potrestaných zjištěných dědicích, lokálními názvy a dialektem situovaná na Turnovsko), jindy jsou spíš jen dialogickým převedením námětově atraktivního, neobvyklého a vzrušujícího kriminálního případu (*Kdyby se mrtví znovu vraceli* – fingovaná smrt vědce, Kriminál – rehabilitace nevině odsouzeného po třiceti letech žaláře). Příznačný byl M. sklon zabývat se morálními problémy v opakujících se námětech mravního úpadku a obrody jedinice (*Poslední přítelkyně*, *První pacientka*) a krajními, často patologickými projevy lidské psychiky (*U 13 se pohřešuje*), počítaje v to i Ibsenovsky traktované téma dědičnosti a jejich zákeřných zásahů (*Prohrané vítězství*). Zájem o chorobnou lidskou psychiku se realizoval v M. literárně nejvyspělejší práci, rámcově komponovaných prózách *Opuštěnci boží*, jejíž účinnost vychází z oscilace mezi dokumentárním popisem sedmi klinických případů (doplňovaným odborným komentářem lékaře), s nimiž se

autor setkává při návštěvě ústavu, a jejich zá-
měrnou literární stylizací. Vstup do uzavřeného
světa blázince, procházka jeho zahradou
i setkání s nemocnými a jejich životními příbě-
hy jsou předváděny se zřetelnou reminiscencí
na dantovskou cestu poutníka a jeho průvodce
peklem, v jednotné sugestivní atmosféře hrůzy
a tajemnosti šílenství. Také pozdější M. kniha
Vzpomínky ze soudní síně i odjinud přerostla
dokumentárnost memoárů a je spíš souborem
drobných prozaických celků – většinou popisů
soudních kauz nebo příběhů lidí, jež autor za
své praxe poznal. Ty se žánrově blíží někdy fa-
bulované povídce, jindy novinové soudniče,
často jsou i filozofující nebo prakticky profesní
úvahou právníka (o objektivní a subjektivní
pravdě, ovlivnitelnosti a neadekvátnosti porot-
ních usnesení aj.); vracejícím se námětem je
psychika delikventa a rekonstrukce sociálních
a psychologických pohnutek jeho činu. Čte-
nářského ohlasu dosáhla ve své době knížka
Mluvíti zlato... (následovaná pokračováním
Mlčeti stříbro...), jejíž vznik byl původně moti-
vován potřebou řečníka používajícího jako
opěrných bodů citátů. Z bohatých výpisků,
které si po léta shromažďoval, sestavil M. do
tematických kapitol citáty, výroky, aforismy
a tzv. okřídlená slova; doplnil je komentáři
a konfrontoval s aforismy vlastními.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Otomar; Dr. M., Dr. Mell.,
M., Mell. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cep; Cesta (1919–21);
Čes. slovo; Den; Hlas národa; Humorist. listy; Ka-
lendář české strany agrární; Karikatury; Lada; Lid.
deník; Nár. listy; Nár. politika; Nebojsa; Nedělní list;
Polední list; Právo lidu (1913); Rodný kraj (Ml. Bo-
leslav); Rozpravy o literatuře a umění; Samostat-
nost (1912–13); Telegraf (1939); Týden světem; Ven-
kov (1940); Vesna (1908); Zeměd. listy; mimo to
odborná právnícká periodika. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*:
Převor Božetěch (D b. d., 1914, prem. 1913); Opuš-
těnci boží (PP 1929); Kriminál (D b. d., 1936); Pro-
hrané vítězství (D b. d., 1936); První pacientka (D b.
d., 1936); Testament (D b. d., 1936); Protijed
(D 1940, prem. 1934); Mluvíti zlato... Myšlenky
a podněty k sebevědomí (aforismy, 1941, 2. dopl.
vyd. b. d., 1946); Vzpomínky ze soudní síně i odjinud
(PP b. d., 1946); Mlčeti stříbro... Myšlenky a podně-
ty k sebevědomí (aforismy, 1947). – *Ostatní práce*:
Trestní řízení v praxi (1941). ■ SCĚNICKY. *Hry*:
Vyhraný ženich (1905); Nebeské nesnáze (1910);
Poslední přítelkyně (1929); Dům na samotě (1931);
Otazník (1931); U 13 se pohřešuje (1931); Jejich zi-
ma (1933); Lidská spravedlnost (1933); Vážná stopa
(1934); Kdyby se mrtví znovu vraceli (1936, později
též s tit. Vražedná pravda); Svědek. ■

LITERATURA: sb. JUDr. J. M. a divadelní Luže
(1935, ed. K. Šámal, J. Černý). ■ ● ref. Převor Bože-
těch: -ěk, Hlas národa 25. 5. 1913; Jk., Pražské novi-
ny 25. 5. 1913; M., Samostatnost 1. 6. 1913 ●; ● ref.
Opuštěnci boží: vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29,
s. 323; fn. (F. Němec), Tvorba 1929, s. 48 ●; an.: Še-
desát let Dr. J. M., LD 26. 8. 1947.

//

Barbora Mellanová

* 9. 1. 1861 Červená Řečice u Pelhřimova
† 27. 6. 1919 Sušice

Autorka lidovýchovných divadelních her a próz
v katolickém duchu.

Roz. Fárová. – Pocházela z rodiny městského
úředníka. Od 1880, kdy se provdala za měst-
ského důchodního, žila v Sušici; publikovala
od 1883. Pohřbena byla v Sušici.

M. se náměty i postupy své dramatiky a be-
letrie cílevědomě obracela na venkovský lid,
mezi nímž žila; úměrně tomu vycházely její hry
vesměs v knižnicích pro ochotnické jeviště
a její prózy v edici Ludmila Kotrbova katolic-
kého nakladatelství. Své práce osnovala vždy
jako srážku dobra se zlem, a to dobra aktivně-
jším zlem přepadeného a jen se bránícího; za-
tímco v prvních hrách z 90. let (*Hra osudu...*,
Venkované v Praze...) předváděla mravní roz-
vrat naturalisticky až do zkázonosných konců,
od začátku století dávala – přes veškeré peri-
petie konfliktu – stále častěji vítězit ušlechti-
losti a ctnosti, která nezakolísala. Autorčin
hlavní zájem patřil rodině a lásce; oboje bylo
ohrožováno zejména mamonářstvím podněco-
vaným snahou žít nad poměry, potřebou ma-
nipulovat druhými lidmi, egoismem, erotickou
vášni, zpanštěním šířícím se z měst, hlavně
z Prahy, obecně nejrůznějšími odchylkami od
života tradičně se řídícího křesťanskou morál-
kou. Právě před nimi chtěla M. své publikum
varovat, popřípadě mu poskytovat návody,
kterak nástrahy zla překonat. Odtud příklad-
nost jejich příběhů, stanovujících si vždy určitý
jev jako problém k řešení (např. manželství ne-
rovné věkem nebo sociálně, vztahy tchána
a tchyně k mladým manželům, výchova dětí
vůbec a zvláště dětí přivedených do nově uza-
vřených manželství nebo výchova dítěte odvo-
vělým rodičem, volba povolání, postavení si-

rotků apod.), a také černobílé rozvržení postav, často přexponovaně andělských nebo ďábelských. Ať v hrách, ať v prózách užívala M. dávno vyzkoušených postupů. Přístupnost prací zajišťovala explicitním vyjadřováním a významovou prvoplánovostí, rezignací na motivaci a psychologii. Komédie (*Omyl, Honba za ženichem...*) zakládala na záměně postav způsobené prostým nedorozuměním, prózy těkají od výjevu k výjevu a jejich děj plyne jednotvárně a bez odstínění. Silná role dialogu v prózách, kde dialog bez ohledu na možnosti epiky slouží i k retrospektivním pohledům do minulosti postav, dává tušit, že primárním uměleckým útvarem M. bylo drama. – Ottův slovník naučný uvádí nezjištěné práce *Osvědčená pověra* (1897) a *Maškarní nos* (1899).

PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1894); *Naší mládeži*; *Rajská zahrádka*; *Zábavné listy* (1887). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Hra osudu aneb Z čeledína statkář* (D b. d., 1894); *Omyl* (D 1897); *Venkované v Praze aneb Hvězda Příkopů* (D 1897); *Neobstála?* (P 1902); *Různé obrázky ze života* (PP 1905); *Pod vlivem záhady* (P 1905); *Vlastní krev* (P 1908); *Honba za ženichem aneb Koukol a Lenka* (D b. d., 1908); *Notářova Vilka* (P 1909); *Dva úpadky* (D 1911); *Penze* (P 1911); *Dcera komediantova* (R pro ml., 1912); *Dědictví* (P 1913); *Stín* (P 1914); *Dva obrázky z ovzduší válečného* (PP 1916); – posmrtně: *Zámecká vychovatelka* (P 1927, spolu s P. O. S. Kosteleckého Dobrodružství zlaté hvězdy). ■

LITERATURA: R. Zháněl: ref. *Pod vlivem záhady*, *Vlast* 22, 1905/06, s. 553; J. Herzig: ref. *Penze*, *Vlast* 28, 1911/12, s. 87 + ref. *Dcera komediantova*, tamtéž, s. 954; an.: nekrolog, *Vlast* 35, 1918/19, s. 479.

jo

Míla Mellanová

* 23. 8. 1899 *Praha*

† 24. 3. 1964 *Praha*

Autorka, překladatelka a upravovatelka her pro mládež; zakladatelka profesionálního divadla pro děti, herečka, režisérka.

Vl. jm. Miloslava, roz. Mrázková. Její otec, MUDr. Vojtěch Mrázek (1864–1925), balneolog, ředitel lázní v Letínách, publikoval studie v odborném tisku a knižně vydal *Soupis lázeňských míst v Evropě a severní Africe* (1902). – Od dětství se věnovala divadlu. Po skončení

střední školy studovala soukromě herectví u M. Hübnerové (1918–21) a režii u J. Bora (1922–23). Zprvu hrála v amatérských souborech (Divadlo Na slupi, Vyšehradský sbor vzdělávací, Scéna nár. demokracie, Scéna dobrých autorů v Umělecké besedě), 1925 hostovala ve Švandově divadle. 1930–32 nastoupila profesionální hereckou a režisérskou dráhu v divadle Uranie, 1932–35 působila ve Švandově divadle a hostovala i ve Vinohradském divadle. 1934 se na mezinárodním divadelním festivalu v Moskvě (členy delegace byli mj. E. F. Burian, J. Frejka, J. Bor, V. Vydra st., Z. Štěpánek, A. Bagár, S. Lom, A. Podhorský, F. Tetauer) blíže seznámila s činností N. I. Sacové, ředitelky Moskevského divadla pro děti, kterou znala z jejích přednášek v Praze, a rozhodla se věnovat dětskému divadlu. 1935 založila první českou profesionální scénu pro děti – Pražské dětské divadlo (Míla Mellanová a skupina) –, které věnovala všechny své síly a schopnosti organizační, řídicí i umělecké a kterou také z velké části financovala spolu se svým manželem, advokátem J. Mellanem, beletristou, dramatikem a odborným publicistou (mj. zaplatili deficit divadla 700 000 Kč). Ve svém divadle uvedla do srpna 1944, kdy byla činnost všech divadel v protektorátě zastavena, 48 premiér především autorů z okruhu Masarykova lidovýchovného ústavu a časopisu Úhor (J. Hloušek, D. Filip, J. Wenig, dále E. Holan, J. Foglar, M. Charousová-Gardavská ad.) a řadu překladů, především sovětských her (Čapí mládě, Černoušek a opička, Všudybyl Pam). Po uzavření Burianova D 41 angažovala řadu jeho herců, především členy souboru orientovaného na divadlo pro děti a mládež, tzv. malého d 41, vedeného V. Vaňátkem. Od 1943 působil při divadle Pokusný soubor mládeže, který připravoval mladé herce pro práci v divadle. Po 1945 M. pokračovala ve své činnosti jako umělecká vedoucí Pražského divadla pro mládež, provozovaného Svazem čes. mládeže, a po jeho zrušení 1948 do 1951 pracovala v Městském divadle pro mládež (pozdější Divadlo J. Woltra). 1951–60 byla dramaturgyní a loutkoherečkou v Divadle Spejbla a Hurvínka (ojediněle též režisovala ve Vesnickém divadle a Městském oblastním divadle v Kolíně), 1961–63 byla režisérkou a zástupkyní ředitele v pobočné scéně Ústředního loutkového divadla Sluníčko. Od 1953 externě přednášela na loutkářské katedře DAMU.

Výhradním zájmem M., jemuž podřizovala svou tvorbu literární, bylo divadlo. Je autorkou pouze jedné prózy pro mládež (*Džin*), v níž v krátkých akčních, ale i populárně-naučných kapitolkách líčí příběhy bývalého cirkusového psa a jeho zvířecích přátel. Ve svých původních hrách, které jsou spíše revuálními pásmy než klasickými dramaty, využívala i cizích témat: motivů z pohádek jihoamerických indiánů (*Želva, ropucha a lesní duch*), japonské pohádky J. Hlouchy (*Žvanivý slímák*, později i jako libreto opery J. Pauera *Žvanivý slimejš*), pohádky z Tisíce a jedné noci (*Aladin a kouzelná lampa*; v literatuře je někdy tato hra uváděna jako překlad blíže neurčené dramatizace), znovu pak pohádkového námětu orientálního spolu s pohádkou I. Krahulíka, Ezopovými a Krylovovými bajkami a textem V. Valenty-Alfy, které spojila v dramatickou, hudební a taneční féerii (*Zámek divů*). Těž její překlady (hlavně z ruštiny, polštiny a slovinštiny) jsou účelové, většinou je inscenovala ve svém divadle. Uváděné hry domácí i cizí, klasické i moderní výrazně dramaturgicky upravovala (do některých přepisovala texty písní – E. Holan: Jirkův velký vynález, N. I. Šestakov: Všudybyl Pam, nebo překládala veršované pasáže – H. J. Lofting: Doktor Dobráček a zvířátka) a v tisku je provázela podrobnými režijními poznámkami a doslovy. V knihovně Divadelního ústavu je uložen nedatovaný strojpis její hry pro maňásky Chrabrý králík? a nedatovaný strojpis překladu hry M. Korabelnika Jevsejkovo dobrodružství podle povídky M. Gorkého; jejich inscenace nejsou v dostupných materiálech zaznamenány. V rukopisné bibliografii, kterou pořídila sama autorka, je též veden údaj o překladu (Vujčić-Laszowska: Pionýrka Dubravka, s O. Berkopcem), jež se nepodařilo ověřit ani upřesnit.

PŘÍSPĚVKY in: Českosl. loutkář (1955–61); Divadelní noviny (1959); Divadlo (1939); sb. Dvacet let divadel pro mládež v Praze (1956); Klub (1960); sb. Kurs pro divadelní ochotníky (1942); Lada; Lit. noviny (1936); Módní revue (1928); Nár. práce (1940); sb. O dramaturgii divadelních souborů lidové tvořivosti (1951); sb. O velké divadlo pro malé diváky (1959); Ochotnické divadlo (1961); Praha–Moskva (1957); Praha v týdnu (1940, 1943); Rudé právo (1958); Světozor (1940); Svob. slovo (1956); sb. Šedesát let nár. umělce Josefa Skupy (1952); Tribuna (1926–27); Úhor (1937, 1940); Večerní Praha (1960–61); Zlatý máj (1963). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Džin. Příběhy psa a jeho kamarádů (P pro ml.,

1941); Pohádky Dálného východu (DD pro ml., b. d.: Žvanivý slímák, podle japonské pohádky J. Hlouchy, prem. 1943 s tit. O žvanivém slímáku, a Aladin a kouzelná lampa, prem. 1943); Karolina Světlá (scén. pásmo, 1949, s V. Mazalovou); Zámek divů (D pro ml., 1955, rozmnož., prem. 1948). – *Dramatizace:* K. Černý: O jablůnce se zlatými jablčky (1952, rozmnož.). – *Překlady:* F. Forster: Malý Muk (1942, rozmnož.); M. Pucova: Svět bez nenávisť (1945, s O. Berkopcem); I. A. Krylov: Bajky (1947); V. P. Katajev: Syn pluku (1947, autorova dramatizace, s V. Libovickým); H. Ch. Andersen: Sněhová královna (1948, dramatizace J. L. Švarc); H. Maximos: Soud (1948, rozmnož.); J. Słowacki: O Jankovi, co šil boty psům (1948, rozmnož., dramatizace K. Gogolew-ska); J. P. Černjakova: Mour Kocourovič (1952, rozmnož.) + Sněhová královna (1955, rozmnož., na námět H. Ch. Andersena); Dramatizované povídky A. P. Čechova (1953 rozmnož.; dramatizátoři: N. I. Do-rochin – Vesničtí eskulapové, Myslivec, Polinka, Slzy, které svět nevidí, Na dače, s J. Geguzinem Tlustý a tenký a Chameleon; J. M. Moskvín – Chirurgie; V. I. Němirovič-Dančenko – Zločinec; B. J. Petker – Z deště pod okap, Dámy; V. A. Popov – Mařenin čas; M. M. Tarchanov – Dobrý konec); P. G. Maljerevskij: Zázračný poklad (1953, rozmnož.); A. Karanov, V. Levšin: Kocour Chlubílek (1954); N. Novoseleckaja: Či domek je lepší (1955, rozmnož.); T. H. Ševčenko: Nazar Stodola (1955, rozmnož., s V. Libovickým); S. J. Maršak: Kdo se bojí hoře, štěstí nepozná (1956, rozmnož.); A. P. Borodin, D. E. Špoljanskaja: Lískový proutek (1957, rozmnož.); F. Bevk: Tonda (1958, s O. Berkopcem); A. N. Tolstoj: Tajemství zlatého klíčku (1959, dramatizace E. Borisova); I. V. Lukovskij: Zlomená srdce (1961, rozmnož.); M. J. Pinčevskij: Čapí mládě (1961, prem. 1937); L. V. Veprickaja: Čaroděj Och (1961, rozmnož.); – posmrtně: N. I. Sacova: Mládí, doba, divadlo (1966, s H. Suchařipovou). ■ **SCÉNICKY.** *Hra:* Želva, ropucha a lesní duch (1941). – *Libreta:* Kdo je na světě nejmocnější? (1925, k baletu B. Martinů); Žvanivý slimejš (1949, k opeře J. Pauera); Červená karkulka (1969, k opeře J. Pauera). – *Dramatizace:* Stolečka, prostří se... (1935). – *Překlady:* A. Acremant: Čtyři slešny se psem (1932); Y. Noé: Kristian (1935); A. Valray: Teta Marie (1935); E. Schacht: Nejmoudřejší, nejchytřejší, nejlepší (1943). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA:** Matině k nar. T. G. M. z básní J. Hory (pouze scén. provedení, 1933); sb. Šedesát let nár. umělce Josefa Skupy (1952). ■

LITERATURA: If. (I. J. Fischerová): ref. režie N. I. Sacová: Černooušek a opička, NO 17. 1. 1936; ● ref. N. I. Šestakov: Všudybyl Pam (mj. s M. texty písní); jr., NL 22. 12. 1936; r.: Divadlo, které se nelíbí fašistům, RP 31. 12. 1936 ●; ● ref. překl. M. J. Pinčevskij: ri., RP 23. 3. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 23. 3. 1937 ●; ● ref. režie J. K. Tyl: Jiříkovo vidění: AMP. (A. M. Píša), PL 21. 10. 1938; If. (I. J. Fischerová), NO 21. 10. 1938 ●; Steno: Divadlo pro děti a jejich přátele (rozhovor s M. M.), Nár. práce 2. 4. 1939; ●

ref. Želva, ropucha a lesní duch: Rdv., Úhor 1941, s. 169; nh (N. Honcová), Praha v týdnu 1941, č. 46 ●; ● ref. Zámek divů: kp (K. Polák), PL 15. 5. 1948; ER (E. Radok), Práce 16. 5. 1948 ●; jtg (J. Träger): Jubileum práce M. M., Svob. slovo 10. 3. 1956; sb. Dvacet let divadel pro děti a mládež (1956; zde též soupis repertoáru 1935–55); ● k šedesátinám: E. Kolár, Českosl. loutkář 1959, s. 212; O. Kryštofek, Mladá fronta 23. 8. 1959 ●; K. Kuršová: Pražské divadlo pro mládež, sb. Velké divadlo pro malé diváky (1961, s. 65); ● nekrology: an., LitN 1964, č. 13; D. Čeporanová, ZM 1964, s. 292 ●; ● N. I. Sacová in Mládi, doba, divadlo (1966, Slovo autorky); D. Čeporanová in České činoherní divadlo pro děti a mládež (1967, kandidát. práce) + in K historii divadla pro děti v Československu (1975, rozmnož.); J. Hoříc: Dávné vzpomínky, Amatérská scéna 1972, č. 2 a 6; (by): Natalija Sacová a M. M., Mladá fronta 2. 6. 1977; ● 80. výr. narození: (ou), RP 23. 8. 1979; (fk), LD 29. 8. 1979 ●; N. Malíková: Aby se nezapomnělo, Scéna 1985, č. 23; (Pš): Dvojí výročí (90 let od nar., 25 let od smrti), LD 23. 3. 1989.

sm

Tereza Mellanová

* 22. 7. 1863 *Praha*

† 4. 3. 1950 *Praha*

Prozaička, básnička, autorka říkankových básní pro nejmenší děti i didakticky zaměřených próz a veršů pro odrostlejší mládež, publicistka.

Teta JUDr. Jaroslava Mellana, divadelního ochotníka, odborného publicisty, beletristy a dramatika. Její otec byl krejčovským mistrem a odborným učitelem na krejčovské škole. Vystudovala učitelský ústav v Praze (spolužačka R. Jesenská) a od 1882 působil na pražských školách u Panny Marie Sněžné, u Sv. Jiljí a převážnou část života na svatotomášské škole na Malé Straně. Od 1885 přispívala hlavně do časopisů pro děti básněmi a povídkami a do denních listů články o feministických a pedagogických otázkách. Zasloužila se o rozvoj českých feriálních osad, pracovala v Ústřední matici školské. Celý život bydlela v Praze se svou o dva roky mladší sestrou Bertou, učitelkou ručních prací. Pohřbena byla na Olšanských hřbitovech.

Rozsáhlá tvorba M. vychází z její dlouholeté učitelské praxe a je orientována výhradně na literaturu pro děti a mládež. Adaptátorka národních i cizích pohádek je autorkou několika

básnických titulů pro nejmenší děti, čerpajících náměty z každodenního života a ztvárněných říkankovým rytmem a jednoduchým rýmem. Prozaické a básnické sbírky pro dospělejší mládež (*Obrázky z prázdnin*, *Pampelišky*) obsahují eticky a nábožensky zabarvené reflexe o přírodě i didaktické verše zdůrazňující význam národního uvědomění a ryzosti vztahu mezi rodiči a dětmi. Nejoblíbenější, několikrát vydaný dívčí románek *Všudybylka* líčí úsměvně harmonické dětství citlivého a chytrého děvčete, obklopeného vřídým rodinným i školním prostředím, jehož čilost je zdrojem řady příhod. Ve dvou textově odlišných vydáních adaptovala M. pro české čtenáře pohádky bratří Grimmů aj. a též uspořádala výbor z národních pohádek.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Cyrill Jarnřčík, Dominikánská (v čas. Růže dominikánská), L. Melková-Ondrušová, T. Maličká, V. Krása, Vl. Králová; Ter. M., T. M., T. M-ová. ■ PRÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1887–97); Besedy mládeže (1892); Besídka malých (1892–1912); Budečská zahrada (1888–92); Čes. mládež (1898–99); Dětský máj (Nymburk); sb. Hvězdičky (b. d., 1893); Jarý věk (1885–88); sb. Jitřenka (b. d., 1894); Květy mládeže (1896–97); alm. Kytice (1889, 1893, 1905); Lumír (1890–91); Máj (1911–13); Malý čtenář (1888–1923); Mladá stráž (Plzeň); Nár. listy; Nár. politika; Rozhledy po lidumilství (1895); Růže dominikánská (1889–1909); sb. Sedmikrásy (b. d., 1892); Zlaté mládí; Ženské listy (1913); Ženský svět (1911–16). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): *Obrázky z prázdnin* (PP 1895); *Z dětského světa* (PP 1902); *Všudybylka* (P b. d., 1904); *Pampelišky* (BB b. d., 1905); *Maličkým* (BB b. d., 1922); *Šotkové* (BB b. d., 1922); *Zlaté prázdniny* (BB b. d., 1922); *Z království maličkových* (PP 1924); *Pohádky od tatíčka* (1930, 1941 s tit. *Pohádky maminka srdíčka*). – *Překlady*: M. Giese: *Kvítek útěchy* (b. d., 1896); J. a W. Grimmové: *Pohádky* (b. d., 1906); J. a W. Grimmové, L. Bechstein aj.: *Pohádky* (b. d., 1906). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: *Z Naděžďina zápisníku* (výbor národních pohádek, 1926). ■

LITERATURA: B. P. (Patera): ref. *Obrázky z prázdnin*, *Beseda učitelská* 1896, s. 127; ● ref. *Všudybylka*: B., *LidN* 23. 12. 1904; (další vyd.): Ds. (J. D. Konrád), *Máj* 10, 1911/12, s. 252; P. M. (Maternová), *Ženský svět* 1912, s. 52 ●; an.: ref. *Pampelišky*, *Besedy Času* 1906, s. 21; an.: T. M., *Úhor* 1933, s. 206; ● k osmdesátinám: V. Hánek, *Venkov* 20. 11. 1943; an., *Nár. politika* 21. 11. 1943 ●; an.: oznámení o úmrtí, *Práce* 15. 3. 1950.

bs